

R A N

RADOSTĚ A NÁDEJ

SPOLOČENSKO - DUCHOVNÁ REVUE

BIBLIA A MY

ČLOVEK A MEDZIĽUDSKÉ VZŤAHY

FIDES ET RATIO

ÚSTREDIE SLOVENSKEJ KRESŤANSKEJ INTELIGENCIE

ročník 21

číslo 1 - 2

2018

RaN - spoločensko-duchovná revue, oficiálny orgán Ústredia slovenskej kresťanskej inteligencie. Prináša pôvodné práce, prehľady a preklady materiálov s aktuálnou odbornou a vedeckou tematikou a duchovné príspevky. Poslaním časopisu je prispievať k formovaniu angažovaných kresťanských intelektuálov, ich vzájomnej informovanosti a vzdelávaniu. Časopis stojí dôsledne na pozíciách kresťanskej etiky. Vychádza dvakrát ročne (jar/leto - jeseň/zima). Pôvodné príspevky a prehľady sú recenzované.

Vydavateľ: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie (ÚSKI)

Adresa redakcie: Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, tel. 02/52497007

Vedúci redaktor: E. Běták

Zástupca vedúceho redaktora: M. Hajduková

Sadza a jazykový redaktor: J. Tináková

Redakčná rada: G. Fronc, J. Grác, M. Karaba, Z. Plašienková, M. Stollárová

Tlač: VEDA, vydavateľstvo SAV

Reg. MK pod číslom 1859/98

ISSN 1335-3543

Printed in Slovakia

OBSAH

BIBLIA A MY

- Dokument „Inšpirácia a pravda Svätého písma“ (2014)
Profil, dôrazy a prínos dokumentu Pápežskej biblickej komisie . . . 2
Jozef Jančovič

ČLOVEK A MEDZILUDSKÉ VZŤAHY

- Celistvý obraz o človeku a logoterapia 17
Stanislav Hvozdík
- Vzťahy a potreby človeka 31
Iveta Gallová
- Komunikácia – počúvaj a hovor 39
Iveta Gallová

FIDES ET RATIO

- Laudácia na prof. Zlaticu Plašienkovú, PhD. 53
Mária Hajduková
- Človek na pozadí vedy a náboženstva:
niektoré filozoficko-antropologické súvislosti
A Human Being on the Background of Science and Religiosity:
Some Anthropological Connections 58
Zlatica Plašienková
- Laudácia na prof. Eduarda Bublinca, CSc. 65
Viliam Pichler
- Verba movent – exempla trahut alebo Moja cesta k viere
Verba movent – exempla trahut or My Way to Belief 70
Eduard Bublínec

RECENZIA

- Z. Plašienková, M. Bizoň: Antropológia normativity v myslení
Teilharda de Chardin a Martina Bubera: Človek – príroda – Boh. . 76
Jozef Tiňo

ZO ŽIVOTA ÚSKI

- Čestný doktorát pre RNDr. Františka Mikloška 80
- Salzburger Hochschul-Woche 2018, ústredná téma: STRACH? . . . 85
Monika Michalcová

DOKUMENT
„INŠPIRÁCIA A PRAVDA SVÄTÉHO PÍSMA“
(2014)

PROFIL, DÔRAZY A PRÍNOS DOKUMENTU
PÁPEŽSKEJ BIBLICKEJ KOMISIE¹

Jozef Jančovič

Abstrakt. Príspevok sa po úvodnom zameraní na východiská ostatného dokumentu Pápežskej biblickej komisie z roku 2014 s titulom *Inšpirácia a pravda Svätého písma* zaoberá témou Božieho pôvodu a pravdy Biblie, ktoré dokument približuje cez vybrané biblické texty bez teologických špekulatívnych kategórií. V pohľade na pravdu biblických textov dokument špecifikuje jej povahu a súlad s predmetom zjavenia a jej zameraním na Boha a plán spásy, ktorého vrchol sa dosahuje v osobe Ježiša Krista zjavujúceho Otca a prístup k nemu ako zdroj všetkého života a spásy. Špecifikovanie biblickej pravdy poskytuje kľúč k adekvátnemu výkladu biblických spisov zodpovedajúcemu ich povahe. Toto usmernenie umožňuje zachytiť spásonosné poslanstvo biblických textov a pomáha vyhnúť sa deviáciám pri interpretácii posvätných textov. Práve tretia časť príspevku stručne predstaví zvlášť problematické texty, ktoré sú výzvou pre exegézu pri hľadaní pravdy.

Abstract. *The Inspiration and Truth of the Sacred Scripture (2014). Profile, Emphases and Impact of the Pontifical Biblical Commission document.* The paper focuses first on the starting points of the document *The Inspiration and Truth of the Holy Scripture* published by Pontifical Biblical Commission in 2014. The article then deals with the theme of God's origin and the truth of the Bible through the analysis of selected biblical texts rather than theological speculative categories. In the perspective of the truth of biblical texts the document specifies the nature of biblical truth and its conformity with the object of revelation and its focus on God and the plan of salvation, whose climax is reached in the person of Jesus Christ. Specifying biblical truth provides the key to adequate interpretation of biblical writings according to their nature. This guideline allows to capture the real message of biblical texts and helps to avoid deviations in the interpretation of sacred texts. The third part of the paper will briefly introduce the problematic texts, which challenge the exegesis in finding the truth.

Úvod

Náuka Druhého vatikánskeho koncilu obsiahnutá v dogmatickej konštitúcii *Dei Verbum* sa stala východiskom skúmania, ktoré

¹ Upravený text prednášky prednesenej na zasadnutí Rady KBS pre vedu, vzdelanie a kultúru dňa 14. 11. 2016.

uskutočnila Pápežská biblická komisia (ďalej PBK) v priebehu rokov 2008 – 2013 a predstavila v ostatnom dokumente *Inšpirácia a pravda Svätého písma* (ďalej IPSP) s podtitulom *Slovo, ktoré prichádza od Boha a hovorí o Bohu pre spásu sveta*.² Dokument je plodom viac ako päťročnej práce 18-člennej komisie vedenej v rokoch 2002 – 2014 sekretárom prof. Klemensom Stockom, SJ. Po Druhom vatikánskom koncile PBK vydáva tematické alebo metodologické dokumenty v nepravidelných intervaloch. Dokument IPSP vyšiel v slovenskom preklade v roku 2016 po skoršom vydaní prekladov interdisciplinárneho dokumentu *Biblia a morálka*³ a dokumentu *Interpretácia Biblie v Cirkvi* z roku 1995.⁴ Je to zatiaľ tretí dokument v slovenskom preklade z dielne PBK pracujúcej v rámci Kongregácie pre náuku viery. V druhej polovici roku 2018 vyjde preklad aj pas-

² Dokument vydaný v Trnave: SSV 2016 bol oficiálne prezentovaný na medzinárodnej vedeckej konferencii *Celé Písmo je Bohom vnuknuté (2 Tim 3, 16). Nové pohľady na inšpiráciu a pravdu Svätého písma vo svetle nového dokumentu Pápežskej biblickej komisie z roku 2014*, ktorá sa uskutočnila 1. decembra 2016 na RKCMBF UK v Bratislave v spolupráci s Teologickými fakultami UK v Prahe a UP v Olomouci za účasti bývalého sekretára PBK Klemensa Stocka.

³ Vydaný v Trnave: SSV 2009. Pôvodne vyšiel dokument v taliančine v roku 2008. V časti *Zjavená morálka: Boží dar a odpoveď človeka* dokument predstavuje v prvej časti typickú biblickú koncepciu, v ktorej sa prelínajú navzájom antropológia a teológia v piatich veľkých témach. V druhej časti prináša kritériá, ktorých aplikovanie pomáha nájsť riešenia pre morálne ľudské konanie v morálnej oblasti: *dve všeobecné kritériá*: zhoda s biblickým pohľadom na ľudské bytie a zhoda s príkladom Ježiša; *šesť špecifických kritérií* pri zaujatí pevných morálnych postojov, ktoré sa opierajú o biblické zjavenie: otvorenosť k rôznym kultúram a z toho plynúci istý etický univerzalizmus (*kritérium konvergenencie*); zaujatie pevného postoja voči nezlučiteľným hodnotám (*kritérium protikladu*); proces zdokonaľovania morálneho svedomia, ktoré sa nachádza v každom z dvoch Zákonov (*kritérium pokroku*); usmernenie tendencie vytesniť morálne rozhodnutia do subjektívnej sféry (*kritérium spoločenského rozmeru*); otvorenosť k celkovej budúcnosti sveta a dejín, schopnú označiť do hĺbky predmet a zámer morálneho konania (*kritérium finality*); pozorné určenie postoja podľa jednotlivých prípadov relatívnej a absolútnej hodnoty princípov a morálnych nariadení (*kritérium rozlišovania*).

⁴ Vyšiel v Spišskom Podhradí pod hlavičkou Katolíckeho biblického diela. Dokument publikovaný pôvodne v roku 1993 vo francúzštine predstavuje vedecké metódy a viaceré prístupy používané pri interpretácii biblických textov a zároveň kriticky prezentuje hranice jednotlivých vedeckých postupov. Termínom exegetická metóda sa v dokumente oznamuje komplex vedeckých prístupov, ktoré sa používajú pri interpretácii textov. Slovom prístup sa nazýva skúmanie textov z určitého zorného uhla. V tomto zmysle PBK preberá v dokumente štyri metódy a osem prístupov interpretácie Biblie. Dokument predstavil aj biblickú hermeneutiku (zmysly biblického textu) a typické prvky katolíckej interpretácie Biblie a aktualizácie jej textov.

torlačne užitočného dokumentu PBK z roku 2001 *Il popolo ebraico e le sue sacre scritture nella Bibbia cristiana* (Židovský národ a jeho Sväté písma v kresťanskej Biblii) a dúfajme, že v dohľadnej dobe sa vydania dočkajú staršie, no teologicky zásadné dokumenty PBK *Bibbia e cristologia* z roku 1984 a *Unità e diversità nella Chiesa* z roku 1988.

Skúmanie témy inšpirácie a pravdy biblických textov v dokumente malo za cieľ prehĺbiť koncept inšpirácie a biblickej pravdy za pomoci štúdia samotných biblických spisov. Charakteristikou dokumentu a zároveň jeho obmedzením je snaha prezentovať biblické údaje nedostatočne vyčerpávajúcim spôsobom a bez uvedenia dodatočných teologických úvah. Dve hlavné časti dokumentu sa venujú najskôr inšpirácii a potom pravde Svätého písma. V tretej praktickej časti sa dokument zaoberá historickými a etickými výzvami výkladu biblických textov, ktoré zdanlivo spochybňujú pravdu a následne i inšpiráciu určitých biblických úryvkov.

1. Svedectvo niektorých biblických textov o ich Božom pôvode

Ak chceme zistiť, ako samotné biblické knihy prezentujú Božiu aktivitu, ktorá je základom ich vzniku, nedá sa obmedziť iba na štúdium odbornej teologickej reči ako reči o inšpirácii alebo len na skúmanie systematického opisu spolupráce medzi Bohom a ľudským autorom. Je potrebné venovať náležitú pozornosť prvkom a náznakom, ktoré zdôrazňujú vzťah medzi Bohom a ľudským autorom, a ukazujú konkrétnym a tiež odlišným spôsobom, ako Boh vedie človeka, pomáha mu a núti ho, aby svedčil o tom, čo Boh chce, aby to bolo oznámené. Tento dokument sa nezaobera všetkými biblickými spismi, ale len ich reprezentatívnym počtom. Na základe skúmania sa nedá prezentovať ani systematická náuka Božej inšpirácie Svätého písma, ale partiálna biblická fenomenológia o vzťahu Boha a ľudského autora. Deje sa to v rozsahu a spôsobom, pomocou ktorých sa tento vzťah potvrdzuje zo samotných biblických spisov.

1.1 Svedectvo niektorých spisov Starého zákona

Dokument študuje päť typov spisov (Pentateuch, prorocké knihy, historické knihy, žalmy a Knihu Sirachovca), z ktorých sa dotkneme troch príkladov: Pentateuch, prorocké knihy a Kniha Sirachovca.

Podľa Knihy Exodus (IPSP, č. 11) Boh na Sinaji hovorí priamo k ľuďom (Ex 19 - 20), ktorý však zo strachu požiadala Mojžiša o sprostredkovanie (Ex 20, 18 - 21).⁵ Tvorí sa tak vzťah medzi Bohom a urči-

⁵ Podrobný komentár ponúka Tiño (2013, s. 201 - 205).

tým človekom, ktorý bude neskôr charakterizovať všetky biblické spisy. Boh oznamuje svoje pokyny Mojžišovi (20, 22 až 23, 33), ktorý ich písomne zachytí (24, 4) a potom túto *Knihu zmluvy*, hebr. *sefêr habberit* (24, 7) prečíta pri príležitosti uzatvorenia zmluvy (24, 3 – 8) za prítomnosti všetkého ľudu. Podľa biblického svedectva spis, ktorý sa číta a potom odovzdáva členom národa, pochádza od Boha. Na potvrdenie tejto skutočnosti Boh prisľúbil Mojžišovi, že mu dá kamenné tabule, na ktoré on sám napísal príkazy (24, 12). Desatoro (IPSP, č. 12) je jediným biblickým textom, o ktorom sa hovorí, že bol napísaný samotným Bohom (Ex 31, 18; 32, 15 – 16, 34, 1.28; Dt 4, 13; 10, 4) a je prezentovaný ako spis s priamym pôvodom od Boha. Desatoro získava osobitnú vážnosť medzi všetkými biblickými textami a jeho odovzdanie Mojžišovi zdôrazňuje jedinečnú autoritu Mojžiša ako prostredníka Božieho slova.

Prorocké knihy (IPSP, č. 13) výslovne a rôznymi spôsobmi uvádzajú, že Boh je autorom ich obsahu. Robia to pomocou rôznych formúl (*slovo Božie sa dostalo/bolo na..., výrok Pána, tak hovorí Pán*) a dokonca hovoria o ich Božom poslaní (Iz 6, 1 – 13; Jer 1, 4 – 10; Ez 1, 3 – 3, 11; Am 7, 15). Tieto rozprávania konštituuju úlohu poslov Pána a v dôsledku toho tiež božský pôvod ich posolstva.

Autor knihy Sirachovcovej (IPSP, č. 20) od začiatku uvádza, že: Všetka múdrosť je od Pána a je pri ňom naveky (Sir 1, 1 podľa slov ekumenického prekladu Biblie, ďalej SEP) (Biblia 2015).⁶ A bolo to trpezlivé, pozorné čítanie s vierou *Zákona, Prorokov a ostatných kníh, ktoré nám zanechali otcovia* (Sir Prológ 8 – 10 podľa SEP), ktoré zjednotilo autora s Bohom a stalo sa zdrojom jeho múdrosti a viedlo ho k písaniu diela. Predstavuje sa tu iný spôsob pôvodu spisu od Boha.

1.2 Svedectvo niektorých spisov Nového zákona

Charakteristickým rysom všetkých spisov Nového zákona je, že vzťah ich autorov s Bohom sa potvrdzuje výlučne prostredníctvom Ježišovej osoby (IPSP, č. 8.22). List Hebrejom 1, 2 poznamenáva: *V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi*. Trvalé a definitívne hovorenie o Bohu prichádza prostredníctvom zvrchovaného a zosobneného Slova, ktorým je jeho Syn. Podľa tých istých spisov môže byť vzťah ich autorov s Ježišom bezprostredný (napr. Pavol, Ján) alebo sprostredkovaný (napr. Lukáš; alebo autor Listu Hebrejom). Stručne opíšeme svedectvá synoptických evanjelií, Jánovho evanjelia, apoštola Pavla a autora Listu Hebrejom.

⁶ Biblia – slovenský ekumenický preklad s deuterokánonicnými knihami, Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015 (3. opravené vydanie).

Lukáš je jediný evanjelista (IPSP, č. 25), ktorý predkladá pred svojím evanjeliom prólog, v ktorom označuje ako zdroj svojej práce *tých, čo ich od začiatku sami videli a boli služobníkmi slova* (Lk 1, 2). Ide hlavne o dvanásť apoštolov (porov. Lk 6, 12 - 16; Sk 1, 13), ktorých vzťah s Bohom je v skutočnosti sprostredkovaný cez Ježiša. Nasledovanie a trvalé spoločenstvo života, ku ktorému ich Ježiš povolal, je prostredím, v ktorom sú apoštoli formovaní Ježišom ako služobníci slova. Keď sa Lukáš odvoláva na týchto služobníkov slova, ukazuje, ako jeho dielo pochádza od Ježiša a od Boha.

Jánovo evanjelium (IPSP, č. 31 - 33) ukazuje niektoré črty bezprostredného vzťahu evanjelistu k osobe Ježiša: je to kontemplácia slávy jednorodeného Syna (1, 14); očité svedectvo jeho konania a osoby (19, 35; 21, 24); poučenie svedkov Duchom pravdy (14, 26; 15, 26 - 27; 16, 13). Všetky tieto vlastnosti charakterizujú autora štvrtého evanjelia a ukazujú ako jeho spis, o ktorom sa priamo zmieňuje v Jn 20, 30 - 31 a výslovne odkazuje, že pochádza od Ježiša a od Boha pomocou sprostredkovania Duchom Svätým.

Apoštol Pavol (IPSP, č. 39 - 42) výslovne potvrdzuje božský zdroj evanjelia, ktorý ohlasuje vo svojom kázaní a vo svojich listoch. Hovorí: *ja som ho neprijal, ani som sa ho nenaučil od človeka, ale zo zjavenia Ježiša Krista* (Gal 1, 12). Toto zjavenie bolo darom od Boha Otca (keď hovorí): *Keď sa Bohu, ktorý si ma už v lone matky vybral a svojou milosťou povolal, zapáčilo zjaviť vo mne svojho Syna, aby som ho zvestoval medzi pohanmi, už som sa neradil s telom a krvou* (Gal 1, 15 - 16). Svedčí aj o svojom stretnutí so vzkrieseným Ježišom: *ako poslednému zo všetkých, ako nedochôdčatu, zjavil sa aj mne* (1 Kor 15, 8; pozri 9, 1). Toto stretnutie so vzkrieseným Pánom a dar poznania, že on je Boží Syn, boli pre Pavla základnou skúsenosťou, ktorá zostáva v ňom vtlačená (*... zjaviť vo mne svojho Syna, ...*) (Gal 1, 16)) a je stálym zdrojom jeho apoštolského poslania pre pohanov a obsahu tohto poslania: z tohto zdroja pochádza jeho kázanie a jeho spisy.

Autor Listu Hebrejom (IPSP, č. 43 - 44) vo svojej úvodnej vete predstavuje nádherný prehľad o dejinách Božieho zjavenia ľuďom (Hebr 1, 1 - 2). Zdôrazňuje opakovanú reč Boha a spomína osoby (Boh, otcov, prorokov, my, Syn). Božie slovo nie je predstavené ako hlásanie pravdy, ale ako prostriedok na vytvorenie spoločenstva medzi ľuďmi. Autor vyjadruje svoj vzťah sprostredkovaný so zjavením v Synovi: *také veľké spasenie, ktoré najprv Pán zvestoval, potom nám ho potvrdili tí, čo ho počuli* (Hebr 2, 3 podľa SEP). Sú to priami svedkovia, ktorí počúvali posolstvo o Pánovej spásе a ohlasovali ju nám, ku ktorým prislúcha aj autor. Na tomto počúvaní a vzťahu so spásanosným zjavením samotného Ježiša sa zakladá autorovo dielo.

2. Biblická pravda

Východiskom je opäť dogmatická konštitúcia *Dei Verbum* a jeho porozumenie biblickej pravdy (IPSP, č. 63 – 64). Ľudský spása je cieľom, pre ktorý sa Boh zjavuje. Biblické knihy komunikujú pravdu o vzťahu k tejto spásu (*Dei Verbum*, č. 11). Pravda, ktorá je v centre Božieho zjavenia, sa týka Boha samotného a ľudskej spásy, a plne ju odhaľuje Kristus (*Dei Verbum*, č. 2). Existuje mnoho ďalších zdrojov a iných vied, z ktorých sa čerpajú spoľahlivé informácie o záležitostiach rôzneho druhu. Sväté písmo ako Božie slovo je autoritatívny zdroj pre poznanie Boha a jeho spásnej vôle (IPSP, č. 65). Charakteristickým rysom čítania a výkladu, ktorý zodpovedá povahe a účelu Biblie, je čítanie čerpajúce z nej práve poznanie Boha.

2.1 Svedectvo niektorých spisov Starého zákona

Pomocou niektorých spisov a textov poukážeme na spôsob príkladu a neúplného postupu, čo tieto texty odhaľujú o Bohu a jeho spásnej vôli.

Prvá správa o stvorení (Gn 1, 1 – 2, 4a) neopisuje, ako svet poestal, ale prečo a za akým účelom je taký, ako je (IPSP, č. 67). Poetickým spôsobom a osvojením obrazov svojej doby autor ukazuje, že Boh je pôvodcom vesmíru a človeka. Vytvorením človeka *na svoj obraz* (porov. Gn 1, 27) a zverením úlohy, aby sa staral o stvorenie, Boh prejavuje svoju základnú spásonosnú vôľu. Obe verzie Dekalógu v Ex 20, 2 – 17 a Dt 5, 6 – 21 Dt (IPSP, č. 68 – 69) vnášajú odlišné právne zbierky zhromaždené v Ex 19, 1, Nm 10, 10 a v Dt 12 – 26. Umožňujú Izraelitom upevňovať sa vo svojej viere v jediného pravého Boha, zapojiť sa do bratského života komunity a vzdať sa moci a násilia. Vzťah k Bohu Izraela sa javí ako neoddeliteľný od vzťahu k blížnemu, ktorý je výnimočným miestom, kde sa vyjadruje súhlas veriacich so zjavenou pravdou. Posolstvo prorokov (IPSP, č. 71 až 73) je vskutku nevyčerpatelným bohatstvom. Dôraz sa kladie na niektoré črty Božej tváre. Boh sa zjavuje predovšetkým ako verný, spravodlivý a milosrdný. Modlitby žalmov (IPSP, č. 74 – 76) predpokladajú a prejavujú túto základnú pravdu o Bohu a ľudskej spásu: Boh nie je neosobný absolútny počiatok, ale osoba, ktorá počúva a reaguje. Každý Izraelita vie, že sa môže obrátiť na neho v každej situácii života, v radosť a smútku. Dokonca aj múdroslovné knihy (IPSP, č. 78 – 82) ukazujú rozdielne charakteristiky Boha Stvoriteľa. Kniha múdrosti a Sirachovca ukazujú zvlášť na Božiu lásku k ľuďom: on je milosrdný a zabúda na hriechy ľudí s ohľadom na ich obrátenie. Kniha Jób a Kniha Kazateľ zdôrazňujú zasa záhadnosť Boha: je tajomný a ľudia si musia uvedomiť svoje vlastné limity Božích stvorení.

2.2 Svedectvo niektorých spisov Nového zákona

Zjavenie Boha a jeho vôle dosiahne svoj vrchol v Ježišovi z Nazareta, v Kristovi a Synovi Božom. O nej svedčia spisy Nového zákona. Obmedzíme sa na predstavenie niektorých dôrazov týkajúcich sa synoptických evanjelií, Jánovho evanjelia a Pavlových listov.

V synoptických evanjeliách (IPSP, č. 85 – 86) Ježiš zjavuje Boha so špecifickými dôrazmi. V Matúšovi, najmä v Reči na hore (Mt 5 – 7), Ježiš predstavuje Boha zvláštnym spôsobom ako Otca svojich poslucháčov (až 44-krát je použitý vo vzťahu k Bohu pojem *otec*, gr. *pater*). Podľa Marka Ježiš hlása *Božie evanjelium* (1, 14), dobrú zvesť, ktorá pochádza od Boha a hovorí o Bohu a oznamuje naplnenie času a blízkosť Božieho kráľovstva; tak odhaľuje kráľovskú zvrchovanosť Boha, jeho starostlivosť pastiera o ľudí, aktívny a silný zásah v ľudských dejinách. Lukáš dáva osobitný dôraz na Božie milosrdenstvo voči hriešnikom (15, 1 – 32). Boh a Otec ohlasovaný Ježišom je v podstate Boh, ktorý zachraňuje. Povaha spásy sa prejavuje v skutkoch Ježiša: v jeho uzdravovaniach, ktoré presahujú ľudské utrpenie (Mt 4, 23; 9, 35); v odpustení hriechov (Mt 1, 21), ktorý zmieruje s Bohom a hojí najnebezpečnejšie rany ľudí; v prísľube Ježiša ukrižovanému kajúcemu zločincovi o tom, že ho vezme so sebou do raja tým, že premôže hriech a smrť (Lk 23, 40 – 43).

Jánovo evanjelium (IPSP, č. 87 – 90) zase ukazuje úzku súvislosť medzi pravdou o Bohu a pravdou o spáse ľudí. Ježiš hovorí v Jn 3, 16: *Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život*. Boh posielal svojho Syna, aby zachránil ľudstvo, ale práve s týmto poslaním umožňuje poznať seba samého a zjavuje svoj jedinečný vzťah so Synom a svoju bezhraničnú lásku ku svetu. Pre ľudí existuje vnútorný vzťah medzi ich poznaním Boha a ich spásou. Pokiaľ ide o večný život, v ktorom spočíva plná spása, Ježiš povedal: *A večný život je v tom, aby poznali teba, jediného pravého Boha, a toho, ktorého si poslal, Ježiša Krista* (17, 3).

Pavol (IPSP, č. 91 – 95), vo svojich listoch zvažuje nielen minulosť, ale aj súčasnosť a budúcnosť života v Kristovi kresťanských komunít, všetkých spojených v tej istej viere a v rovnakej láske. Boh zjavil v Kristovi ukrižovanom a zmŕtvychvstalom svoju lásku (Rim 5, 8; 8, 32) a svoju moc (Rim 1, 4; Flp 3, 10). Spása má byť prijatá a má sa žiť v Cirkvi, ktorá je Kristovým telom (1 Kor 12, 12 – 27; Rim 12, 4 – 5; porov. Gal 3, 28). Plnosť spásy spočíva vo vzkriesení s Kristom (1 Kor 15, 20.22): *Budeme navždy s Pánom* (1 Sol 4, 17; porov. 2 Kor 5, 8).

2.3 Biblická pravda a biblický kánon

Aby sme spoznali úplnú pravdu o Bohu a spásе z hľadiska jednotlivých spisov Starého i Nového zákona, je potrebné vziať do úvahy aj aspekt biblického kánonu. Dogmatická konštitúcia *Dei Verbum* vyžaduje pre autentickú interpretáciu biblických textov veľkú pozornosť „k obsahu a jednote celého Písma“ (č. 12). Biblický kánon je vhodný interpretačný kontext pre každý zo spisov, ktorý ho tvoria. Po začlenení spisu do kánonu kniha nadobúda nový kontext, ktorý jej dáva zmysel.⁷ Za rozdielnymi obsahmi, ktoré sa nachádzajú v rôznych spisoch, celý kánon vrcholí v jedinej pravde: Kristus, Syn Boží, ktorý zjavuje Otca a Spasiteľ ľudstva. Je to osoba Krista, ktorý poskytuje všetkým spisom biblického kánonu ich konečný význam. V úsilí formulovať významné momenty zjavenia v Kristovi sa ponúka zároveň zhrňujúci záver celej kapitoly o biblickej pravde: Ježiš zjavuje Boha, ktorý je Otec, Syn a Duch Svätý (Mt 28, 19), Boh, ktorý je a žije ako dokonalé spoločenstvo. Ježiš povoláva svojich učeníkov do spoločenstva života s ním v nasledovaní (Mt 4, 18 – 22) a poveruje ich v Mt 28, 19, aby urobili učeníkov zo všetkých národov, čo je doslovný preklad gréckej frázy *mathéteusate panta ta ethné* (SEP prekladá menej presne: *získavajte mi učeníkov vo všetkých národoch*); čo znamená uviesť národy do spoločenstva života s ním. Vyjadri sa tiež najvyššia túžba, keď Ježiš žiada Otca: *aby aj tí, ktorých si mi dal, boli so mnou tam, kde som ja, aby videli moju slávu* (Jn 17, 24). To je pravda o Bohu a ľudskej spásе zjavenej Ježišom: Boh sám v sebe je spoločenstvom a Boh poskytuje spoločenstvo života s ním všetkým ľuďom prostredníctvom svojho Syna (porov. *Dei Verbum*, č. 2).

Vzťah medzi biblickou inšpiráciou a biblickou pravdou sa postupným štúdiom svedectva biblických spisov týkajúcich sa vzťahu Boha a ľudského autora ozrejmuje v tom, že sa vyznačuje intenzívnym, hlbokým a osobným zjednotením sa s Bohom a s Ježišom. Táto osobná jednota je prostredím, v ktorom ľudskí autori dostávajú to, čo vyjadrujú vo svojich spisoch. Keď sa zvažuje podstata zjavenej pravdy, prejavuje sa jasný súlad medzi inšpiráciou a pravdou, medzi spôs-

⁷ Kánonický prístup sa začal formovať v USA asi pred viac ako 40 rokmi pod vplyvom amerického pragmatizmu a pozitivizmu najmä zásluhou Brevarda S. Childsa z Yale Univerzity, ktorý vyvolal reakcie článkom *Biblical Theology in Crisis* v roku 1970. Svoj kánonický program spracoval v rade kníh: *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979), *The New Testament as Canon. An Introduction* (1984), *Old Testament Theology in a Canonical Context* (1985) a *Biblical Theology of the Old and New Testament* (1992). Medzičasom si kánonický prístup získal priaznivcov a presadil sa aj v katolíckej exegéze (Porov. Oeming 2001, s. 94 – 96).

bom komunikácie a komunikovaným obsahom: ide tu vždy o intenzívne osobné zjednotenie s Bohom, ktorý sám v sebe je spoločenstvom.

3. Niektoré výzvy pre výklad Božieho Slova

Uvedené úvahy našu pozornosť smerujú k povahe pravdy Svätého písma v textoch, ktorých výklad je problematický (IPSP, č. 104 – 105). V Biblii sa nachádzajú protirečenia, historické nepresnosti, nepravdepodobné príbehy a v Starom zákone prikázania alebo morálne správanie v rozpore s učením Ježiša. Aká je pravda týchto úryvkov? Dogmatická konštitúcia *Dei Verbum* ponúka určité odpovede. Konštatuje, že v Starom zákone sú „nedokonalé a dočasné veci“ (č. 15), osvojuje si náuku o „blahosklonnosti večnej múdrosti“ (č. 13) a odkazuje na „literárne druhy, ktoré sa vtedy používali“ (č. 12). Biblické príbehy nechcú predostrieť kroniku dejín izraelského národa, ale sú to teologizované príbehy, čiže texty, ktoré dostali teologický ráz. Ich pravda sa odvodzuje od vyrozprávaných faktov, ale predovšetkým z didaktického, povzbudzujúceho a teologického zámeru autora. Dokument vo svojej tretej časti označenej názvom *Interpretácia Božieho slova a jej výzvy* v bodoch 104 – 136 stručne predstavuje niektoré biblické pasáže, ktoré sa zdajú byť problematické, niektoré z historického hľadiska, iné z etického a sociálneho hľadiska.

3.1 Historické problémy

V bodoch 106 – 123 sa dokument IPSP zaoberá historickými aspektmi určitých textov Starého a Nového zákona. Pokiaľ ide o cyklus Abraháma (IPSP, č. 106 – 107) a najmä o príbeh z Gn 15, v dokumente sa konštatuje, že nie je možné počítať s verne odovzdávanými skutočnosťami v priebehu storočí. Historickým faktom je skutočné prežitie ľudu Izraela od jeho počiatku a skúsenosť viery v Pánovu moc, ktorá im umožnila prežiť v dobe babylonského exilu (587 – 539 pred Kr.). Na základe týchto údajov autori píšuci texty v perzskej dobe predstavujú počiatky s Abrahámom, a tak oznamujú smerodajné správanie pre budúce generácie.

Príbeh o prechode mora (Ex 14), založený na starovekých tradíciách (IPSP, č. 108), nechce primárne podať minulosť v štýle modernej historiografie, ale dokázať, že Boh je prítomný a zachraňuje svoj ľud. Čítanie tejto perikopy vo veľkonočnej vigílii zdôrazňuje, že vo vzkriesení Ježiša Boh uskutočnil konečnú a neprekonateľnú spásu.

Pokiaľ ide o viaceré epizódy predstavené v knihách Tobiáš a Jonáš (IPSP, č. 109 – 110), bývajú vznesené závažné pochybnosti, či sa skutočne stali. Kniha Tobiáš patrí k múdroslovej tradícii a ako poučný

a povznášajúci príbeh odporúča tradičné postupy židovskej zbožnosti. V Knihe Jonáš sú dôležité teologické témy najmä o milosrdenstve a spáse.

Pre Nový zákon sa berú do úvahy najprv dve evanjeliá o detstve (Mt 1 - 2; Lk 1, 5 - 2, 52), ktoré vykazujú značné rozdiely v popise udalostí (IPSP, č. 111 - 114). Po uvedení rozdielov a zhôd sa snaží určiť posolstvo. Úlohou týchto dvoch textových celkov je poskytnúť úvod do oboch spisov a ukázať, ako sa charakteristické črty Ježiša v jeho osobe, živote a činnosti zakladajú už pri jeho pôvode. Zázraky, mimoriadne udalosti podané v Biblii a predstavené tak, že ich spôsobuje zvláštny zásah Boha, bývajú potláčané rôznymi spôsobmi (IPSP, č. 115 - 118). Podľa modernej vedy sa všetko riadi takzvanými „prírodnými zákonmi“, a teda nie priestor pre mimoriadne udalosti. Niektoré filozofické teórie vylučujú akýkoľvek Boží zásah do chodu sveta, ktorý je uzavretý do seba. Preto podľa týchto teórií evanjeliovým podaniam týchto mimoriadnych udalostí nemôžu zodpovedať udalosti, ktoré sa reálne stali. Podľa biblickej viery Boh je stvoriteľom sveta a všetko, bežné aj výnimočné, je výsledok jeho činnosti. Mimoriadne skutky vykonané Ježišom patria k jadrú jeho služby, čo dokladajú všetky evanjeliá. Ich označenie v evanjeliách prítahuje pozornosť na význam toho, čo Ježiš urobil. Synoptici hovoria o *skutkoch moci*, resp. *mocných činoch* (gr. *dynameis*), ktoré sú prejavmi skutočného priblíženia Božieho kráľovstva a vyzývajú k obráteniu (Mt 11, 20). Jánovo evanjelium hovorí o *znameniach* (gr. *sémeia*), ktoré vedú k viere v Ježiša (Jn 2, 11; 20, 31).

Veľkonočné príbehy (IPSP, č. 119 - 123) obsahujú veľa rozdielov v detailoch. V minulosti bola snaha zladit' ich, aby sa uchránila ich historická hodnota vo všetkých detailoch. Už v roku 1964 Pápežská biblická komisia vo svojej inštrukcii *Sancta Mater Ecclesia* o historickej pravde evanjelií pripomínala, že evanjeliá nepodávajú jedno-ducho život a učenie Ježiša, ale ho „kážu“, a upriamila pozornosť na „trvalú teologickú hodnotu evanjelií“ (Enchiridion Biblicum č. 652). Nedá sa teda v každom uvedenom detaile vyhľadať udalosť, ktorá sa reálne stala, ale musí sa zviať do úvahy možnosť teologického výkladu vyjadreného naratívny-m spôsobom, ktorý naznačuje teologickú hodnotu vyrozprávaných skutočností, čiže zmysel ich vzťahu s Bohom.

3.2 Etické problémy

K výzvam historického rázu dokument pridružil aj etické problémy textov a v bodoch 124 - 136 sa pridružujú ďalšie výzvy etického alebo spoločenského rázu a komentujú sa notoricky známe texty, ktoré kladú najväčšie problémy v Písme. Dokument poskytuje určité interpretačné línie, ktoré by umožnili adekvátnejší prístup k proble-

matických textoch o násilí, pomste, ktoré je potrebné vykladať v celkovom kontexte Písma. Jednou z najväčších prekážok prijať Sväté písmo ako inšpirované slovo tvorí zvlášť v Starom zákone prítomnosť opakovaných prejavov násilia a krutosti, ktoré sú v mnohých prípadoch nariadené Bohom, v mnohých iných sú predmetom modlitieb prednášaných Pánovi, v ďalších sú priamo svätopiscom pripisované Bohu.

V bode 126 dokument poukazuje na to, že Sväté písmo už od začiatku opisuje vznik násilia (porov. Gn 4, 1 – 16; 6, 11) a zároveň zavrhuje a odsudzuje každú formu svojvôle, od otroctva po bratovražedné vojny, od osobných útokov po systematický útlak, rovnako medzi národmi, ako aj v rámci Izraela (Am 1, 3 – 2, 16). Božie slovo tým, že kladie pred ľudí hroznú následku zvrátenosti srdca (Gn 6, 5; Jer 17, 1), plní prorockú funkciu; pobáda tým k uznaniu zla, aby sa mu dalo vyhnúť a aby sa porazilo. Boží zákon je akoby brzdou proti šíreniu nespravodlivosti. Pánova Tóra nielenže ukazuje na cestu spravodlivosti, ktorou je každý povolaný povinne kráčať, ale tiež predpisuje, aké postoje zaujať voči vinníkovi, aby sa zlo vykorenilo (Dt 17, 22; 22, 21.22.24; atď.), aby sa odškodnili obeť a nastolil sa pokoj. Pri predpisoch obzvlášť tvrdých by mal čitateľ Biblie na jednej strane uznať dejinný charakter biblickej legislatívy, prekonanej lepším pochopením právnych postupov, ktoré viac rešpektujú neodňateľné práva každej osoby a na druhej strane tieto starobylé predpisy môžu tiež slúžiť ako upozornenie na závažnosť určitých zločinov, ktoré vyžadujú primerané opatrenia, aby sa zabránilo šíreniu zla.

Bod 127 sa dotýka zvlášť problematických textov v Písme, kde Boh nariaďuje Izraelu pozbaviť moci kanaánske národy a ako prekliatych ich vyhubiť (Dt 7, 12; 20, 16 – 18), pričom toto nariadenie verne vykonal Jozue (Joz 6 – 12) a bolo dovŕšené v období ranej monarchie (porov. 1 Sam 15). Prax označovaná po hebr. *cherem*, čo je „ustanovenie o vyhubení“ sa inšpiruje sakrálnym výkladom ľudu zmluvy (Dt 7, 6), ktorý má dať najavo aj krajnými postojmi svoju radikálnu odlišnosť od ostatných národov.⁸ Tento literárny celok sa javí ako značne problematický, ešte viac ako všetky vojny a masakre, ktoré opisuje Starý zákon. Dokument doslovne o tendencii využiť dnes danú tematiku hovorí:

*„Ak sa z toho stáva program politického, nacionalistického po-
čínania, ospravedlňujúceho násilie na iných národoch, treba to
v každom prípade bez okolkov odmietnuť, pretože to prekrúca
zmysel biblického textu“ (bod 127).*

⁸ Témou Pánovej vojny a *cheremu* sa podrobnejšie zaoberám v článku (Jančovič 2015).

Netreba zabúdať, že v Písme nachádzame viac hlasov v pohľade na Boha, a tak istý „teologický pluralizmus“ koriguje literárny prúd Starého zákona o Pánovej vojne inými prúdmi – medzi nimi takzvaným kňazskou tradíciou – ktoré vo vzťahu k tým istým skutočnostiam navrhujú naopak, uberať sa cestou výslovného pacifizmu. Z tohto dôvodu treba chápať celú udalosť dobytia krajiny ako istý druh symbolu, analogického k tomu, o ktorom čítame v niektorých evanjeliových podobenstvách o súde (Mt 13, 30.41 – 43.50; 25, 30.41); a toto dobytie treba prepojiť s ďalšími biblickými textami, ktoré ohlasujú Božie zľutovanie a odpustenie ako horizont a cieľ všetkej dejinnej aktivity Pána celej zeme a ako vzor pre správne konanie ľudí.

Zvláštnou kapitolou v Písme sú modlitby s témou násillia a pomsty najmä v žaltári, kde nachádzame vyjadrenia nenávisti a túžby po pomste, ktoré ostro kontrastujú s citmi lásky pre nepriateľov, ako to učil svojich učeníkov Pán Ježiš. Dokument pomerne podrobne sprehládní v bodoch 128 – 131 problematiku a interpretačné línie daných textov. Postihnúť obyvateľov Kanaánu kliatbou záhuby (Dt 7, 1 – 2; Joz 6 – 12), požadovať v modlitbe pomstu od Boha (napr. Ž 109) sú teda praktiky dokonale v rozpore s učením Ježiša, ktoré je osobitným spôsobom platné pre kresťanov.

Etický náročnou oblasťou sú aj texty z Pavlovho epištolára o sociálnom postavení žien, opísané v niektorých pasážach jeho listov, ktoré v dnešnej dobe predstavujú ďalší problematický aspekt (IPSP, č. 132 – 134). Niektoré texty požadujú podriadenie žien svojim manželom (Kol 3, 18; Ef 5, 22 – 33; Tit 2, 5), iné mlčanie žien v cirkevných zhromaždeniach (1 Kor 14, 33 – 35; 1 Tim 2, 11 – 15). Hoci sa zdá, že dané texty akoby nezohľadňujú Gal 3, 28, kde sa vyhlasuje, že v Cirkvi nemá byť diskriminácia, ani medzi Židmi a Grékmi, ani medzi slobodnými a otrokmi, ani medzi mužmi a ženami, je potrebné rozlišovať medzi vždy platnými princípmi kresťanského konania a ich aplikáciou na konkrétnu kultúru a epochu. V textoch listov Efezanom, Kolosanom a Títovi sa podriadenosť manželky primárne nezakladá na vtedy platných spoločenských normách, ale skôr na konaní manžela, ktoré má mať pôvod v *agape*, ktorého vzorom je láska samotného Krista k svojmu telu, Cirkvi. Pavol je však napriek tomu obviňovaný, že sa účelovo odvoláva na tento vznešený príklad, aby uľahčil držať manželku v područí, a tým podrobil kresťanov hodnotám tohto sveta – inými slovami, aby sa tým vzdialili evanjeliu! Pavol však nepredkladá nové spoločenské modely, ale vyzýva bez vonkajšieho pozmenenia modelov svojej doby k znútorňovaniu spoločenských vzťahov a pravidiel, ktoré boli v prvom storočí považované za stabilné a trvalé, a chcel, aby ich bolo možné žiť v súlade s evanjeliom. Pavlov postup bol asi v tej dobe jediný možný – kresťanstvo by

inak mohlo byť obvinené z podkopávania spoločenského poriadku. Na druhej strane však uvedené povzbudenie manželov nestráca nič zo svojej aktuálnosti a zo svojej pravdy.

Ohľadom textov o mlčaní žien (1 Kor 14, 33 - 35; 1 Tim 2, 11 - 15) je treba vnímať fakt, že Pavol nepredkladá mlčanie žien ako čosi absolútne (v 1 Kor 11, 5; 14, 31 môžu prorokovať v spoločenstve aj ženy), ale dané výroky sú vhodným prostriedkom pre situáciu pri vtedajších zhromaždeniach. A tak dnes nesmieme zamieňať princípy s ich uplatňovaním, ktoré je vždy dané spoločenských a kultúrnych kontextom.⁹ V prípade textu 1 Tim 2, 11 - 15 sa stáva problematickým zdôvodnenie mlčania cez problematický výklad rozprávania Gn 2 - 3: výklad poriadku stvorenia (muž má vyššie postavenie, lebo bol stvorený pred ženou; porov. Gn 2, 18 - 24) a pádu ženy v raji. Daný spôsob sa nachádza v Sir 25, 24 ale aj v židovskom apokryfe *Život Adama a Evy* alebo v *Mojžišovej apokalypse* v gréckom preklade o tom, že žena, keďže sa nechala oklamať hadom a zhrešila, stala sa zodpovednou za smrť celého ľudského rodu; musí sa preto správať skromne a nemôže chcieť vládnuť nad mužom. Hoci nie je zlučiteľné s 1 Kor 15, 21 - 22 a Rim 5, 12 - 21, dané vysvetlenie odráža tiež situáciu cirkvi, v ktorej bola treba najsť autoritatívne argumenty, čo by dali odpoveď ženám, ktoré sa sťažovali, že nemôžu vykonávať v cirkevných zhromaždeniach vyššie spomenuté úlohy. Ukazuje sa, že takéto čítanie Gn 2 - 3 je ovplyvnené okolnosťami prvého storočia. Správna interpretácia biblického textu Gn 2 - 3 aj v budúcnosti má však vystihovať a rešpektovať *intentio textus*.

Záver

Charakteristickým rysom dokumentu je štúdium biblických spisov o ich inšpirácii a pravde. Skúmanie ich Božieho pôvodu viedlo k bohatšej a rôznorodej fenomenológii vzťahu „Boh a ľudský autor“. Pre spisy Nového zákona je všetko sprostredkované osobou Ježiša, ktorý je vyvrcholením Božieho zjavenia a inšpirácie.

Pre hlbšie pochopenie inšpirácie v budúcnosti osoží podrobnejšie štúdium toho, čo charakterizuje vzťah Ježiša a jeho apoštolov, očitých svedkov jeho pôsobenia a prvých adresátov a príjemcov zjavenia podaného Ježišom, tiež skúmanie vzťahu medzi Duchom pravdy, poslaným od Ježiša (Jn 15, 26 - 27) a samotnými apoštolmi, služobníkmi Slova, ktorí vykonávali svoju službu kázaním (porov. Lk 10,

⁹ Výkladom tematiky sa podrobne zaoberá článok (Farkaš 2008, s. 187 - 193).

16; Jn 17, 20), ale aj prostredníctvom písaného diela (porov. Jn 20, 30 - 31). Ďalším dôležitým aspektom je vzťah medzi ľudskými inšpirovanými autormi a spoločenstvom veriacich. Autori a ich špecifická charizma by nemali byť izolovaní od komunity: sú totiž vždy vybraní z jej stredu (Mojžiš, proroci, apoštoli, atď.) a sú vyslaní do komunit. Duch, ktorý ich uspôsobuje na pravdivé svedectvo, je ten istý Duch, ktorý umožňuje členom komunity veriť v toto svedectvo a účinne prijať *také veľké spasenie* (Hebr 2, 3 podľa SEP). Autori sú súčasťou komunity a sú vyslaní do komunity. Je to ten istý Duch Svätý, ktorý pomáha autorom pri zostavovaní ich spisov a komunite pri počúvaní ich svedectva a pri výbere určitých spisov utvárajúcich postupne kánon. Skúmanie svedectva biblických spisov o ich pravde ukazuje, v súlade s predmetom zjavenia, zameranie na Boha a jeho plán spásy. Vrchol zjavenia sa dosahuje v osobe Ježiša, ktorý o sebe hovorí: *Ja som cesta, pravda a život; nik nepríde k Otcovi, iba cezo mňa* (Jn 14, 6). Ježiš vo svojej osobe zjavuje Otca a poskytuje prístup k Otcovi, k zdroju všetkého života a spásy. Táto koncentrácia poskytuje návod na čítanie a štúdium biblických spisov, ktoré zodpovedá ich povahe. Biblické texty neboli inšpirované a zapísané, aby podali množstvo právd akéhokoľvek druhu, ale svedčia a slúžia Božiemu zjaveniu, ktorého predmetom je Boh a jeho plán spásy. Užitočným sa v tomto ohľade javí citát dokumentu v bode 136:

„Biblia približuje dejiny Božieho zjavenia a zároveň dejiny zjavenia toho, čo je morálne. Podobne ako zjavenie Boha, tak aj zjavenie správneho ľudského počínania dosahuje svoju plnosť v Ježišovi. Tak ako nemôžeme v každom biblickom texte nájsť plné zjavenie Boha, tak tam nemôžeme nájsť ani dokonalé zjavenie toho, čo je morálne. Preto jednotlivé pasáže Biblie sa nesmú izolovať ani absolutizovať, ale treba ich chápať a hodnotiť v ich vzťahu k plnosti zjavenia v osobe a konaní Ježiša, teda v rámci kanonického čítania Svätého písma. Je veľmi užitočné pochopiť hlbšie tieto texty v ich podstate; takto sa ukazuje cesta, ktorou sa zjavenie uberá vo svojich dejinách.“

Pokiaľ sa pri čítaní a štúdiu biblických spisov, vo svetle definitívneho Božieho slova v osobe svojho Syna Ježiša budú sledovať uvedené usmernenia dokumentu IPSP, zachytí sa spásonosné posolstvo a interpretácia odbornej a bežnej verejnosti, aj u nás na Slovensku sa môže vyhnúť urýchleným záverom a mnohým deviáciám a ťažkostiam pri výklade historicky a eticky náročných textov. Výzvy pre výklad Biblie nachádzajú uplatnenie predovšetkým na základe tohto hlavného zamerania biblických spisov a jeho neustáleho zvažovania pri ich interpretácii.

Literatúra:

BIBLIA – slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami (2015): Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 3. opravené vydanie.

FARKAŠ, P. (2008): „Relatívne“ a „absolútne“ v listoch apoštola Pavla. In: P. Farkaš (ed.), *Legislatívne texty Biblie 2*: Bratislava – Nitra, Univerzita Komenského, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Kňazský seminár sv. Gorazda, 187 – 193.

JANČOVIČ, J. (2015): Dominus quasi vir pugnator (Ex 15, 3). Adekvátna hermeneutika Pánovej vojny v Písme. V: LICHNER, M. (ed.): *Sväté písmo ako duša teológie*. Trnava, Dobrá kniha, 23 – 45.

EMING, M. (2001): *Úvod do biblickej hermeneutiky. Cesty k pochopení textu*. Praha, Vyšehrad.

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA (2009): *Biblia a morálka*. Trnava, SSV.

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA (2016): *Inšpirácia a pravda Svätého písma. Slovo, ktoré prichádza od Boha a hovorí o Bohu pre spásu sveta*. Trnava, SSV.

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA (1995): *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Spišské Podhradie, KBD 1995.

ŠTRBA, B. (2017): Vyničenie národov podľa Knihy Jozue alebo sebazničenie mysle čitateľa. In: *Studia Biblica Slovaca*, roč. 9, č. 1, s. 15 – 43.

TIŇO, J. (ed.) (2013): *Exodus*. Trnava: Dobrá kniha.

*ThDr. Ing. Jozef Jančovič, SSLic, PhD.
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Univerzita Komenského Bratislava*

Autor je katolícky kňaz a odborný asistent na Katedre biblických vied RKCMBF UK v Bratislave. Je členom vedeckého tímu pripravujúceho komentáre ku knihám Starého zákona a zástupcom šéfredaktora vedeckého periodika Studia Biblica Slovaca. Od roku 2018 je predsedom Slovenskej spoločnosti pre katolícku teológiu (SSKT) a riadnym členom Catholic Biblical Association of America (CBAA) so sídlom vo Washingtone a European Association of Biblical Studies (EABS) so sídlom v Münsteri. Ťažisko jeho vedeckej činnosti sa týka kníh Pentateuchu a múdroslovných spisov a metodologicky rozvíja intertextualitu a kanonickú exegézu v Biblii.

CELISTVÝ OBRAZ O ČLOVEKU A LOGOTERAPIA

Stanislav Hvozdík

Abstrakt. Príspevok sa zaoberá niektorými aspektami hraníc poznania s ohľadom na problém celistvého obrazu človeka. Logoterapia je považovaná za teóriu, ktorá prispieva k celistvému obrazu o človeku vo vzťahu k biologickej, psychologickej aj duchovnej úrovni. Nevylučuje iné psychologické teórie, ale skôr ponúka pre nich nový rámec, v ktorom sa aj toto pôvodne parciálne poznávanie v podmienkach psychológie stáva funkčnejším, otvára sa aj interdisciplinárnym súvislostiam s ohľadom na duchovno. Takto sa vynárajú aj nové aspekty dôležité pre rozvoj človeka.

Abstract. *Global Image of a Human Being and Logotherapy.* The paper deals with some aspects of the boundaries of knowledge with respect to the problem of a complete image of a man. Logotherapy is considered to be the theory that contributes to a holistic image of man in relation to biological, psychological and spiritual levels. It does not exclude other psychological theories, but rather offers a new framework for them, in which this initial partial knowledge in terms of psychology becomes more functional, and it opens up in interdisciplinary contexts with respect to spirituality. This also brings new aspects that are important for human development.

Celistvý obraz o človeku aj v psychológii sa vynára z viacerých zdrojov, najmä porovnávaním rozličných psychologických pomáhajúcich systémov, ktoré môžu smerovať k teoretickej integrácii (Procháska, Norcross, 1999). Na Slovensku prispel k celistvému pohľadu na človeka J. Koščo biodormálnou psychológiou. Za dôležité považuje prepojenie pragmatických úloh v konkrétnych historicko-kultúrnych podmienkach s nachádzaním hodnôt v existencionalnej rovine života, hľadaním jeho zmyslu (Hvozdík, 2011). Nazdávame sa, že osobitným prínosom k celistvému obrazu o človeku je logoterapia, ktorej zakladajúca osobnosť V. E. Frankl vo svojom diele sformuloval najprv východiskové axiómy o človeku založené na trojrozmernom obraze o človeku biologickom, psychologickom a duchovnom. Vôľa k zmyslu, motív k zmyslu, nie je totožný s bytím. Vytvára pre bytie priestor. A pomáha dynamike „je a má byť“. Nevylučuje a priori iné teórie. Odmieťa absolutizovať hranice poznávania človeka výlučne jednou teóriou. Nachádza v logoterapii potenciál eliminovať redukujúce pohľady na človeka. Téma hraníc poznania sa zo svojej primárnej epistemologickej roviny dostala do osobnej roviny aj zásluhou logoterapie. Pokiaľ iné psychologické teórie odpovedajú na otázku, kto je človek, cez svoje psychologické obsahy, logoterapia

najprv predpokladá vyššiu sféru duchovnú, pojednáva o človeku ako o osobe, jeho disponovanosti byť osobou (Frankl, 1997). Treba tu pripomenúť desať téz o osobe, ktoré sú načrtom celostného obrazu o človeku. Potom každá špecifikácia, parciálnosť je videná v univerzalite celku. Ten je hierarchicky usporiadaný v bio-psychologicko-duchovnej súvzťažnosti. Preto neraz to, čo predtým akoby sa vylučovalo cez rozličné psychologické teórie, začína do seba zapadať. Vyššie reguluje nižšie, nie naopak. Bolo pre psychológiu vždy užitočné, ak bola vo vzťahu s filozofiou. Osoba, ako uvádza Bartnik (2000), je metóda, spôsob myslenia. A metóda je vo vzťahu k hraniciam poznania. Frankl (2007) píše, že osoba, ktorou niekto je, sa vyrovnáva s charakterom, ktorý má, zaujíma k nemu stanovisko, pretvára tento charakter a „stáva sa osobnosťou“ (s. 86). Podobne Letz (2000) považuje duchovnosť za konštitujúci činiteľ pri formovaní osobnosti. Píše, že dôležité je to, čo človek urobí s „tým materiálom faktorov“ (poznamenávam aj psychologickéj povahy), nevyhnutným pre výstavbu osobnosti, ako sa slobodne sformuluje a stvárni do zmysluplného, naozaj osobnostného celku. Týmto slobodným sebautváraním konštatuje, získava osobnosť svoj duchovný rozmer. Rozlišuje osobu a osobnosť. Bartnik (2000) vyslovuje názor, že osoba jestvuje už od ľudskej zygoty, ako vyššia subsystujúca syntéza a zároveň transcendencia tela a ducha v smere absolútna, nekonečnosti, naplnenia ľudského a bytia bez materiálnych hraníc.

Vynáranie sa celistvého človeka je v procese reflexívnom, ale aj predreflexívnom. Nie je to cesta priamočiara, ale v rozličných bodoch vývoja aj psychológie rozlične pocitovaná. Napríklad v histórii slovenskej psychológie je to monografia od A. Spesza (1941) s rovnomerným názvom Hranice poznania. Autor zastáva názor, že tento problém nemá podobu smerovania od hraníc poznania k ich zániku, cestou vedeckého poznania, ale že ide skôr o problém interdisciplinárny a poukazujúci aj na skutočnosti, ktoré nie je možné vyjadriť pozitivistickou vedou, exaktne. Môžu byť nahliadané, poznávané cez vieru, symboly, metaforu. To znamená, že človek ostáva aj tajomstvom. Logoterapia nenanucuje človeku zmysel života z vonku, z teórie. Ten si má človek objaviť sám. Nie ako v behaviorizme, či psychoanalýze, ktoré určujú, kým je človek. Od jednotlivca sa vyžaduje, aby tento obraz o sebe zreflektoval ako svoj obraz. Neraz za cenu jeho slobody, zodpovednosti a niekedy aj dôstojnosti, s čím mám osobne zlé skúsenosti. V interakcii s predreflexívnou a reflexívnou oblasťou sa stáva zrejmom aj problematika hraníc poznania, poznávania, v ktorom logoterapia predpokladá možnosť pre človeka, aby našiel motív mať zmysel života, rozpoznal svoju vôľu k zmyslu. Zmysel je ako stena, píše Frankl, za ktorú sa už nedá postupovať. Zmysel ako hranica

poznania. Spesz (1941) zase cituje Sprenglera, že to, čo poznávame ako vonkajší svet, je skôr podobenstvom. Autor ostáva v nomotetickej rovine a problém ešte neformuluje ako reflexiou objavovaný svet a predreflexívny svet. Na tento aspekt poznávania poukazuje Stolárik (2005), pripomínajúc Husserlom stanovenú úlohu nájsť základ pre ľudskú racionalitu, nie však vo vedách a vo svete, ako ho vedy rekonštruujú, ale vo svete predreflexívnom, prirodzenom, ktorý je prítomný v našom živote. Píše, že všetko úsilie o technické ovládnutie prírody vzbudilo nádej, že sa človek stane jej pánom, je vlastne seba-abdikáciou človeka. Človek život prijíma, ale nežije sám od seba. Neživé vstúpilo na miesto živého. Svet umelý vytlačil prirodzený, človek prestáva byť v centre chápania života. Pripomína, že sa človek len ťažko vžíva do úloh, ktoré mu predpísal objektívny názor o jeho vlastnej podstate. Husserl (1971) kladie požiadavku vrátiť sa od odvodeného poznania k vlastnému bytiu. Metaforou, ktorá je blízka tejto problematike, je biblický príbeh Jonáša v bruchu veľryby po tom, čo odmietol ísť do Ninive s odkazom, ktorý odporoval reflexívite doby, v ktorej žil. Tento príbeh aktualizuje T. Moor v knihe „Temná noc duše“. Píše, že Jonáš v bruchu veľryby už nič nemohol urobiť z toho, čo malo význam vo svete Ninive. Môžeme povedať, že všetky cesty odvodeného poznania boli uzavreté. Horizontála sociálneho sveta bola uzavretá, bolo treba objaviť vertikálu vzťahu k Bohu. Ako základného Slova, ktoré ľudia stratili zo zreteľa. Až vtedy dozrel k úlohe ísť do Ninive. Pripustil predreflexívny svet v sebe samom. Psychológovia neraz ponúkajú poznatkový rámec v dobrej vôli, že je to práve to, čo klient potrebuje. Ale neraz zistia, že začiatok spolupráce je práve v predreflexívnom svete. Nie iba fungovanie s klientom, ale spoluexistovanie. Môže ísť o jav, ktorý postrehol Foucault, ako poznanie, ktoré „zmeravelo“. Ktoré sa nasadzuje ako moc nad človekom. Chýba potom existenciála. Aj odborník môže „zmeravieť“ v nejakej teórii. Je potrebné žiť aj svet žitý, aj ten predreflexívny, bez toho, aby sme ho chceli za každú cenu zúžiť v zmysle poznatkov. Slovenský psychológ Lauček (Letz, 2006) uvádza koncom devätnásteho storočia v knihe Ľudské povedomie, že poznávanie sa mení, ale povaha vedomia ostáva nezmenená.

S tým súvisí aj problém parciálneho poznávania človeka v psychológii, cez jednotlivé teórie, ktoré aj vo svojej aplikáčnej podobe sa často navzájom vylučovali. Až tento kontrast naznačoval, že „paradigma“ teórie nezohľadnila všetky axiómy, cez ktoré je konštituovaný človek. Práve logoterapia je teória, ktorá skúma najprv tieto axiómy. Možno povedať až axiómy, ktorými je konštituovaný svet. Z tejto optiky kritizuje akési hranice v poznávaní človeka, cez jeho iba parciálne poznávanie, ktoré mohli vyznievať ako redukcia, ak

sa človek stal derivátom nejakej teórie. O človeku ako o bytosti sa mohlo tvrdiť, že je iba to, čo o ňom tvrdí teória. Akoby už neplatilo, že bytie samo je vždy viacej ako mienka o bytí. Frankl vyčíta determinizmu, že zbavuje človeka slobodnej vôle, a tým aj zodpovednosti. Použité metódy určujú hranice poznávania. V. E. Frankl (1997) pritom uvádza, že nie je chyba špecializácie, ale to, že sa generalizuje iba v optike špecializácie na celistvý obraz o človeku. Zároveň sa za týmto javmi vynára obrys celistvého pohľadu na človeka. Dôležitou súčasťou tohto obrazu je disponovanosť človeka byť osobou. Ako uvádza Lacroix (Letz, 2006), poznávať realitu osoby znamená poznať jej vývinovú trajektóriu, pozitíva aj negatíva, rozličné rozpoloženia, ktoré môžu viesť k skúsenosti s vlastnou nedostačivosťou, alebo k poznaniu viny. Vina – píše Lacroix – otvára človeka samému sebe a iným. Ale aj k zdrojom viny: Lacroix (Letz, 2006) konštatuje, že masívne popieranie viny v súčasnom modernom svete je spojené so zabudnutím na ľudskú osobu. Toto zabudnutie má dôsledok zmeny pozície ľudského subjektu vo vývine a vývoji spoločnosti. Stáva sa iba objektom sociálnych štruktúr; sám sa stráca ako subjekt. Mravný rozmer viny sa vymenil iba za trestno-právny. Možno tu pripomenúť právnika Kelsena (De Mattei, 2000), ktorý otvorene hľása, že metafyzika, morálka nemôžu byť podstatou práva. Iba právo pozitívne, založené na normách, ktoré tvoria skutočnosť. Môžeme hovoriť o redukcii človeka cez takéto právo. Také právo zakladá nepravé hranice pre možnosti človeka. Logoterapia ponúka obnovu zodpovednosti, slobody a v intenciách hodnôt, aj nachádzanie zmyslu života. Ten si človek podľa Frankla (2007) nedáva, ale odkrývaním hodnôt v danej situácii sa mu zmysel vynára. Frankl uvažuje aj o cnostiach. Oproti týmto postulátom je aktívna snaha redukovať človeka. Vypočítat ho iba cez jeho determinanty, užiť ho ako nástroj pre systémy civilizácie, ktorých sa stane funkciou. Bez existencie. Systémy, aj keď sú potrebné pre riešenie problémov, nedávajú odpoveď na otázku o zmysle života. Zuzujú repertoár človeka ako jednať. Môžu prispievať, ako píše Mucha v knihe *Symbols jednaní* (Mucha, 2000) k tomu, že sa hodnoty zamenia iba za štandardy systémov. Toto môže viesť iba k dôrazu na úlohy výrobnej, produkčnej povahy, zdôrazňujúce iba fungovanie, cez kompetencie vzťažné k systémom. To môže skresľovať celkový význam vývinových úloh.

Nazdávam sa, že na celožitovnej ceste okrem vývinových úloh ontogenetickej povahy sú prítomné aj stále úlohy s neustálou možnosťou ich prehlbovať, spirituálne vývinové úlohy. Súvisia so spirituálnymi potrebami, ako sú viera, nádej, láska, krása, dobro, cnosti. Súvisia s transcendentom. Sú predpokladom celistvého obrazu o človeku. Logoterapia toto dáva na správnu mieru, ako súčasť ľudskej priro-

dzenosti. Uvedené umožňuje vyvíjať spirituálne náhľady na problémy v ich ontologickom určení toho, čo je a čo by malo byť. S tým môže súvisieť rozlíšenie hodnôt, ako ich rozlišuje Popielski (1994), na psychologicko-duchovný aspekt hodnôt, ktorý napomáha udržať zmysel života aj v záťaži, nielen psychologicko-biologický, fyzický aspekt hodnôt. Ten je vo vzťahu k mať, menej k byť. Parciálne poznávanie človeka aj v psychologických teóriách prinieslo potrebné poznatky, ale stratil sa celistvý pohľad na človeka, a tak sa mnohé z nich navzájom paradoxne vylučujú a môžu znejasňovať hranice poznania človeka. Ako uvádza Overton (2000), až do osemdesiatych rokov 20. storočia sa vývin človeka, študovaný psychológiou, fragmentizoval v psychológii na jednotlivé aspekty. Každý z týchto aspektov si nárokoval byť konečnou interpretáciou o človeku. Znova je tu dráma dobra, dobro jednej teórie sa postaví proti dobru inej teórie. Redukovať človeka na iba determinácie znamená zbaviť ho slobodnej vôle, zodpovednosti, ako uvádza Frankl (1997). Zavrieť človeka do tejto „temnice“ je naozaj byť v temnici. Je to pobyt volajúci po oslobodení, pretože nevytvára, možno tu uviesť Franklovu myšlienku, priestor pre bytie zmyslom života.

V tejto línii v súčasnosti aj logoterapia (Frankl, 1997) konštatuje redukcii človeka, ale k iným psychologickým teóriám nemá a priori vylučujúci prístup. Poznáva človeka vo sférach biologickej, psychologickéj a duchovnej. Tieto tri dynamiky, hoci majú osobitnú dynamiku, vlastné zákonitosti, sú funkčne prepojené. Nastoluje tému motívu mať zmysel života, svedomia, ako regulátora vo vzťahu k morálnemu. Ide o hierarchickú štruktúru osobnosti, kde najvyššia úroveň duchovna by mala riadiť nižšie sféry. Dôležité sú hodnoty, záväznosť zodpovednosti. Frankl (1997) konštatuje, že človek v technologickom svete prehliada svoju vlastnú prirodzenosť. V týchto a ďalších aspektoch navracia význam ľudskému subjektu a kriticky sa pozerá na očakávania voči neosobnému vedeckému poznaniu. Iluzórne, bez hraníc.

K redukcii človeka prispieva aj zúžené pozitivistické chápanie vedy. Poukazuje na to Preisner (1991), český exilový filozof a historik ideí, ktorý napísal: „Mocensky využiteľné úspechy gnozeologicky orientovaných experimentálnych vied postupne vytlačili ontologické vedné princípy, na ktorých bola kedysi vybudovaná kresťanská civilizácia“. Možno povedať, že v rozdiel toho, čo je a čo by malo byť, sa ostáva na úrovni empirie a profánosti, nepreniká sa k princípom dôvodu bytia. Súčasťou toho je aj zmysel pre posvätné. Leščinský (2007) uvádza, že posvätné je v štruktúre vedomia človeka. Považuje sa to za súčasť prirodzenosti človeka. Preisner (ibid.) ďalej uvádza, že bol dosnívaný sen o nekonečnom rozvoji poznania, že je

to ilúzia, za ktorou sa skrýva hrozivý horizont ničoty. Gnozeologické vedy sa pod týmto diktátom štiepia, zužujú, špecializujú, ale nesmerujú do hĺbky. Poznemenáva, že to nebudú ani tak humanitné vedy, ktoré toto budú korigovať, ale prírodné vedy. Na Slovensku môžeme tu pripomenúť osobnosť prof. J. Krempaského. Ten konštatuje, že progresívna evolúcia prírodovedy nie je v rozpore s pravdami kresťanskej viery, že niektoré z nich predstavujú adekvátnu teóriu nášho univerza (Krempaský, 2016). Ale aj logoterapia je korekciou redukovania človeka. Považujem toto za potrebné pripomenúť, pretože vysvetľuje aj výkyvy a nestálosť záujmu o logoterapiu. Tiež aj to, že väčšina záujemcov o tento smer si musí splniť pracovné povinnosti, ktoré s logoterapiou nesúvisia, alebo len veľmi málo, a len povedľa toho sa môžu venovať logoterapii.

Osobným sa poznávanie stáva najmä vo vzťahu k etickému. V. E. Frankl (2007) píše, že aj pri nevedomých rozhodnutiach v zmysle, že ich môže stále menej sprevádzať reflexia, ostávajú vôľovými, dobrovoľnými rozhodnutiami. Píše, že tým je splnená podmienka pre etické hodnotenie, ktorou je slobodná vôľa, a nie plné vedomie. Frankl vysvetľuje, že pôvod svedomia je lokalizovaný v hlbokom nevedomí. Logos je hlbšie ako logic. Uvádza, že existencionálne autentické rozhodovanie sa uskutočňuje kompletne nereflexívne a nevedome. Tu nachádzame nepriamu súvislosť s Blondelom (2008) chápanou vôľou chcejúcou a vôľou človekom chcenou, ktorá sa uskutočňuje cez objekty, ktoré nemôžu svojim významom naplniť vôľu chcejúcu, chcejúcu stále viacej a plnšej hodnoty bytia. Uvedené nie je na dobrovoľnosti, ale je uložené. Rozpoznávané ako norma bytia. Človek to môže odmietnuť a následne zažívať skúsenosť, že to, čo dávalo predtým význam, už nenapĺňa, môže z toho uzavrieť na nihilizmus, cynizmus. Myslím, že tu je jeden zo zdrojov hrozných činov zdanlivo nemotivovaného zabíjania ľudí, ako to bolo nedávno v Las Vegas. Rozpoznanie normy bytia je tiež za pomoci intuície. Pričom treba pripomenúť aj Franklom uvádzanú skutočnosť, ktorá súvisí s existencionálnou analýzou, ktorou sa rozpoznáva to, čo je v existencii zavinuté, vopred dané. Aj Blondel rozlišuje poznanie prospektívne, skutočné, intuitívne a poznanie nocionálne, poznatkové, ktorým si tvoríme svet predstáv, pojmov, ktorý je však neraz ďaleko od skutočnosti (Polakovič, 1943). Pričom Blondel píše, že bytie nie je dosiahnuteľné ani výlučným scienticizmom, ani nepresným intuitivizmom. Ale implikáciou, v tom, čo je zavinuté, implicitne prítomne v bytí. A to sa prejavuje v existencii. Nachádzam tu spojitosti s Franklom a jeho existencionálnou analýzou. Polakovič (1943) píše, že bytie sa neredukuje v nás, v predmetoch našej skúsenosti. Má v sebe hĺbky, zavinuté, implicitne prítomné, treba ich preskúmať. Existencionálna analýza V. E. Frank-

la k tomu prispieva. Pričom nejde iba o to, čo z toho môže vyplynúť pre poznanie, ale najmä pre podmienky jestvovania. A zmysel života je takou podmienkou jestvovania. Bez zmyslu života je človek náchylný deštruovať ľudský svet. Takže nejde iba o nejaké vybitie energie. Logoterapia nastoľuje aj nové videnie vzťahu vedomého a podvedomého. Podvedomie, píše Preisner v kritike psychoanalýzy, nemôže byť klasifikované ako nehanebné a deštruktívne libidiózne a upísané smrti. Je potrebné podvedomie pochopiť ontologicky. Frankl (2005) uvádza, že religio a spiritualita sú vrodené, sú v podvedomí. Sú súčasťou personálneho, spirituálneho jadra každého človeka. Svedomie je v hlbokom nevedomí. Frankl píše, že logos je hlbšie ako logic. Je úlohou vedomia, uvádza odkryť v človeku to jediné, nevyhnutné. Jedinú vec, ktorá sa práve vyžaduje. Svedomie môže intuitívne odhaliť jediný možný význam aktualizovaný v špecifickej situácii.

V jednom z mojich pokusov skúmať výskyt spirituálnych potrieb, a tým aj povahu spirituálneho vzhľadu, som zadal úlohu probandom, aby na línii svojho manželstva, graficky vyjadreného predlohou, bodovo vyznačili to, čo považujú za kladné udalosti a zlé udalosti. A potom aby napísali príbeh svojho manželstva. O spirituálnych potrebách som nepovedal nič. Spontánne hovorili o viere, nádeji, cnosti, kráse, dobre, ale aj o ich opaku. Jeden výrok probandky, ako príklad: píše, že mala manžela vždy rada, prežívala k nemu lásku, ale čo je láska pochopila, až keď si uvedomila, že by mu vedela odpustiť aj takú strašnú vec, akou je manželská nevera. Iná probandka píše: vydala som sa z rozumu. Mám dve deti, ktoré milujem. Ale trápi ma vzťah s manželom. Nikomu neodporúčala vydať sa iba z rozumu. Sú výpovede aj na báze prírodnej spirituality. Proband píše, že s rodinou chodila do prírody, kde si obnovujú pocit slobody, niečoho prirodzeného. Možno povedať, že spirituálne potreby ľudia žijú, viacej žijú ako reflektujú, ako prirodzenú súčasť života, spirituálny vhľad je to, čo je úlohou svedomia, aj podľa Frankla, objaviť to jedno jediné a nevyhnutné. Svedomie – píše Frankl – môže odhaliť jedinu možnosť, význam aktualizovaný v špecifických situáciách. Spirituálne potreby sú doprevádzané povedomím, že niečo je posvätné dôležité, alebo temer posvätné. Je transcendentnej povahy a je im blízke symbolické vyjadrenie. Frankl píše, že svedomie môže intuitívne odhaliť jediný možný význam. Ten je aktualizovaný v špecifickej situácii svedomia. Ako píše klientka, nikomu by som neodporúčala vydať sa, oženiť iba s rozumu. Počuť v tom prevahu profánneho, na ktorý dala veľmi veľa. Oslabila spirituálne potreby. Vyžaduje sa pomoc. Alebo náhľad láskou. Profánnosť zakladá obmedzujúce hranice poznania v zmysle celistvého pohľadu na človeka. Vylučuje posvätné, a tým znižuje horizont spirituálnych potrieb. Môže spôsobovať ich rozpad.

To je oblasť, ktorá uniká exaktným výskumom, ako jav komplexný a aj pre tieto situácie platí poznámka Čáleka (2003), ktorý konštatuje, že doterajšie všeobecné a abstraktné poznatky, stanovené štatistickými metódami, nie sú celkom dostačujúce pre výstižné porozumenie duševného života a jeho správania. Podobne Corey (2001) uvádza, že poradenstvo je osobitne spojené s fenomenológiou v tom zmysle, že sa zaujíma o silné individuálne nazeranie na svet. Zaujíma sa o to, ako človek svet vníma. Subjektívne nazeranie na svet sa prejavuje cez javy fenomény, čo je spojené s ich prežívaním, skúsenosťou, správaním, ale napriek tomu, uvádza Čálek (2003), nemusia znamenať vo vzťahu k možnostiam života človeka ten najlepší vzťah. Jav nie je podstata fenoménu. Podstata sa môže cez javy vynoriť ako základ, ako fundamentálny fenomén. A znova uvádza, že fundamentálny fenomén nie je nič subjektívne, dobrovoľné, pretože jeho významová náplň je nezávislá na svojvôli jednotlivca. Možno povedať, že môže byť aj hranicou pred svojvôľou. Najmä javy religiozity môžu byť citlivé na to, ako sa pracuje s hranicami poznania. Vo vzťahu k týmto javom Riceouer (Letz, 2006) a Eliade (Pals, 2015) uvádzajú, že sa majú študovať v ich vlastnom prostredí. Znamená to, že aj psychológia má pri poznávaní veriaceho človeka zásadne prihliadať k jeho zameraniu sa, ktoré vyplýva z viery ako rešpektovanej skutočnosti. Bez toho môže byť výskumné prostredie sterilné a priniesť skreslené závery. Aj Riceouer píše, že je tu hermeneuticko-fenomenologický prístup, ktorým možno sledovať javy, aby sa v nich vynorila podstata. Pripomína, že to boli symboly, ktoré učili človeka premýšľať. Že sú skutočnosti, ktoré je možné zachytiť skôr hermeneutickou fenomenológiou. Hermeneutika, píše Riceouer (Mikulášek, 2009), je čítanie „skrytého zmyslu“ v texte „zjavnom“.

Napríklad je známy názor, že staroba je spojená s múdrosťou. Celkom určite to nie je také jednoznačné. Ak sa pýtame po význame cestou hermeneutiky, dospejeme k tomu, že udržiavanie tejto predstavy je spojené s potrebou ľudí byť vnímaný v snahe vysvetliť sa. Byť počúvaný aj cez nevyužitú možnosť. Nebyť súdený. Vysvetliť samého seba v dialógu s niekým, kto nie je predpojatý, načúva. V tomto zmysle sa môže starý človek javiť ako taký, ktorý je na to pripravený. Reálne seniori majú k tomu dispozície. Napríklad svoju radosť spriemerňujú, podobne ako straty neprežívajú až pádom na dno. Tieto a iné skutočnosti staršieho veku môžu vytvárať pomáhajúci rámec pre mladších. Frankl píše, že ľudia môžu uskutočňovať svoje svedomie, keď namiesto monológu idú do dialógu s niekým iným, ako so sebou. Potom „múdrosť“ staroby je v tom, že potvrdí hodnotu svedomia mladšieho človeka, napriek aj zlým javom v jeho živote. To je dôležitý moment, pretože netvrdí sa, že hodnota svedomia je znehodnote-

ná poukazovaním na nejaké zlo. Očakávanie je, že má zmysel prejsť svoju životnú cestu alebo jej časť ešte raz. Generačne starší môže byť k tomu dobrý spoločník. To znamená, že po vývinovej línii sa môžeme pohybovať v oboch časových smeroch, dopredu aj dozadu. Cyklus vývinu neuzatvára túto možnosť, ale naopak, ostáva prístupný s ohľadom nielen na proces tranzitnej situácie, ale aj s ohľadom na to, ako sa životné obdobie podarilo optimalizovať, naplniť zmyslom. Kde sa objaví dráma dobra, ako uvádza Tischner (2006), kedy sa jedno dobro postaví proti druhému dobru. Napríklad dobro spravodlivosti voči dobru veľkorysosti. O tom je známy príbeh z evanjelia, kedy jednému dlžníkovi bolo veľa odpustené, ale on svojmu spoluuhovi nevedel pozhovieť s omnoho menšou dlžobou. Chcel iba svoju „spravodlivosť“, oproti veľkorysosti. Medzi takto proti sebe položené dobrá ide zlo, uvádza Tischner. Dôležitý je vnútorný rozhovor, ktorý sa tým zakladá. Či je s dobrom, alebo so zlom. Zlo sa chce javiť ako axiologické, ako logický výsledok nejakej situácie, ale končí v antihodnote. Ak človek urobí zlú vec, vie to podľa toho, že pozná, ako vyzerá dobro o tejto veci. Náboženský človek, kresťanstvo má v tom veľký význam. Ba môže poznať aj axiologické konštituovanie situácie, ale napriek tomu môže začať rozhovor so zlom. Napríklad prezrievajúci muž hovorí, že na manželstvo je vždy čas, nie je kam sa ponáhľať, stačí aj v päťdesiatke. Niežeby manželstvo odmietal, ale chápe ho ako slabší článok života. Jeho vnútorné rozhovory sa nebadane presúvajú k rozhovorom s tým, čo manželstvo spochybňuje a priori. Môže tu byť obava prijať zodpovednosť. Chápať slobodu len ako potenciál k rozhodnutiu, ku ktorému len veľmi ťažko dôjde. Oproti tomu ak si človek zachová rozhovor s dobrom, píše Tischner (2006), plášť jeho bytia sa pretvorí v lepšie bytie. Možno povedať, že súčasná strata zmyslu moderného človeka pre posvätné, ako na to poukazuje Eliade (Pals, 215), podporuje typ myslenia, ktoré uznáva veci bežné a profánne a odmieta odkaz na veci posvätné (s. 290). Na tejto báze, uvažuje Eliade, vznikajú systémy, ktoré predpokladajú, že ak ľudská bytosť trpí nedostatkom zmyslu a hodnôt, jednoducho si ich musí sama vytvoriť. V profánnej oblasti. Je zrejmé, že duchovná sféra sa neberie do úvahy. V. E. Frankl (1997) je toho názoru, že človek si zmysel nedáva, ale že objavovaním hodnôt, ktoré sú dané, tento zmysel môže objaviť. Epidémia iba profánnosti je sprevádzaná rozpadom spirituálnych potrieb a stratou zmyslu. Ukazuje sa v potrebe po náboženskom v človeku, že je tu želanie preladiť sa od profánneho a záujem o skutočnosti, ktoré sa dajú vyjadriť iba metaforou, symbolmi. Možno hovoriť o metanoi. Monografiu k tejto téme napísal D. Kováč (2007). Píše, že ide o radikálnu transformáciu mentality. Metanoia, píše, predpokladá nové zmýšľanie o sebe a svojom

živote. To predpokladá, že rozpozná aj tie skutočnosti, ktoré je možné vyjadriť skôr metaforou alebo symbolmi. Na problém poukazuje Leščinský (2007), keď pripomína Riceouera, ktorý preukázal, že symboly umožňovali myslieť. To znamená, že ľudské Ja, píše, nestanovuje zmysel reality, ale naopak, tento zmysel umožňuje pochopiť v náboženskom živote až symbol. Ten je daný v náboženských obradoch alebo texte. Leščinský (2007) pripomína, že náboženské javy by sa mali skúmať v náboženskom prostredí. Nie presťahovať ich do inej vednej disciplíny, ako sociológie, psychológie a ďalších. Zdôrazňovaním iba profánneho sa táto možnosť stráca. Problém stráca svoju ontologickú hĺbku. Môže sa potom stať – a to sa modernému človeku stáva často – že povýši metódu nad problém. Alebo postaví dobro prirodzenosti proti dobrám cnosti.

Príkladom môže byť toto pozorovanie. Frekventantka kurzu logoterapie, ktorá ako psychologička pracuje s onkologickými chorými, hovorí: Niekedy sa stáva, čo ma trápi, že sa nerešpektuje čas smrti človeka, predĺži sa život umierajúcemu o deň. Nieкто akoby sa chcel vyhnúť tým pre neho nepríjemným procedúram, ktoré sú so smrťou pacienta spojené. Aby toto padlo na kolegu v budúcej službe. Môžeme povedať, že metóda predĺžiť život o deň sa zvyšuje nad problém, ktorým je doprevádzanie človeka pri umieraní. Pozorovanie toho, čo nie je a čo by malo byť, smeruje hlbšie k ontologickému chápaniu problému. K hľadaniu posledného princípu v tom probléme. Psychologička prichádza v opytovaní sa k tomu javu hermeneuticky, k otázke, ako sa chápe život. Tabuizuje sa smrť, časnosť ako totalita. V. E. Frankl (1997) uzatvára, že smrť nie je rubom života, má súvis so zodpovednosťou. Človek nie je determinovaný, má možnosť výberu v každom momente života, kým bude. Psychologička pokračuje, sú aj iné situácie. Ošetrojúci chytí chorého za ruku. Taký symbol. Podpora. Možno povedať, že blízkosť smrti neprevážila povahu vnútorného rozhovoru k predstave o márnosti dobra, ale naopak, povedané s Tischnerom, zachoval sa zmysel pre rozhovor s dobrom, napriek ťažkej chvíli. Etické vytvára hranicu v spôsoboch používania poznatku. O etickom vedení na základe hermeneutiky píše Gadamer (Mikulášek, 2009). Charakterizuje hermeneutiku ako cestu k poznaniu univerza, k odkrytiu štruktúr ľudskej existencie, a tým aj k sebazpoznaniu. Gadamer uvádza, že duchovné porozumenie je vyústením duchovného počúvania. Počúvanie niekoho znamená, že pobyt ako spolubytie je otvorené existencii druhého, uvádza Heideger. Fakt svedomia je fenomén pobytu. Pobyt nevyjadruje plné bytie. Maska nestačí tento rozdiel vykryť, svedomie burcuje byť sebou. Ako uvádza Tischner (2006), mať tvár, na rozdiel od jej zaclonenia, alebo masky. Nájsť seba v existencionálnom momente ná-

razu, otrasu. Volanie svedomia nie je artikulované, zvukové. Svedomie hovorí výhradne v móde mlčania. Tieto Heidegerove myšlienky (Mikulášek, 2009) korešpondujú s Franklovým vyjadrením k svedomiu. Sú obdobia, situácie takých nárazov. Keď sa stáva naliehavšie, že poznanie sa má ohraničiť etickým vedením. Napríklad kríza stredného veku konfrontuje hranice poznania v osobnej rovine viac ako inokedy. Problematikou krízy stredného veku sa zaoberá Oleš (1988, 1995) a v polemike, či ide o vývinový jav alebo patológiu, sa prikláňa k prvému. Podstatným znakom tejto krízy je uvedomenie si skrátenia životnej perspektívy v období polovice života, čo vedie k reflexii existencie. Pozícia, ktorú jednotlivec zaujal a vyjadril starostlivosťou o seba a iných v predchádzajúcom období, je konfrontovaná. Ako uvádza Jaspers (Granat, 2006), človek sa sústreďuje sám v sebe, vtedy vznikne v ňom hlboká starosť, v ktorej si uvedomí všetky možnosti existencie, včítane smrti. Táto starosť je konfrontovaná s dvomi podobami nebytia, vitálnym a existencionálnym. To druhé sa spája s možnosťou pravdivej existencie, autentickej, cez ktorú môže kontrolovať strach z biologického nebytia. Narastajúci tlak času vyvoláva aj proces modifikácie koncepcie seba. V tomto období si človek môže uvedomiť, že nastavením seba na vonkajší svet mohol ohraničiť šance vlastného rozvoja. Môže sa nastoliť nanovo problém zmyslu života. Prehodnotenie cieľov a želaní. Nazdávam sa, že toto obdobie má aj svoje logoterapeutické súvislosti. Dôležitým jeho aspektom je práca. Stredný vek je vyjadrený aj tým, čo Norrosiová, Nuutinenová (2002) uvádzajú ako expertná identita. Obsahuje tri zložky: zmysluplnosť ako osobné vnímanie významu dôležitosti práce, profesionálne sebavedomie a vnímanie kontroly. Z príkladu možného správania ošetrojúcich na onkologickom oddelení, ako ich komentovala psychologička, vyplýva, že obsah týchto troch zložiek expertnej identity bude pravdepodobne závisieť od toho, čo zistil Popielski (1994). To znamená, či hodnoty sú vo vzťahu prevažne iba so sférou biologicko-fyzicko-psychologickou, alebo sú aj vo vzťahu sféry psychologicko-duchovnej. Hermeneutický rozmer je tu zrejmy. Hodnoty vo sfére iba biologicko-fyzicko-psychologickej sa môžu prejavíť tak, že sa metóda môže povýšiť nad problém, avšak vo vzťahu sfér psychologickej a duchovnej ako vyjadrenie toho, čo by malo byť v hĺbke ontológie vynárajúceho sa fundamentálneho fenoménu. V logoterapii Frankl uvádza medzi zdroje zmyslu aj prácu. Cez ktorú je možné uskutočniť tvorivé hodnoty, dostať zážitkové hodnoty a vyvíjať postoje hodnoty. A práve táto práca ako kultúrna forma je hodne deformovaná v súčasnosti. Podobne ako láska, chápanie utrpenia, vnímanie minulosti a postoj k suprahodnote, môžeme povedať Bohu. Objavovanie zmyslu je vo vzťahu k hodnotám, ktoré môžeme dostať zo sveta, ale

aj k tým, ktoré mi dávame svetu. Okrem toho sú tu postojové hodnoty, kedy nemôžeme na situácii veľa alebo nič zmeniť, ale môžeme k nej zaujať postoj založený na hodnotách. Logoterapia by mohla prispieť k ozdraveniu spoločnosti presvetlením týchto obsahov v kultúre. Poukazuje na antropocentrický zdroj konfliktov v civilizácii. To znamená aj krízu jednotiacich princípov. Toho, čo konštituuje svet. Jednotiacim princípom je aj problém zmyslu života. Ale nejde iba o negatívne javy, ale aj o to, čo súvisí s metanoiou, pretváraním poznávacích spôsobov, aby zachytili subjektívne zážitky ako hodnoty, alebo ako uvádza Cassirer (Mikulášek, 2009), ako možnosť prekročiť svoju ľudskú podmienenosť prechodom do transcendentného sveta nadzmyslového, dozretie k hlbšiemu životu eschatologických problémov, a soteriologických problémov, k mystériu transcendentného sveta. Nejde tu iba o hromadenie nových poznatkov, ale o vyvíjajúce sa vedomie vlastnej príslušnosti k duchovnej oblasti. Čo je podnetom pre vývin a sebavývin. Logoterapia, ako uvádza Frankl, sa nestavia pritom vylučujúco k iným teóriám, ale cez svoj antropologický obraz o človeku môže dopĺňať, vyjadriť chýbajúce v týchto teóriách a potom môžeme poznať, že mnohé, čo vyznievalo vylučujúco, sa môže javiť ako niečo, čo patrí do jedného vynárajúceho sa celku. Pretože celistvý obraz o človeku sa stratil v procese špecializácie, ktoré ako uvádza Frankl (1994), zo svojho úzkeho horizontu zovšeobecňovali. To otvára znova ponuku vzťahu vedných disciplín k filozofii a teológii. Vôľa k zmyslu, motív mať zmysel, nazdávam sa, reviduje omyl, ktorý postihol Monent (2011), keď konštatuje vo vývoji ľudskej obce jav, kedy sa došlo k záveru, že cnosti utláčajú prirodzenosť. Prirodzenosť pochopenú na začiatku modernej doby, ktorú Monent spája s dobou Montesquia, ako preferovaný dôraz na individuálnu skúsenosť praktickej povahy. Ukazuje sa, že vo vzťahu k zmyslu života tieto dve dobrá, prirodzenosť a cnosť, sa nevylučujú. Aj taký je príspevok logoterapie k celistvému obrazu o človeku, ktorý sa teraz znova vynára a logoterapia je teória, ktorá tu iste zohrá významnú úlohu.

Literatúra

- BARTNIK, C. S. (2000): *Personalizm*, „OK“ Tomasz Wiater, Warszawa.
- BLONDEL, M. (2008): *Filosofie akce. Eseje kritiky života a vědy praxe*. Refugium Vyšehrad-Roma, Olomouc.
- BOREMAN, N., SAMURCAY, R., FISHER, M. Eds. (2002): *Work proces knowledge*. Routledge. London, New York.
- ČÁLEK, O. (2003): Príspevok k pojetí fenomenológie v psychológii a psychoterapii. *Československá psychológia*. r. XLVII. č. 1
- De MATTEI, R. (2009): *Dyktatura relatyvizmu*. Prohibita.

- FRANKL, V. E. (1997): *Víle ke smyslu*. Cesta, Brno.
- FRANKL, V. E. (2005): *Neuvedomelý Boh*. Lúč, Bratislava.
- FRANKL, V. E. (2007): *Trpiaci človek*. Lúč, Bratislava.
- GRANAT, W. (2006): *Osoba Ludzka. Próba definicji*. Wydawnictwo KUL, Lublin.
- HUSSERL, E. (1971): *Kríze evrópskych vied*. SPN, Bratislava.
- HVOZDÍK, S. (2011): *Úvod do poradenskej psychológie*. UPJŠ, Košice.
- KOVÁČ, D. (2007): *Psychológiou k metanoi*. Veda, Bratislava.
- KREMPASKÝ J. (2016): *Konfrontácia kresťanskej viery a modernej prírodovedy*. RAN, roč. 19, č. 2, s. 15. USKI, Bratislava.
- LEŠČINSKÝ, J. (2007): *Prínos Mircea Eliadeho pre biblickú hermeneutiku*. Verbum, r. XVIII, č. 1. s. 7 – 18.
- LETZ, J. (2000): Význam porozumenia vzťahu osoby a osobnosti pre personálnu obnovu humanity. *Zborník: Personálna obnova humanity*. FF UKF, Nitra. s. 181 – 194
- LETZ, J. (2006): *Personalistické metafyziky*. Trnavská univerzita v Trnave, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- LETZ, J. (2010): *Slovenská kresťanská filozofia XX. storočia a jej perspektívy*. Spolok Slovákov v Poľsku, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- MIKULAŠEK, M. (2009): *Umění interpretace. „Techné hermeneutiké“*. Banská Bystrica.
- MONENT, P. (2013): *Lidská obec*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno.
- MUCHA, I. (2000): *Symboly jednání*. Karolinum Praha.
- NORROSIOVÁ, L., NUUTINENOVÁ, M. (2002): The concept of the core task and analysis of working practices. V *Boreham, Samurcay, Fischer, Edit. : Work proces Knowledge*. Routledge. London, New York
- OIEŚ, P. (1995): *Kryzys polowyny życia – norma czy patologia? Perspektywy spojzreń*. KUL, Lublin. s. 77 – 87
- OLEŚ, P. (1995): *Kryzys polowyny życia u mężczyzn a radzenie sobie se stresem*. *Roczniki filozoficzne*. Tom XLIII, zeszyt 4 – 1995. s. 91 – 109.
- OVERTON, W. F. (2000): Development Across the Life Span. V: Schaie, K. W., HENDRICK, J. (Eds.): *Evolution of the aging self: Societal impact*. New York, Springer.
- PALS, D. (2015): *Osm teórií náboženství*. Religionistická knihovna. EX Oriente.
- POLAKOVIČ, Š. (1943): Úvod do blondelizmu. V *Fiozofický zborník*. R. II. č. 1. Matica slovenská, Martin. s. 1 – 83.
- POPIELSKI, K. (1994): *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*. Redakcia Wydawnictw KUL, Lublin.
- PREISNER, R. (1992): *Česká existence*. Edice Rozmluvy, Praha.
- PROCHÁSKA J. O. NORCROSS, J. C. (1999): *Psychoterapeutické systémy – průřez teoriemi*. Grada Publishing.

- SPESZ, A. (1941): *V Spisy slovenskej učenej spoločnosti*. Bratislava.
- STOLÁRIK, S. (2005): *Výber z diela*. Akcent Print, Prešov.
- TISCHNER, J. (2006): *Filozofia dramatu*. Wydawnictwo Znak, Kraków.

Doc. PhDr. Stanislav Hvozdiák, CSc.
Košice
e-mail hvozds@gmail.com

Doc. PhDr. Stanislav Hvozdiák, CSc. absolvoval štúdium psychológie na FFUK v Bratislave, pracoval ako poradenský psychológ, do roku 1998 ako vedúci oddelenia. V r. 1992 – 1997 externá ašpirantúra na Ústave experimentálnej psychológie SAV v Bratislave; od r. 1998 pracoval na katedre psychológie FFPU a katedre psychológie FF UPJŠ v Košiciach do r. 2016, kedy odišiel do dôchodku.

VZŤAHY A POTREBY ČLOVEKA

Iveta Gallová

Abstrakt. V príspevku sa zaoberáme základnými aspektmi problematiky potrieb a vzťahov človeka. Formulujeme ich v rovine vzťahov k Bohu, k spoločnosti, k druhým ľuďom, ale aj k sebe samému. Samostatnú kapitolu venujeme Najsvätejšej Trojici ako vzájomnému spoločenstvu vzťahov lásky, ktorú môžeme kontemplanovať v modlitbe a zároveň odpovedať na tento vzťah. Potrebám človeka sa venujeme v nasledujúcej kapitole. Zdôrazňujeme, že vychádzajú z našej hodnotovej orientácie a súvisia s motiváciou človeka, ktorá vedie ku konaniu. Zároveň predkladáme základné rozdelenia potrieb človeka podľa najznámejších psychológov. V záverečnej kapitole bližšie rozoberáme problematiku vzťahov. Poukazujeme na niektoré problematické oblasti súčasnej spoločnosti v rámci medziľudských vzťahov, akými sú konzumizmus, individualizmus, easy, instantné, či tekuté vzťahy.

Abstract. *Human needs and relationships.* The contribution deals with basic aspects of human needs and relationships. We form them in the level of relationships to God, to society to other people, but also to ourselves. A separate chapter is dedicated to the Holy Trinity as a mutual community of love relationships that we can contemplate in prayer and at the same time respond to this relationship. The needs of man are discussed in the next chapter. We emphasize that they are based on our value orientation and relate to the motivation of the person that leads to action. At the same time, we present basic classification of the man's needs according to the well-known psychologists. In the final chapter we address closer issues of relationships, especially some of the problematic areas of contemporary society in the context of interpersonal relationships, such as consumerism, individualism, easy, instant or liquid relationships.

Úvod

Človek je stvorený na Boží obraz.¹ Boh vložil do človeka zložku telesnú, psychickú i duchovnú. Má svoje potreby, ktoré prenikajú každou zložkou.

Človek je však zároveň spoločenskou bytosťou. Z uvedeného vyplýva, že jednou zo základných ľudských potrieb je aj budovanie vzťahov. Každá ľudská osoba je povolaná k budovaniu vzťahov k druhým ľuďom, k sebe samému, i k spoločnosti, v ktorej žije. Dôle-

¹ Katechizmus katolíckej cirkvi (ďalej KKC), čl. 357 k tomu hovorí: „*Kedže je človek stvorený na Boží obraz, má dôstojnosť osoby: nie je len niečím, ale niekým. Je schopný poznať seba, byť pánom seba samého, slobodne sa dávať a vstupovať do spoločenstva s inými osobami. Milosťou je povoláný k zmluve so svojím Stvoriteľom, aby mu dal odpoveď viery a lásky, ktorú nik iný nemôže dať namiesto neho.*“

žitým, a pre veriaceho človeka prioritným, by malo byť formovanie vzťahu s Bohom, ktorý nás stvoril.

Najsvätejšia Trojica ako vzájomné spoločenstvo vzťahov lásky a naša odpoveď

Sme teda bytosťou vzťahov a predovšetkým vzťahov lásky. Takto sme boli stvorení. Nie je úlohou na tomto priestore rozoberať dogmu o Najsvätejšej Trojici, ale keď hovoríme o vzťahoch, je potrebné podotknúť, že podstata vzťahov vychádza prvotne zo vzťahov lásky samotného Boha. *„Keď Boh v plnosti času posielal svojho jednorodeného Syna a Duchu lásky, zjavuje svoje najvnútornejšie tajomstvo: (porov. 1 Kor. 2, 7 – 16, Ef 3, 9 – 12) on sám je večná výmena lásky: Otec, Syn a Duch Svätý, a nás určil na to, aby sme mali na nej účasť.“* (KKC, čl. 221).²

My všetci sme pozvaní kontemponovať tajomstvo vzťahov lásky Najsvätejšej Trojice a mať účasť na jej Božskom živote. Predovšetkým v modlitbe k Bohu – teda láske, ktorú od neho prijímame.³

Račková (2016, s. 164) poznamenáva: *„preto už viac nemôžem byť ja sám východiskovým centrálnym a cieľovým bodom môjho bytia, trinitárny život môžem žiť len vo vzájomnosti, ktorá však neničí Ja a Ty, ale ich utvára.“* Našou odpoveďou má byť i konkrétna služba a rozvoj vzťahov lásky s našimi blíznymi – teda lásky, ktorá nielen prijíma, ale aj sa odovzdáva. Ide o reciprocitu. Pretože vzťahy nielen prijímame, ale aj odovzdávame. Iba v prijímaní a odovzdávaní sa môžeme stávať bytosťou v plnosti lásky.

Potreby človeka

Potreby človeka úzko súvisia s motiváciou človeka. Vznik motívu závisí na vnútornom psychickom i somatickom stave jedinca, ale aj na vonkajších podnetoch. Zdrojom motívu je potreba, ktorá sa stáva impulzom k aktivite. Potreby môžu byť motivované stavom nedo-

² Medzi Božskými osobami prúdi recipročná výmena vzťahov lásky. *„Pretože skutočná vzájomná odlišnosť osôb nerozdeľuje Božiu jednotu, spočíva iba v ich vzájomných vzťahoch.“* A ako ďalej pokračuje KKC s odvolaním sa na dokumenty Jedenásteho Toledského koncilu a Florentského koncilu: *„...v Najsvätejšej Trojici sa nevyskytuje protiklad vzťahu – Otec je celý v Synovi a celý v Duchu Svätom, Syn je celý v Otcovi a celý v Duchu Svätom, Duch Svätý je celý v Otcovi a celý v Synovi.“* (KKC, čl. 255).

³ Ako zdôrazňuje Benedikt XVI: *„On nás miloval ako prvý a ako prvý nás miluje aj naďalej, preto my môžeme odpovedať na jeho lásku našou láskou. Boh nám neprikazuje pocit, ktorý by sme si nemohli vyvolať vo svojom vnútri sami... V kontexte vývinu vzájomného vzťahu sa jasne ukazuje, že láska nie je iba pocit.“* (Deus caritas est, čl. 17).

statku, nerovnováhy, ohrozenia, či neistoty. Ich úlohou je stimulovať i náš osobnostný rozvoj. Mnohé potreby môžu zostať v reaktívnom, latentnom stave a prejavíť sa, až keď nastane vhodná príležitosť. V priebehu života človeka sa teda menia.

Na základe sledovania potrieb jedinca môžeme predpokladať aj prevažujúci prístup k životu a tendenciu k správaniu sa jedinca. Iné budú potreby a správanie sa jedinca, ktorý má v danom životnom období napr. dominantnú motiváciu seberealizácie v kariérnom raste. Uvedený cieľ sa môže snažiť dosiahnuť aj za cenu väčšieho psychického či fyzického vypätia, či potlačenia iných, pre niekoho zase dôležitejších potrieb (napr. budovanie rodinných vzťahov). (Por. Vágnerová 2016, s. 330).

V tejto súvislosti môžeme hovoriť o hierarchii potrieb človeka. Azda najznámejšia hierarchia potrieb je definovaná predstaviteľom humanisticky orientovanej psychológie – A. Maslowom. Uvádza ju ako pyramídu potrieb, kde na základni sú základné fyziologické potreby. Maslow vo svojej pyramíde pokračuje potrebou základnej bezpečia. Na ďalších, vyšších poschodiach je potreba spolupatričnosti a lásky, potreba ocenenia a úcty, a na najvyšších potreba rozvoja vlastnej osobnosti, ktorá smeruje k naplneniu osobného potenciálu človeka, čo bolo pre humanisticky orientovaných psychológov najdôležitejšie.

Ďalší humanista, americký psychoterapeut C. Rogers, považoval za rozhodujúcu potrebu seberealizácie, čo je podmienkou dosiahnutia psychickej rovnováhy osoby. Základným predpokladom, aby mohla byť táto potreba naplnená, je najprv uspokojenie dvoch potrieb nižšej úrovne, ktorými sú potreba akceptácie, teda dobrého hodnotenia mojej osoby inými ľuďmi a potreba seba prijatia, čiže dosiahnutie vlastnej sebaúcty. Naplnením týchto potrieb sa predpokladá zdravá sebadôvera človeka (porov. Vágnerová 2016, s. 337).

Človek najprv potrebuje realizovať základné fyziologické potreby, až potom je možné naplniť tie, ktoré stoja vyššie.⁴ Avšak môžu

⁴ Uvádzame napr. fyziologické potreby podľa známeho psychológa Henry A. Murraya, ako aj jeho výpočet primárnych potrieb. Základné fyziologické potreby prezentuje takto: potreba kyslíka (nadýchnutie), potreba zbaviť sa kyslíčnika uhlíčitého (vydýchnutie), potreba vody, potreba potravy, potreba zmyslových podnetov, sexuálna potreba, potreba laktácie, močenia, vyprázdňovania, potreba vyhnúť sa bolesti, teplu, chladu a poškodenia (In: Řičan, 1982, s. 114). Primárne potreby Murray definuje ako: potrebu úspechu, potrebu začlenenia, potrebu autonómie, potrebu dominancie, potrebu podriadenia sa, potrebu starať sa o druhých, potreba podpory, potreba prijať vinu (voľne podľa Halla a Lindzeyho, 1997). (In: Vágnerová, 2016, s. 336). Ako uvádza Řičan, tento výpočet nie je, samozrejme, úplný, ale v základných potrebách sa psychológia pomerne zhodujú. Môžeme povedať, že základné primárne potreby sú vlastne všetkým kultúram a človeku od nepamäti (porov. Řičan, 1982, s. 114.).

nastať situácie v živote človeka, kedy uprednostní vyššie potreby. Napr. matka nemyslí na spánok, keď jej malé dieťa plače, alebo je choré. Veľakrát aj svätci uprednostnili naplnenie vyšších potrieb, či záujmov iných, nehľadiac na seba. O tom svedčí napr. sv. Maximilián Mária Kolbe, poľský kňaz, ktorý sa rozhodol obetovať svoj život v cele smrti koncentračného tábora v Osvienčime namiesto spoluväzňa, otca detí.

Teórii potrieb sa venovali aj ďalší psychológovia – psychoanalytici i psychológovia behaviorálne-kognitívneho prístupu. Napr. Deci a Ryan uvádzajú tieto základné potreby – potrebu kompetentnosti, potrebu autonómie a potrebu spolupatričnosti, ktoré podľa nich určujú ľudské chovanie.

Potreby úzko súvisia aj s hodnotovou orientáciou človeka. Predstavujú motivačný faktor, ktorý ovplyvňuje ľudské chovanie. Znamenajú pre nás nejakú cenu, vyjadrujú nejaký zmysel, na základe ktorého konáme. Každý z nás si budujeme, či už vedome, alebo nevedome, vlastný rebríček hodnôt podľa svojho kritéria hodnotenia. Na prvé miesta kladieme pre nás dôležité a podstatné veci, na nižších stupňoch sú veci menej podstatné, až nepodstatné, ktoré prípadne až odmietame. Napr., ak je pre mňa hodnota ľudského života dôležitá, odmietla by som potrat, avšak iný človek s tým nemusí mať problém.

Hodnotový rebríček závisí od osobnosti človeka, jeho výchovy, momentálnej situácie, ktorú prežíva, vonkajších podmienok, v ktorých žije, ale aj ľudí a vzťahov, ktoré ho môžu ovplyvňovať. Keďže rastieme fyzicky, postupne starneme, či osobnostne dozrievame, stupnica našich hodnôt sa môže meniť, a niekedy aj zásadne. Súvisí to aj s vonkajšími podmienkami, v ktorých žijeme.

Ako sme už spomenuli, každý človek má svoj hodnotový systém. To znamená, že rebríčky hodnôt každého z nás sú iné. Keďže nevyhnutne prichádzame do vzťahov s rôznymi ľuďmi, môžu nastať konflikty, teda stret záujmov a hodnotového rebríčka mňa a iného človeka.

Spoločnosť, v ktorej žijeme, má tiež svoj rebríček hodnôt a potrieb. Tu môžu vzniknúť konflikty – stret záujmov mňa a spoločnosti. Nezhoda môže vzniknúť aj v prípade komunity (spoločenstva), ktoré zdieľa isté hodnoty a spoločnosti, ktorej môžu byť tieto hodnoty neprijateľné. Napr., ak patrím do spoločenstva, ktoré narúša verejný poriadok, užíva omamné látky – zákonite prichádzam do konfliktu so spoločnosťou, ktorá má obhajovať vyšší, verejný záujem a chrániť druhých. Pokiaľ ide o takéto a podobné protiprávne konanie, spoločnosť ho má právo, ba povinnosť aj trestať sankciami.

Vzťahy človeka

Potreby a vzťahy človeka sú veľmi úzko prepojené. Navzájom jeden z druhého vychádzajú a ovplyvňujú sa. Vzťahy s druhými ľuďmi sú nevyhnutné, aby sme naše potreby mohli uspokojiť.

Z uvedeného vyplýva, že jednou z najdôležitejších potrieb človeka je budovanie vzťahov. Vzťahy, ktoré budujeme, alebo chceme budovať, zase spätne ovplyvňujú naše potreby a aktivity, ktoré z nich vyplývajú. Vďaka potrebám, ktoré nás nútia k aktivite, zdieľame prítomnosť jeden druhého, či až intimitu a blízkosť napr. manželských a rodinných vzťahov. Avšak potrebujeme budovať aj širšie spoločenské vzťahy, aby sme si mohli slúžiť navzájom a aby spoločnosť mohla dobre fungovať.

Budovaniu vzťahov sa učíme celý život. Učíme sa rasti a dozrievaniu v láske. Samozrejme, v prvom rade v našej rodine. Pokiaľ v rodine nevieme konštituovať vzťahy, pomáhať si, odpúšťať a prijímať sa navzájom, ak dieťa vidí nevyriešené konflikty medzi rodičmi, nie je to ideálny štart do života. Vo vzťahoch sa učíme samostatne rozhodovať i brať zodpovednosť za naše rozhodnutia, ale brať aj zodpovednosť za ľudí, ktorí sú nám zverení.

Vzťahy teda budujeme jednak na horizontále, ale mali by sme ich budovať aj na vertikále. Máme na mysli predovšetkým vzťah s druhou Božskou osobou – Ježišom, ktorý pre nás ľudí a pre našu spásu prijal ľudské telo a stal sa človekom. V pokore naplnil všetky svoje, aj základné ľudské potreby, budoval vzťahy s ľuďmi, prežíval emócie, konflikty. Tým môže byť pre nás veľmi blízkym.^{5,6} On chce s nami budovať vzťahy a my môžeme na túto ponuku lásky odpovedať. Túto problematiku sme rozoberali v prvej časti príspevku. Ježiš nám pomáha postupne budovať a vtiahnuť aj ostatné vzťahy s druhými ľuďmi do vzťahu lásky a odpustenia. Samozrejme, nie je to jednoduché. Aj u zrelej a zodpovednej osoby ide o postupný vývoj, ktorý trvá celý život.

Môže sa stať, a v súčasnej spoločnosti sa to stáva pomerne často, že nezrelou osobou v zmysle mentálnej, citovej, sociálnej či sociolo-

⁵ Druhý Vatikánsky koncil, past. Konšt. *Gaudium et spes*, 22 AAS 58 (1966) 1042 – 1043: „Boží syn... pracoval ľudskými rukami, myslel ľudským rozumom, konal ľudskou vôľou, miloval ľudským srdcom. Narodený z Márie Panny sa naozaj stal jedným z nás, vo všetkom nám podobný okrem hriechu.“

⁶ Benedikt XVI. vo svojej knihe *Ježiš Nazaretský I.* diel, s. 50, veľmi pekne hovorí: „*Počúvanie Boha sa stáva životom s Bohom a vedie od viery k láske, k objaveniu druhého. Ježiš nie je ľahostajný voči ľudskému hladu, voči telesným potrebám človeka, no kladie ich do správneho rámca a uvádza ich do správneho poriadku.*“

gickej zrelosti⁷ môže byť napr. aj dospelý muž v strednom veku, od ktorého už očakávame istú ukotvenosť a zrelosť. Korene takejto nezrelosti často pochádzajú zo vzťahov a spôsobu výchovy pôvodnej rodiny. Pravdou je aj to, že v súčasný životný štýl existencie vzťahov často preferuje hedonizmus, čiže zameranosť na seba, sebarealizáciu, individualizmus a budovanie vzťahov, ktorých centrom som ja sám. Jeho dôsledkom môže byť podobne nezrelá osobnosť.

Ponukou súčasnej spoločnosti je aj tzv. konzumná spoločnosť, easy, tekuté, či instantné vzťahy.⁸ Verejnosť radí púšťať sa do vecí, ktoré idú ľahko, prinášajú rýchly úspech a zisky s čo najmenšou námahou. Takýto postoj môže mať závažné dôsledky pre celú societu, napr. korupciu, neférové podnikanie, ale napr. aj preferovanie voľných zväzkov pred manželstvom.

„Tekuté“ (termín poľského sociológa Zigmunta Baumana) (porov. Krausová 2015, s. 11) vzťahy sú vzťahy voľné, z ktorých môžeme ľahko vycúvať, kedy sa nechceme púšťať do hlbších a vážnejších záväzkov. Veď je ľahšie zriecť sa vzťahu, keď sa prejaví prvá kríza, či prekážka. Je pre nás ľahšie budovať vzťahy účelovo s ľuďmi, ktorí sú nám príjemní. Je možno jednoduchšie dať starnúceho rodiča do zariadenia, prípadne mu zatelefonovať raz za mesiac, aby sme si uspokojili svedomie, než sa o neho postarať tak, aby mohol žiť v láskyplnom domácom prostredí, pokiaľ to ide.

Ak sa pokúšame vedome budovať vzťahy aj s ľuďmi, ktorí nám nie sú celkom príjemní, ktorých prijatie vyžaduje istú námahu, rastieme v láske a môžeme prinášať ovocie v našom každodennom živote.

Vzťahy človeka si môžeme predstaviť ako kocku vzťahov, v ktorej strede som ja sám. Okolo mňa sú steny. Podlaha, spodná stena je niečo pevné, na čom stojím. To je moje sebprijatie, identita, ale aj seba-poznanie, kto som, poznanie mojich predností, aj mojich slabostí, či obmedzení, ale aj uvedomenie si mojej dôstojnosti Božieho dieťaťa. Jedna bočná stena značí vzťahy s ľuďmi, ktorí sú nám daní – predovšetkým naši rodičia, súrodenci, naše deti, kolegovia, kňaz farnosti, do ktorej patrí, susedia a pod. Druhá bočná stena prináleží ľuďom, ktorých sme si vybrali sami. Ide zvlášť o manžela/ku, našich priateľov, bližších či vzdialenejších. Zadná stena je veľmi dôležitá, pretože tá predstavuje ľudí, o ktorých sa môžeme oprieť, s ktorými sa mô-

⁷ Pod mentálnou zrelosťou myslíme napr. schopnosť prijímať zodpovednosť za výkon rolí (napr. rodiča, kolegu, nájomníka bytu, pracovníka a pod.), pod emocionálnou napr. schopnosť odpútať sa od rodičov, pod sociologickou zrelosťou schopnosť uspokojovať svoje individuálne potreby (napr. potrebu priateľstva, uznania, spolupatričnosti...), pod sociálnou zrelosťou napr. potrebu ekonomickej nezávislosti...

⁸ Tieto výrazy dosť často používa Svätý Otec František

žeme poradiť. Môže to byť manžel/ka, veľmi dobrá priateľ/ka, ale aj kňaz, či duchovný sprievodca. Vrchná stena – strop je vzťah k Bohu, ktorý všetko zastrešuje.

Každý z nás má takúto kocku vzťahov, ale zároveň tvoríme súčasť kocky druhého (v zmysle napr. – ja som súčasťou bočnej steny mojej manželky, mojich detí, či napr. súčasťou bočnej steny kocky môjho priateľa/ky, kolegu a pod.). Pokiaľ vzťahy na niektorej stene našej kocky nie sú dost pevné, je ohrozená pevnosť celej našej pomyslenej kocky. Zároveň tým môžeme ohrozovať aj pevnosť kocky vzťahov druhého človeka, keďže vďaka vzťahom sme súčasťou takejto pomyslenej kocky iného.⁹

Narušenosť vzťahov je ovplyvnená narušenosťou našej podstaty hriechom – dedičným, ale aj našimi osobnými hriechmi, slabosťami, či zlyhaniami. Túto nedostatočnosť v oblasti budovania vzťahov a nenaplnenosti našich potrieb na rovine duchovnej – teda narušenosti vzťahu k Bohu – ale aj telesnej, psychologickkej či sociálnej nenaplnenosti môžeme prežívať až ako krízu našej identity, narušenie homeostázy. Často strácame pokoj na niektorej, niektorých, ale aj na všetkých vyššie uvedených zložkách.

Sme však pozvaní, aby sme sa stále a opäť pokúšali o budovanie vzťahov a tým aj o skvalitnenie nášho života. Ide predovšetkým o obnovenie vzťahu k Bohu, uvedomenie si našej dôstojnosti Božieho dieťaťa, vlastných predností i slabostí. Môže nám v tom pomôcť aj dobrý duchovný sprievodca, kňaz, priateľ, keď treba aj psychológ, ktorému dôverujem.

Je dobré pokúsiť sa o opätovné prehodnotenie rebríčka našich hodnôt, potrieb a vzťahov. Potrebné je aj upevnenie vlastnej seba-disciplíny, vyjdenie z kruhu nášho „vlastného ja“, odpustenie, seba-prijatie i prijatie ľudí, s ktorými som pozvaný/á k budovaniu vzťahov.

Záver

Napĺňanie potrieb a budovanie vzťahov tvorí súčasť základnej identity človeka. Tak sme boli stvorení. Pokiaľ nie sú naplnené, môže byť ohrozené naše telesné, psychické zdravie. Na rovine duchovnej môžeme prežívať krízu, často existenciálnu, ba môžeme strácať kontakt s Bohom.

V príspevku sme sa pokúsili poukázať na základnú dynamiku existencie potrieb a vzťahov človeka, akým spôsobom sa prejavujú

⁹ Uvedené podobenstvo kocky vzťahov je voľne interpretované na základe prednášky s. Jitky Dominiky Krausovej OV: Celibát ano – Celibát ne. (Dva druhy celibátu – pozitívni ano a negatívni ne), uverejnenej v zborníku *Povolanie zasvätených panien v súčasnom svete* (2016, s. 16).

a akým spôsobom ich naplňame. Určite sme nemohli obsiahnuť všetky hladiská danej problematiky. Je však vhodné poznať aspoň základné aspekty, ktoré sme uviedli. Môže nám to pomôcť uvedomiť si, kde sú v mojom prípade problémy pri budovaní vzťahov, aký mám ja základný rebríček potrieb a akým spôsobom ich naplňam.

Literatúra:

BENEDIKT XVI. (2006): *Deus caritas est. Encyklika pápeža Benedikta XVI. O kresťanskej láske*. Trnava, Spolok sv. Vojtecha.

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI (1998). Trnava, Spolok sv. Vojtecha.

KRAUSOVÁ, J. D.: *Celibát ano – celibát ne. (Dva druhy celibátu – pozitívni ano a negatívni ne)*. In: VIGLAŠOVÁ, A. – GAZDÍKOVÁ, V. (2016): *Povolanie zasvätených panien v súčasnom svete. Zborník prednášok zo stretnutia v Bádine 2. – 5. 7. 2015*. Ružomberok, VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity Ružomberok.

RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI. (2007): *Ježiš Nazaretský, I. diel. Od krstu v Jordáne po premenenie*. Trnava, Dobrá kniha.

RAČKOVÁ, O. (2016): *Špeciálna pedagogika v intenciách celostného pohľadu na človeka s postihnutím*. Ružomberok, VERBUM, Vydavateľstvo Katolíckej univerzity Ružomberok.

ŘÍČAN, P. (1982): *Psychologie osobnosti*. Bratislava, Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p.

VÁGNEROVÁ, M (2016): *Obecná psychologie. Dílčí aspekty lidské psychiky a jejich orgánový základ*. Praha, Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova Praha.

*Mgr. et Mgr. Iveta Gallová, PhD.,
mediátor MS SR budova Martinex, a. s.
ul. Červenej armády 1
036 01 Martin*

Autorka vyštudovala andragogiku (PhD. na Univerzite Komenského v Bratislave) aj odbor Náuka o rodine na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Bratislave. Pracovala v Slovenskom národnom literárnom múzeu Matice slovenskej v Martine (v súčasnosti Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice); neskôr aj v oblasti sociálnej sféry. V súčasnosti pracuje ako mediátorka so zameraním na mediáciu v rodinných sporoch, zaoberá sa i problematikou medziľudských vzťahov a komunikácie, o ktorých aj prednáša. Pracuje aj ako externá odborná hodnotiteľka projektov medzinárodnej spolupráce SR-ČR. Členka Asociácie rodinných mediátorov Slovenska.

KOMUNIKÁCIA – POČÚVAJ A HOVOR

Iveta Gallová

Abstrakt. V príspevku sa zaoberáme základnými aspektmi efektívnej interpersonálnej komunikácie. Komunikácia sa uskutočňuje na troch rovinách: vo vzťahu k Bohu, k druhým ľuďom i k sebe samému. Prvým predpokladom efektívnej komunikácie je aktívne počúvanie. V ďalšej časti príspevku sa venujeme rozhovoru ako dialógu lásky. Zároveň sa sústreďujeme na základné princípy efektívneho dialógu a poukazujeme na niektoré základné chyby, ktoré robíme pri vedení rozhovoru.

Abstract. Communication – Listen and speak. The contribution deals with the basic aspects of effective interpersonal communication. This communication takes place on three levels: in relation to God, to other people and to ourselves. The first prerequisite for effective communication is active listening. In the next part of the contribution we devote ourselves to the conversation as a dialogue of love. At the same time, we concentrate on the basic principles of an effective dialogue, and point to some of the fundamental mistakes that we make when conducting an interview.

Úvod

Komunikácia je jedným zo základných prostriedkov, ktorým vyjadrujeme svoj vzťah k sebe, k druhým ľuďom, k spoločnosti i k Bohu. Interpretujeme ňou svoje potreby, to, čím žijeme. Tvorí neoddeliteľnú súčasť našej osobnosti. V súčasnosti, ako paradox, môžeme hovoriť o kríze ľudskej, osobnej komunikácie. Myslíme tým predovšetkým komunikáciu tvárou v tvár človeku, ale aj našu vnútornú komunikáciu so sebou samým. Vďaka moderným technologickým prostriedkom neustále narastá počet možností, ako sa spájať s druhými ľuďmi. Veľa ľudí si uvedomuje, alebo aj hovorí, že nevie komunikovať. Komunikácia nie je jednoduchá, lebo sa otvárame druhému človeku, čo nie je vždy príjemné. Niekedy sa bojíme komunikovať, pretože komunikácia v krízovej situácii môže viesť aj ku konfliktu medzi nami. Dávame tomu aj duchovné nálepky – napr. pokorný veľa nehovorí, radšej mlčí.

Napriek tomu sme pozvaní aktívne vstúpiť do komunikácie a niesť za ňu aj zodpovednosť. Komunikovať sa učíme celý život a každý z nás môže zlepšovať svoje komunikačné schopnosti.

Čo je komunikácia

Slovo komunikácia pochádza z latinského slova „communicare“, ktoré vyjadruje dejovú i vzťahovú stránku slova a znamená niečo ro-

biť spoločne, s niekým sa deliť, s niekým sa radiť, zhovárať sa. Ale značí aj niečo spájať.

Komunikácia nie je len spôsob vzájomného dialógu medzi ľuďmi. Existencialistický filozof J. P. Sartre (1905 - 1980): „*Keď sa s tebou rozprávam, vznikám (stávam sa) aj ja.*“ Hovorí: „*človek je odkázaný na styk s inými ľuďmi, čo je pôvodom nešťastia preňho samotného (für das Selbstsein)*“ (Liguš 1995, s. 11).

Kotrmanová (1996, s. 150) prezentuje Sartrov výrok, ktorý ako by dopĺňal predchádzajúci: „*Ten druhý je nevyhnutným prostredníkom medzi mnou a mnou samotným.*“ Uvedené citáty vychádzajú zo Sartrovej filozofickej koncepcie bytia o sebe a bytia pre seba, teda slobode človeka rozhodovať sa, čím sa chce stávať, čím chce byť ako človek. Sartrovmu hodnoteniu komunikácie však chýba vzťah ku skutočnej transcendentii – k Bohu.¹

Liguš (1995, s. 11 - 12) uvádza pohľady na komunikáciu u ďalších filozofov: švajčiarsky existencialistický filozof Karol Jaspers (1883 - 1969) hovorí o dvoch typoch medzilidskej komunikácie - o komunikácii života (*Dasein Kommunikation*), alebo objektívnej komunikácii, ktorá je procesom ľudského dorozumievania v určitých záujmových spoločenstvách, akými sú vedecké, kultúrne a iné záujmové zoskupenia, v ktorých ľudí spájajú spoločné záujmy, zamerané na dosiahnutie vytýčených cieľov. Podľa Jaspersa v tejto komunikácii ide len o parciálnu komunikáciu, a preto je to iba predbežná komunikácia, ktorá sa týka len niektorých ľudí. Odporúča hovoriť o existenciálnej komunikácii, ktorá je myšlienkovým procesom „*objasňovania problémov ľudskej existencie (Existenzerhellung)*.“ Klaus Merten (*1940) definuje komunikáciu z hľadiska sociálno-teologického ako: „*...najmenší sociálny systém, ktorý má svoju časovú, vecnú a sociálnu reflexiu a ktorý pomocou komunikačných interakcií umožňuje pojednávať o ľudskom konaní a diferencuje aj sociálne štruktúry.*“ Uvedená definícia zdôrazňuje časové hľadisko, myslenie a sociálne správanie v komunikácii. Neberie však do úvahy globálny rámec komunikácie. Podľa definície, čerpanej z Novej Britskej Encyklopédie je „*komunikácia výmena významov medzi jednotlivcami prostredníctvom bežne používaného systému symbolov.*“ Slabinou tejto definície je jej redukcia komunikačného procesu na lingvistické hľadisko. O tom, že komunikácia nemá len

¹ Pokiaľ, ako vyhlasuje Sartre, Boh neexistuje, jestvuje aspoň jedna bytosť, u ktorej bytie predchádza podstatu a táto bytosť je človek, ktorá najprv jestvuje a až následne definuje sám seba, definuje svoju podstatu (porov. Sartre 1997, s. 18).

lingvistickú rovinu, ale nepriamo aj empiricko-sociálnu, hovorí pohľad I. A. Richardsa, podobne uvádzaný v Novej Britskej Encyklopédii: „*Komunikácia sa deje tam a vtedy, keď jedna myseľ pôsobí na svoje okolie tak, že druhá myseľ je tým natoľko ovplyvnená, že v druhej myšli vzniká podobná skúsenosť, akú má prvá myseľ.*“ Teda môžeme hovoriť, že moja komunikácia ovplyvňuje a má dosah na ľudí, s ktorými komunikujeme.

Z hľadiska psychologického komunikácia vyjadruje aj našu seba-prezentáciu a sebaopotvrzovanie, teda to, ako komunikácia ovplyvňuje priamo nás. Psychológovia poukazujú na komunikáciu aj ako na vzájomnú interakciu, či vyjadrovanie výmeny vzťahov medzi ľuďmi.

Podľa Nakonečného (1999): „*komunikácia vyjadruje odovzdávanie určitých významov v procese priameho alebo nepriameho sociálneho kontaktu.*“ Nakonečný teda zdôrazňuje v komunikácii proces odovzdávania informácií v rámci sociálnych kontaktov medzi ľuďmi. P. Watzlawick, J. B. Beavinová, D. D. Jackson (1999) prezentujú komunikáciu ako: „*prostriedok pozorovateľných prejavov medziľudských vzťahov* (Mikuláščík 2003, s. 19). V uvedenej definícii vnímame zdôrazňovanie komunikácie ako viditeľného prejavu medziľudských vzťahov. Teda keď komunikujeme s druhým človekom, nevyhnutne s ním prichádzame do vzájomného vzťahu, v ktorom komunikácia je jedným z jeho viditeľných prejavov.

Komunikácia prebieha v nasledujúcich rovinách – komunikácia vo vzťahu k Bohu, vzťahu k druhým ľuďom, k spoločnosti a stvoreniu, ale aj k sebe samému.

Pri uvedených úrovniach komunikácie hovoríme o celistvosti a plnosti človeka ako osoby v oblasti existenciálnej i ontologickej. Všetky roviny komunikácie sa vzájomne ovplyvňujú. Pokiaľ komunikácia v niektorej z tých oblastí chýba, alebo nie je dobrá, ovplyvňuje to aj komunikáciu v ostatných oblastiach. Napríklad, ak máme problém vo vnútornej komunikácii so sebou samým, môže to ovplyvniť aj rovinu komunikácie s Bohom, či s druhými ľuďmi. Alebo keď máme problémy v komunikácii s druhými ľuďmi, predovšetkým tými, ktorí sú nám vzťahovo najbližší, môže to následne ovplyvniť aj moju komunikáciu s Bohom, či môj vnútorný dialóg so samým sebou.

Komunikácia človeka vo vzťahu s Bohom

Podľa *Katechizmu Katolíckej cirkvi* (ďalej KKC), čl. 362 je ľudská osoba stvorená na Boží obraz, sme bytosť zároveň telesná i duchovná. „*Pán Boh, utvoril z hlíny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života. Tak sa stal človek živou bytosťou.*“ (Gn 2, 7). Boh nám dal svojho Ducha, sme i bytosťami zameranými na transcen-

dentno. Teda Boh chcel celého človeka, ktorého obdaroval zmysluplným nasmerovaním na cieľ nášho života, ktorý je v ňom.²

Boh nám daroval aj slobodnú vôľu, rozum i cit. Zároveň nám dal aj zodpovednosť za naše konanie. Sloboda konať a zodpovednosť za naše konanie sú jednými zo základných atribútov, ktoré boli dané človeku a ktoré ho charakterizujú, na rozdiel od zvierat. Máme dar reči, ktorý nám umožňuje navzájom komunikovať.

Človek má tú výsadu, že môže komunikovať aj s Bohom. Stáva sa, že túto rovinu komunikácie odmietame. Odmietanie komunikácie s Bohom môže byť dôsledkom neprijímania existencie Boha vo všeobecnosti. Môže to byť aj kvôli tomu, že veríme v existenciu Boha, Boha prijímame, ale nevieme, ako s ním hovoriť. Naša viera môže byť tradičná, prípadne sa cítime vôbec nehodní rozprávať s Bohom. Cítíme sa takí hriešni, že najradšej by sme sa pred Bohom skryli, podobne ako Adam a Eva (Gn 3, 10). Uvedené okolnosti bránia rozvoju nášho vzťahu s Bohom.

Boh pri stvorení človeka videl, že človek – Adam nemá pomocnicu, ktorá by mu bola rovná. Preto nás stvoril ako muža a ženu (Gn 2, 18). Totiž človek nutne potrebuje k svojmu životu druhého, potrebuje spoločnosť.

Komunikácia človeka s Bohom v rajskej záhrade bola ideálna. Ideálny bol aj Adamov vzťah so ženou (Gn 2, 8 – 25). Adam sa zaradoval, že konečne má spoločnicu, ktorá je mu rovná.³ Nehanbili sa jeden pred druhým, nemali čo skrývať.⁴

Prvotným hriechom bol vzťah, ako aj komunikácia človeka s Bohom narušená. Adam a Eva sa schovali pred Bohom. Zároveň bola narušená aj komunikácia a vzťah medzi Adamom a Evou. Spoznali, že sú nahí (Gn 3, 1 – 24).⁵ Vzájomné zdieľanie sa Boha s človekom bolo oslabené. Do života ľudí vstúpil hriech. Našou úlohou je opäť hľadať,

² Sv. Augustín vo svojich Vyznaniach hovorí známu vetu: „*lebo si nás stvoril pre seba a nespokojné je srdce naše, kým nespočítne v Tebe*“ (Augustinus 1942, s. 15).

³ Pirke de Rabbi Eliezer uvádza rabínsky komentár podľa jedného midraša: „...*keď Adam po prvý raz uvidel ženu, od radosti zvolal: Požehnaná si od PÁNA, kosť z mojich kostí, a náležite sa budeš volať iša (žena)* (Dubovský a kol., s. 143).

⁴ Rabínsky komentár: „*Nehanbili sa, lebo využívali celé svoje telo len v súlade s Božou vôľou, nie na uspokojenie vlastných túžob. Každá ich činnosť bola nevinná a čistá, preto nemali dôvod zakrývať svoju nahotu (Sforno)*“ (Dubovský a kol., s. 145).

⁵ „*Teraz sa hanba z nahoty stane výrazom vzájomného odcudzenia ľudí voči sebe, aj voči Bohu. V oboch nastal akýsi skrat vnútornej povahy. Hanba prameniaca z fyzickej nahoty vyjadruje vnútorné narušenie človeka aj v pohlavnej oblasti, preto si človek spontánne zakrýval miesta, ktoré sú vo väčšine kultúr intímne*“ (Dubovský a kol., s. 153).

objavovať a nachádzať tento rozhovor, tento vzťah človeka s Bohom. Opäť je potrebné hľadať a nachádzať aj vzťah a dialóg človeka s človekom. Hriechom bol narušený aj vzťah a komunikácia človeka so sebou samým. Teda potrebujeme opäť hľadať a nachádzať aj vzťah k sebe samému a to nie je ľahké.

Písmo hovorí o Božom pláne spásy pre človeka, ktorý bol uskutočnený v Ježišovi Kristovi. Kristus, Boží syn, pravý Boh a pravý človek, napravil hriechom narušený vzťah človeka s Bohom.⁶

Môžeme povedať, že aký máme vzťah s Bohom, s druhými i so sebou samým, taký je náš život a spokojnosť so životom. Samozrejme, naše umenie komunikácie nebude dokonalé, ako aj život nikdy nebude ideálny. Bude ako na „hojdačke“. V tom zmysle, že niekedy prežívame dobré a šťastné obdobie, príjemné a šťastné dni. Prežívame subjektívnu spokojnosť so životom, máme pocit, že sa nám darí doma i v práci. Máme naplnené naše potreby. Hocikedy môže prísť okolnosť (choroba, strata zamestnania, nehody v rodinnom živote a pod.), ktorá zapríčiniť, že subjektívne budeme prežívať sklamanie, nenaplnenosť, frustráciu. Uvedené situácie a pocity sa môžu negatívne odraziť aj na našej komunikácii vo všetkých troch rovinách – s Bohom, druhými ľuďmi i so sebou samým. Máme však celý život na to, aby sme rástli vo vedomí, že sme Bohom milovaní a smerujeme k nemu. Toto vedomie môže zmeniť náš pohľad, naše prežívanie problémov, a tým aj komunikáciu vo vzťahu k sebe, k druhým, ale aj vo vzťahu k Bohu.

Počúvanie Boha

Komunikácia, rozhovor s Bohom, sa uskutočňuje predovšetkým v modlitbe. Ale Boh s nami vedie dialóg aj prostredníctvom Božieho slova vo Svätom písme. Zároveň nám Boh hovorí aj prostredníctvom Cirkvi.⁷ Keď dobre počúvame, Boh k nám prehovára aj prostredníctvom ľudí, s ktorými prichádzame do styku.

⁶ „...v jednote nadprirodzeného cieľa, samého Boha, ku ktorému majú všetci smerovať, a (v jednote) prostriedkov, ktorými by raz mohli dosiahnuť tento cieľ... a aj v jednote toho istého vykúpenia, ktoré všetkým štedro poskytol Kristus“ (KKC 359).

⁷ „Kresťan uskutočňuje svoje povolanie v Cirkvi v spoločenstve so všetkými pokrstenými. Od Cirkvi prijíma Božie slovo, ktoré obsahuje učenie ‚Kristovho zákona‘ (Gal 6, 2). Od Cirkvi prijíma milosť sviatostí, ktorá ho posilňuje na ‚cestu‘. Od Cirkvi sa učí príkladu svätosti, ktorej vzor a prameň spoznáva v presvätej Panne Márii; svätosť spoznáva v autentickom svedectve tých, ktorí ju žijú; objavuje ju v duchovnej tradícii a v dlhých dejinách svätých, ktorí ho predišli a ktorých pamiatka sa v Liturgii slávi podľa vlastných častí na sviatky svätých (proprrium sanctorum)“ (KKC 2030).

Predpokladom a samotným základom dobrej komunikácie s Bohom je predovšetkým počúvanie Boha.

Izraeliti sa dennodenne modlia modlitbu *Shema Izrael* (Počuj Izrael - Dt 1, 9):

„Pán je náš Boh, Pán jediný! A ty budeš milovať Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou silou. A tieto slová, ktoré ti ja dnes prikazujem, nech sú v tvojom srdci, poučaj o nich svojich synov a sám uvažuj o nich, či budeš sedieť vo svojom dome, či budeš na ceste, či budeš ležať alebo stáť. Priviaž si ich ako znamenie na ruku, nech sú ako znaky medzi tvojimi očami, a napíš si ich na veraje svojho domu a na dvere.“

Toto *Shema* nie je len obyčajným počuj, ale toto počuj znamená počúvať celou bytosťou človeka - očami, ušami a predovšetkým srdcom. A zároveň nielen počúvať, ale aj uchovávať vo svojom srdci. Tak ako si Ježišove slová uchovávala vo svojom srdci Panna Mária (Lk 2, 19).

Pre počúvanie Boha je nevyhnutné vytvoriť si ticho. A to nielen ticho vonkajšie, ale predovšetkým vnútorné - „...ale keď sa ty ideš modliť, vojdí do svojej izby, zatvor za sebou dvere a modli sa k svojmu Otcovi, ktorý je v skrytosti. A tvoj Otec ťa odmení, lebo on vidí aj v skrytosti“ (Mt 6, 6).

Vnímať ticho vo vnútri svojho srdca. Samozrejme, nie vždy sa to darí. Máme mnohé zábrany, ktoré oslabujú naše vnímanie Boha. Príkážky vnútorné, či vonkajšie, vedomé, alebo nevedomé. Bariérou môže byť aj naša pohltenosť starosťami tohto sveta - zaneprázdnenosť, choroba, zranenia, výchova, naše osobnostné a charakterové dispozície a pod. Zábranou môžu byť aj naše pochybnosti, podozrievanie - či sa vôbec dobre modlím, či mám dostatočne pevnú vieru a pod.

Ďalšou dôležitou podmienkou dobrého počúvania Boha je - napnúť sluch. To znamená, aj sa trochu namáhať, vydať energiu na to, že chceme počúvať Boha. Rozhodnúť sa, že sa ideme modliť, otvoriť si Sväté písmo, zájsť do kostola... Pritom môžeme prijať Božie slovo v ovzduší lásky. Stáva sa nám, že počúvame selektívne, teda iba to, čo „chceme počuť“. Vtedy je dobré použiť aj svoj rozum, ktorý nám pomôže uchopiť Božie slovo v celej jeho pravde. Zároveň toto Slovo aj uskutočniť v službe Bohu, či našim blíznym. Môžeme priniesť ovocie, ktoré sa prejaví v našich vzťahoch k druhým, zmenou našich postojov, vnútorným pokojom a láskou, čo predstavuje naše obrátenie. Podmienky dobrého počúvania Boha, o ktorých sme hovorili, platia aj pre počúvanie ľudí v rámci medziľudských vzťahov.

Predpoklady efektívnej komunikácie človeka s človekom

Komunikácia človeka s človekom – efektívna interpersonálna komunikácia je jedným zo základných predpokladov budovania medziľudských vzťahov, rastu v láske, ale i budovania samého seba. Ako uvádzame vyššie, naša komunikácia nebude nikdy ideálna, učíme sa ju celý život. Powell (1997, s. 11) hovorí: „*Komunikácia medzi akýmikoľvek dvoma ľudskými bytosťami je nepochybne ťažká. Keď komunikujeme, o niečo sa delíme. Výsledkom je, že to niečo sa stane spoločným vlastníctvom.*“ Vzápätí pokračuje: „...*To, čo získavame ľudskou, vzťahovou komunikáciou ako spoločné vlastníctvo, je: získanie seba samých.*“ Znamená to, že v ľudskej komunikácii odovzdávame niečo zo seba. Zároveň pritom objavujeme naše silné stránky, ale aj naše slabosti. Uvedomujeme si svoju zraniteľnosť, ale aj zraniteľnosť druhého človeka. Súčasná spoločnosť kladie dôraz na výkon, silu, úspešnosť, sebaapresadzovanie sa, čo najlepšie skrývanie svojich slabostí. Preto, keď sa nám niečo nepodarí, môžeme mať pocit, že nás už nebudú druhí ľudia akceptovať, že sme zlyhali. Prijatie vlastných slabých stránok, vlastných zlyhaní nás môže svojím spôsobom oslobodzovať v tom zmysle, že vnímame pravdu o nás samých, i o druhých ľuďoch a každé riešenie krízy nás môže posunúť a budovať v pozitívnom zmysle našu osobnosť.

Z vnútorných faktorov našu komunikáciu výrazne ovplyvňuje naša osobnosť, temperament, zranenia, ktoré sme zažili v detstve. Z vonkajších prostredie, kde žijeme, spôsob výchovy a vzdelanie, ale aj naše predchádzajúce skúsenosti v komunikácii s druhými ľuďmi, či naše príjemné alebo nepríjemné životné skúsenosti.

Aj na základe týchto faktorov si budujeme obranné mechanizmy v komunikácii. Sú to vnútorné obranné mechanizmy, často neuvedomelé, ktorými sa bránime proti pocitom viny, zahanbenia, nedobrého pocitu zo seba. Ide o obranu a ochranu nášho ega, či našej zranenej prirodzenosti. Sú dôležité, pretože pri našom vnútornom dialógu so samým sebou obranné mechanizmy používame pomerne často. Následne na ich základe môžeme nesprávne, zraňujúco komunikovať s druhými ľuďmi, prípadne aj konať. Preto je dobré poznať samotné obranné mechanizmy, ako sa prejavujú a následne ich rozpoznať aj v nás. Keď sa ozvú, je dobré uvedomiť si ich aspoň spätne. Pomôže nám to rozpoznať, prečo niekedy reagujeme na komunikáciu tak, ako reagujeme, či konáme tak, ako konáme.

Jedným z obranných mechanizmov je projekcia. Podľa Mikulášťa (2003, s. 73): „*Ľudia používajú projekciu ako obranný mechanizmus pri prenášaní viny na niekoho iného, alebo ako ochranu pred svojimi vlastnými neprijateľnými pocitmi, psychickými stavmi.*“

Napríklad sa môže stať, keď sme už starší, vnímame pocity, že už neovládame v práci všetko tak, ako by sme mali. Proste, že starneme. To môže spôsobiť, že svoje vnútorné emócie, ktoré vtedy prežívame, ako sú strach, hnev, závišť, vlastné predsudky, nie dobrý a pravdivý pohľad na seba – automaticky, podvedome projektujeme na svojho mladšieho kolegu. Tým môžeme na základe našich dojmov a pocitov obviňovať svojho mladšieho kolegu z toho, že nami pohŕda, nemá nás rád, že nás ohovára, že je šikovnejší. Pritom to objektívne vôbec nemusí byť pravda. Nás však takéto pocity oberajú o pokoj a vyrovnanosť. Toto všetko prežívame na vnútornej rovine a pokiaľ to neverbalizujeme, kolega ani nemusí vedieť, čo prežívame. Takáto projekcia vo svojom dôsledku môže potom ovplyvniť nielen vzťah s týmto kolegom, ale aj naše ďalšie vzťahy.

Inprojekcia predstavuje opačný postoj, kedy my sami seba nespravodlivo obviňujeme na základe nejakej projekcie vo svojom vnútri, vo svojom podvedomí. Napríklad sa obviňujeme a zároveň zvalujeme vinu na seba, že sme zodpovední za to, že sa naše dieťa nedostalo na vysokú školu, že sme málo pre to urobili. Objektívne to nie je pravda, pretože v prvom rade je zodpovedné samotné dieťa. Možno ani vôbec nechcelo študovať na vysokej škole. Takýto postoj môže ovplyvniť našu vnútornú rovnováhu, čo následne ovplyvní naše vonkajšie chovanie.

Kompenzácia je obranným mechanizmom, kedy to, čo sa nám nepodarilo dosiahnuť, nejaký životný cieľ, kompenzujeme niečím iným, ale vo svojom vnútri sme v podstate nespokojní a stále po tomto ciele túžime. Podobne ako pri iných obranných mechanizmoch sa môže navonok odraziť aj vo vzťahoch a komunikácii s druhými. Tí, samozrejme, nemusia vedieť, z čoho naše správanie, komunikácia vychádza. Napríklad sme z rôznych dôvodov zostali slobodní. O to viac sa angažujeme v práci a v pracovnej kariére. Môžeme byť aj veľmi úspešní, hoci v podvedomí by sme sa aj radi vydali a mali deti.

Potlačenie – popretie predstavuje obranný mechanizmus, kedy nejakú nepríjemnú udalosť, ktorou môže byť napríklad smrť blízkeho človeka, zatlačíme do podvedomia. Snažíme sa na ňu nemyslieť, prípadne smrť poprieme, akoby sa nás to nedotýkalo, akoby sa to nestalo. Avšak potlačená, či popretá udalosť môže v nejakej inej nepríjemnej, možno ešte náročnejšej situácii vyjsť na povrch a ovplyvní aj nechcene naše správanie, prípadne môže až zmeniť našu psychiku.

Racionalizácia ako obranný mechanizmus predstavuje racionálne, logické zdôvodnenie a ospravedlnenie nášho konania, aby v našich očiach, ale aj v očiach verejnosti bolo naše konanie akceptovateľné. Racionalizáciu používame, keď chceme, aby sa situácia, ktorú prežívame, stala pre nás prijateľnejšou, hoci nám naše vnútro hovorí,

že sme mohli a mali konať inak. Napríklad si racionálne zdôvodníme a ospravedlníme, že zostávame pri našom manželovi alkoholikovi, aj keď spolužitie s ním už nie je akceptovateľné. Môžeme to zdôvodniť tým, že chceme, aby rodina bola spolu a deti mali otca.

Keď utekáme pred nepríjemnou situáciou, napätím, ktoré prežívame, do inej činnosti, používame ako obranný mechanizmus únik. Využívame ho zvlášť vtedy, keď máme obavu riešiť danú nepríjemnú situáciu. Napríklad, ak je v manželstve kríza, namiesto toho, aby ju manželia riešili, aby sa k nej postavili, manžel odchádza z domu za svojím „koničkom“ a manželka sa prehnane venuje starostlivosti o deti.

Izolácia predstavuje podľa Balcara (1991) oddelenie obsahu poznania od citu, ktorý je v človeku týmto poznaním vyvolaný; človek sa správa, akoby sa ho tieto osobne netýkali. Napríklad prežívame nejakú nepríjemnú, ťažkú situáciu, ktorá vyvoláva v nás nepríjemné, negatívne emócie. Prežijeme vážny neúspech, ale snažíme sa tváriť pred sebou, ale aj pred druhými, ako keby sa nič nestalo. Vychádzame z toho, že sa sami pokúšame chrániť pred nepríjemnými pocitmi, ale našou motiváciou môže byť, že chceme chrániť aj svoje okolie. Prežijeme napríklad nejakú ťažkú situáciu v práci, ktorú vnútorne veľmi prežívame. Doma sa tvárimo naoko spokojne a zdôvodníme si to ešte sami pred sebou tým, že nechceme zaťažovať manželku svojimi starosťami.

Efektívnu komunikáciu okrem vyššie spomenutých vnútorných obranných mechanizmov môže brzdiť aj naše momentálne citové rozpoloženie – emócie, ktoré nami zmietajú, či únava.

Aby bola naša komunikácia čo najefektívnejšia, je tiež potrebné vedieť, s kým komunikujem. Predpokladom úspešnej komunikácie je „*kognitívna rovnocennosť partnera v komunikácii*“ (Pribuľa – Paľa 2006, s. 31). V prípade, ak táto rovnováha nie je, máme sa o ňu aspoň pokúsiť. Preto je dobré poznať nášho partnera v komunikácii, jeho osobnosť, vzdelanie, záujmy, čo prežíva, čo potrebuje a pod.

Niekedy je potrebné búrať predsudky, ktoré máme voči osobe, s ktorou komunikujeme, ktoré sme si vybudovali sami, alebo spoločnosť. Môže ísť napríklad o situáciu, keď máme komunikovať so zdravotne znevýhodneným, či ťažko chorým človekom, príslušníkom inej etnickej skupiny, bezdomovcom a pod. Máme strach s nimi komunikovať. Určite, komunikácia s ľuďmi na okraji spoločnosti je náročná, ale je dobré sa aspoň o ňu pokúsiť.

Barikádou môže byť aj „haló efekt“, či prvý dojem z človeka, s ktorým hovoríme. Podľa Mikulášťika (2003, s. 73): „*Haló-efekt sa týka jednotlivcov, u ktorých je jedna vlastnosť nápadnejšia, dominujúca (napríklad pohotovosť, nadšenie), alebo u nich vnímame ur-*

čítú osobnosť prvýkrát, ako novú, neznámu a jej prejavy v tomto okamžiku majú situačný charakter.“ Haló efekt spôsobuje, že jedinca pod vplyvom prvého dojmu takto vnímame naďalej. Neskôr už potom ťažšie korigujeme svoje postoje, aby sme sa mohli na neho pozeráť objektívnejšie. Dokonca, keď skorigujeme po čase názor na jedinca, môžeme byť sklamaný, alebo naopak príjemne prekvapení.

Naša komunikácia prebieha na verbálnej i neverbálnej rovine. Prevažná väčšina plynie práve na neverbálnej úrovni. Je preto potrebné všimáť si aj neverbálne prejavy osoby, s ktorou komunikujeme, či sa tieto prejavy zhodujú s jej verbálnym výrazom. Človek môže hovoriť: „ale nič mi nie je, som v pohode...“ a pritom vidíme, že vonkajšie, neverbálne prejavy človeka o tom nehovoria. Podobne je dôležité, aby sa aj naše neverbálne prejavy zhodovali s tým, čo komunikujeme, aby sme boli autentickí a ľudia nám verili.

Dialóg ako stretnutie človeka s človekom v láske

Význam slova dialóg z gréčtiny znamená *dialogos*, *dialogoi*, rozvažovať, diskutovať, *dialogos* vo význame *dia* – *logos* (skrže slovo). Vo filozofickom zmysle, v prenesenej funkcii – hľadanie zmyslu, pravdy, skrže reč.

Komunikácia – vzájomný dialóg musí mať recipročný charakter (porov. Pribula – Paľa 2006, s. 32). V rámci efektívnej komunikácie ide nielen o odovzdávanie informácie druhému človeku, ale malo by ísť o dialóg lásky. Takýto dialóg pozostáva zo vzájomného prijímania a odovzdávania sa v láske, v ochote byť s druhým človekom, zdieľať jeho prítomnosť, jeho osobnosť, jeho myšlienky. Vzdávať človeku rešpekt a úctu. Na druhej strane to isté očakávame aj my. Navzájom sa zdieľame v dôvere. Veríme, že ten druhý našu dôveru nezneužije. Komunikácia v láske nás robí zraniteľnými, môže odhaliť naše chyby, slabosti. Keď sa v dialógu odovzdávame druhému človekovi v láske, môžeme si zároveň uvedomovať dôstojnosť každej ľudskej osoby, teda aj človeka, s ktorým komunikujeme.

Uvedené bližšie objasníme prostredníctvom rozhovoru Ježiša s Nikodémom (Jn 3, 1 – 21).

Ježiš bol majstrom vo vedení dialógu a v tomto zmysle môže byť pre nás vzorom. V evanjeliách je zachytených veľa rozhovorov Krista s rôznymi ľuďmi. Aj v Jánovom evanjeliu môžeme rozjímať nad nádhernými dialógmi, ktoré viedol Ježiš.

Nikodém prichádza za Ježišom ako popredný farizej práve v noci, pretože sa bojí, riskuje svoju povesť, ale chce byť s ním. Bez predsudkov hľadá pravdu a chce o nej diskutovať s Kristom. Vyjde zo svojej komfortnej zóny učenia, v ktorom bol vychovávaný a z prostredia, v ktorom požíval všeobecnú úctu, ako aj poznatkov, ktoré mal.

Prichádza v pokore, v láske, v dôvere a s úctou. Ježiša osloví „Rabi“. Ježiš ho s láskou prijíma a chápe. Zdieľa jeho prítomnosť, s úctou a dôstojnosťou mu pripomenie učenie, ktoré by ako učiteľ Izraela mal poznať a zároveň odpovedá na Nikodémove otázky, ktoré Nikodém pokorne kladie. Takto sa zrodí nádherný a plodný dialóg lásky. Podobne ako Ježiš, aj my skúsme rešpektovať predpoklady vzájomného dialógu v láske.

Predpoklady efektívneho dialógu

Pre úspešný a obojstranne prínosný dialóg je potrebné vnímať nasledujúce skutočnosti:

- s kým komunikujeme, kto to je, jeho osobnosť, či sme v nejakom priateľskom, neformálnom, rovnocennom vzťahu, či príbuzenskom vzťahu, alebo je to pre nás neznámy človek,
- v akej pozícii voči nemu stojíme, či nadradenej (rodič, nadriadený na pracovisku a pod.), alebo podriadenej (podriadený na pracovisku, komunikácia so spoločensky významnejšou osobou a pod.),
- s akým zámerom nás oslovil, prípadne prečo s ním potrebujeme hovoriť my,
- čo je predmetom komunikácie, o čom je reč, sme vôbec kompetentní o tejto veci hovoriť, chceme s týmto človekom vôbec komunikovať?,
- kde a kedy komunikujeme. Na vzájomný plodný dialóg je totiž potrebné vytvoriť vhodný priestor a čas. Keď naň nie sú vytvorené aj vonkajšie podmienky, dialóg treba radšej odložiť,
- akým spôsobom danú vec komunikujeme. Pýtať sa, či nám partner v dialógu rozumie. Sledovať spätnú väzbu aj prostredníctvom emócií, či znakov neverbálnej komunikácie, ktoré vysielá človek, s ktorým komunikujeme.

Vyššie spomenuté princípy efektívneho dialógu sú len základnými predpokladmi, ktoré je potrebné skúmať ešte pred začiatkom vážnejšieho rozhovoru, ktorý chceme uskutočniť. Pripraviť sa na dialóg, pokiaľ je to možné.

Je dobré sledovať a potom aj spätne vyhodnocovať dialóg, o čom a ako sme hovorili, všímať si aj naše emócie, či neverbálnu komunikáciu. Posudzovali, či odsudzovali sme vo svojom vnútri človeka, s ktorými komunikujeme, nechceli sme hneď dávať rady? Nepočúvali sme selektívne, teda iba to, čo sme chceli počuť?

Predpokladom efektívnej komunikácie je teda prejaviť záujem o druhého, prijať ho, ako sme už deklarovali vyššie. Hovoriť o tom, čo zaujíma aj jeho. Prijať človeka znamená „obuť si jeho topánky“, pokúsiť sa vnímať a pochopiť to, čo prežíva v momentálnej situácii,

kto je to, sledovať jeho neverbálne prejavy, čo ho motivuje ku konaniu a pod. Svoj záujem v rámci aktívneho počúvania je účelné prejavíť aj našou neverbálnou komunikáciou, aby náš partner v komunikácii vnímal, že ho počúvame.

Nie je potrebné hneď dávať rady človeku, pretože v niektorých situáciách skôr potrebuje, aby sme boli pri ňom, aby sme si našli čas vypočuť ho. Je dôležité veľmi opatrne pracovať s kritikou a aj s príkazmi. Pokiaľ hneď moralizujeme, prípadne nálepkujeme človeka v dialógu (...ty si taký nemožný...) a hneď aj dávame príkazy (...musíš urobiť to a to...), zablokujeme komunikáciu s druhým človekom, môže naše slová vnímať manipulatívne. Podobne robíme chybu, keď nepočúvame, alebo selektívne počúvame človeka predtým, než sa pokúsime dať nejakú radu, ak ju od nás žiada.

V rámci dialógu je dobré, pokiaľ nás niekto kritizuje, uznať vlastný podiel viny. Nemusíme však pritom znižovať svoju dôstojnosť a zvažovať vinu iba na seba, eventuálne seba odsudzovať (...ja som taký hlupák...).

Chybou, ktorá blokuje vzájomný dialóg, je generalizácia. Vytýkame niečo človeku, prípadne aj emočne podfarbenými výrokmí typu: „...Nikdy neprídeš načas... vždy zabudneš...“ a pod.

Keď sú v dialógu veľmi „vybičované“ emócie, pokúsme sa radšej vyhnúť hádke. Aj keď sme unavení a niekto chce s nami hovoriť o dôležitejšej veci, vyjadríme slovne, že sme momentálne unavení a dohodnúť si rozhovor na neskoršie.

Pokiaľ ešte nie je konflikt príliš vyhrotený, je dobré osobe, s ktorou komunikujeme, položiť otázky, ktoré jej pomôžu pozrieť sa na záležitosť racionálnejšie, s odstupom (...je ešte iná možnosť?...) Môžeme aj vyjadriť emócie, ktoré asi prežívala (...bolo to pre teba asi ťažké... musela si mať strach...). Zvyčajne takéto výroky upokoja situáciu.

Nemusíme hneď vyjadrovať svoje názory. Pousilujme sa to, čo bolo povedané s emocionálnym podtextom, radšej zhrnúť a preformulovať na výroky nekonfliktné (...myslela si to takto?...).

Je dobré si overiť, či partner porozumel tomu, čo sme povedali, prípadne či my dobre chápeme to, čo nám partner v komunikácii povedal. Pokúsime sa zosumarizovať, v krátkosti zhrnúť podstatu toho, čo bolo povedané tak, ako sme to pochopili a opýtať sa, či sme tomu dobre porozumeli.

Záver

je pre nás aj vzťah a komunikácia s Bohom. Tak sme boli stvorení. Vzťahy a tým aj komunikácia na rovinách, o ktorých sme hovorili, sú veľmi úzko prepojené. Vzájomne ovplyvňujú a pôsobia na nás i na druhých ľudí, s ktorými žijeme.

V príspevku sme sa pokúsili načrtnúť základné a všeobecne známe princípy efektívnej komunikácie. Dobrá komunikácia je skutočným umením, ktorému sa učíme celý život. Je krásna v tom, že robí náš život bohatším, zmysluplným i šťastným.

Literatúra:

AUGUSTINUS, Aurelius (1942): *Svätého Aurélia Augustína Vyznania*. Trnava, Spolok sv. Vojtecha.

BALCAR, K. (1991): *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Chrudim, MACH.

DUBOVSKÝ, P. (ed.) a kol. (2008): *GENEZIS. Komentáre k Starému zákonu*. Trnava, Dobrá kniha.

Katechizmus Katolíckej Cirkvi (KKC) (1998). Trnava, Spolok sv. Vojtecha.

KOTRMANOVÁ, M. (1996): *Perly ducha*. Ostrava, Knižní expres.

LIGUŠ, J. (1995): *Medzilidská komunikácia*. Praha, Karlova Univerzita, Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela.

MIKULÁŠTÍK, M. (2003): *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha, Grada Publishing, a. s.

New Encyclopaedia Britannica Macropaedia Knowledge in Depth Volume 16 (1986). Chicago Death.

POWELL, J. (1997): *Kto prvý hodí kameňom*. Trnava, Dobrá kniha.

PRIBULA, M., PAĽA G. (2006): *Stručne o komunikácii nielen pre teológov*. Prešov, Pro communio, o.z.

SARTRE, J. P. (1997): *Existencializmus je humanizmus*. Bratislava, Slovenský spisovateľ.

*Mgr. et Mgr. Iveta Gallová, PhD.,
mediátor MS SR
budova Martinex, a. s.
ul. Červenej armády 1
036 01 Martin*

Autorka vyštudovala andragogiku (PhD. na Univerzite Komenského v Bratislave) aj odbor Náuka o rodine na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Bratislave. Pracovala v Slovenskom národnom literárnom múzeu Matice slovenskej v Martine (v súčasnosti Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice); neskôr aj v oblasti sociálnej sféry. V súčasnosti pracuje ako mediátorka so zameraním na mediáciu v rodinných sporoch, zaoberá sa i problematikou medzilidských vzťahov a komunikácie, o ktorých aj prednáša. Pracuje aj ako externá odborná hodnotiteľka projektov medzinárodnej spolupráce SR-ČR. Členka Asociácie rodinných mediátorov Slovenska.

FIDES ET RATIO

Konferencia biskupov Slovenska priznala v r. 2018 na návrh Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru už tradičnú cenu Fides et ratio za zásluhy o dialóg medzi vedou a vierou prof. PhDr. Zlatici Plašienkovej, PhD. a prof. Ing. Eduardovi Bublincovi, CSc. Obidvom nositeľom tohto významného ocenenia úprimne blahoželáme a prinášame laudáciu a prejavy nových laureátov.

*Noví laureáti ceny Fides et ratio,
prof. Z. Plašienková a prof. E. Bublinc
(Foto: Mgr. A. Kulan, PhD.)*

Laudácio na prof. PhDr. Zlaticu Plašienkovú, PhD.

*Dr. M. Hajduková – laudácio na prof. Z. Plašienkovú
(Foto: Mgr. A. Kulan, PhD.)*

Vaše excelencie, magnificencie, vzácní hostia, vážené dámy, vážení páni!

Dovoľte mi predniesť pár slov a priblížiť Vám život i prácu osobnosti, ktorá svojou prirodzenou túžbou myslieť a zanietením poznať, otvorila priestor skúmania vzťahov medzi filozofiou, prírodovedou a teológiu, a dnes patrí k intelektuálnej špičke našej spoločnosti.

Medzinárodne uznávaná filozofka prof. PhDr. Zlatica Plašienková, PhD., je vysokoškolská profesorka na Katedre filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a zakladateľka vlastnej vedeckej školy v oblasti filozofickej antropológie a etiky.

Zlatica Plašienková sa narodila 14. marca 1957 v Brezne. Na Horehroní, v obci Polomka, prežila svoje detstvo plné nespočetných aktivít vo vidieckych pomeroch a katolíckom prostredí. Gymnázium absolvovala v Brezne a v Banskej Štiavnici, kde sa, vedená svojou úprimnou zvedavosťou, pripravovala na štúdium v zahraničí. Vo vysokoškolskom štúdiu tak pokračovala na filozofickej fakulte Štátnej univerzity v Sankt-Peterburgu. Zvolila si špecializáciu Dejiny filozofie so zameraním na filozofiu 20. storočia. Štúdium absolvovala v roku 1981. Po návrate na Slovensko nastúpila najskôr na Filozofický ústav SAV a potom na Filozofickú fakultu UK v Bratislave, kde získala titul doktor filozofie. V roku 1989 obhájila titul kandidátky vied a na docentku sa habilitovala v roku 2005. V roku 2011 bola inaugurovaná na profesorku v odbore filozofia.

Takmer 40-ročná pedagogická a vedecko-výskumná činnosť profesorky Plašienkovej bola priebežne inšpirovaná i ovplyvňovaná viacerými významnými osobnosťami.

V oblasti vedeckého bádania ju najviac ovplyvnilo dielo Teilharda de Chardin, ktoré jej otvorilo cestu aj k skúmaniu problematiky vzťahu vedy a viery. Dospela k názoru, že filozofia nemôže stáť mimo prírodných vied ani mimo náboženstva, a tak sa okrem filozofie začala venovať aj otázkam biológie (antropológie), kozmológie a teológie. Výsledkom bola, okrem desiatok vedeckých publikácií, aj monografia pod názvom *Na ceste s Teilhardom de Chardin* (Trnava: Dobrá kniha, 2004, 215 s.) v spoluautorstve s poľským profesorom jezuitom Jozefom Kuliszom. S ohľadom na výskum Teilhardovho diela nadviazala medzinárodnú spoluprácu so zmlcami tohto autora z Čiech, Poľska, Talianska, Francúzska, Argentíny a zúčastnila sa na viacerých medzinárodných konferenciách, ktoré mu boli venované. Potvrďuje to i publikácia *Evolution – Science – Religion: Teilhard de Chardin´s Inspirations in the Contemporary World* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, 268 s.), do ktorej nielen prispela štúdiami, ale ktorú aj editovala.

Druhým inšpiračným autorom, s ktorým profesorka Plašienková vyše 20 rokov osobne spolupracovala, bol americko-poľský filozof Henryk Skolimowski, zakladateľ jedného zo smerov súčasnej ekofilozofie a ekoetiky vo svete. Jeho dielo ju priviedlo práve k prepojeniu filozofie, etiky a ekológie, a k otázkam ekologickej duchovnosti. Filozof Skolimowski vychádzal z koncepcie úcty k životu Alberta Schweitzera a z teilhardovskej teórie evolúcie, čo inšpirovalo prof. Plašienkovú k novej štúdiu *Ekospiritualita v myslení P. Teilharda de Chardin a Henryka Skolimowského* (Ekospiritualnosť w myśli P. Teilharda de Chardin i Henryka Skolimowskiego. In: *Wokół ekofilozofii*. Bydgoszcz: Akademia Bydgoska, 2001). Vďaka účasti na mnohých konferenciách s predmetnou problematikou (najmä v Poľsku a v Indii) profesorka Plašienková nadviazala ďalšie medzinárodné kontakty, začala spolupracovať s poprednými odborníkmi na danú tému a stala sa autorkou a editorkou mnohých spoločných publikácií. Spomeniem napríklad štúdiu *Undistorted Mirrors of Skolimowski´s Eco-philosophy* publikovanú v zborníku *World as Sanctuary : the Cosmic Philosophy of Henryk Skolimowski* (Detroit: Creative fire press, 2010), alebo publikáciu, v ktorej je aj editorkou spolu s indickým kolegom prof. V. Singhom: *Philosophy for Living in Evolution*. (Detroit: Creative Fire Press, 2016, 291 s.).

Tretí inšpiratívny zdroj úvah prof. Plašienkovej tvorí ruská náboženská filozofia (predovšetkým filozofia ruských exilových filozofov). Na Slovensku sa prekladom diel tejto filozofie venoval predovšetkým

rusista a religionista prof. Ján Komorovský, s ktorým tiež úzko spolupracovala. Analýze myslenia viacerých predstaviteľov tejto filozofie (V. Solovjov, N. Berďajev, N. O. Losskij a i.), ako aj ich vplyvu na súčasné myslenie venovala viacero prác (publikovaných najmä v zahraničí, ale aj doma). Zvláštnu pozornosť venovala práve Nikolajovi Onufrievičovi Losskému, s ktorým ju spájala istá paralela. Obaja absolvovali Peterburgskú univerzitu a obaja pôsobili (a prof. Plašienková pôsobí i naďalej) na katedre filozofie na univerzite v Bratislave. To tiež v roku 1922 musel prof. Losskij odísť do vynútenej emigrácie na povestnom „parníku filozofov“. Pôsobil najskôr v Prahe a v rokoch 1942 – 1945 v Bratislave. Prof. Plašienková je dodnes v kontakte s jeho vyše 80-ročnou vnučkou, ktorá žije v Paríži.

Vedecká činnosť profesorky Plašienkovej ovplyvnila i tú pedagogickú. Na Filozofickej fakulte UK postupne zaviedla nové prednáškové kurzy pre bakalárske a magisterské štúdium: Filozofickú antropológiu, Enviromentálnu etiku, Etiku a mravnú kultúru, Evolučnú koncepciu Teilharda de Chardin, Filozofickú antropológiu a axiológiu, ako aj doktorandský kurz: Ľudská prirodzenosť z evolučno-etickej perspektívy. Viedla desiatky diplomových prác a vyškolila ôsmich doktorandov a v súčasnosti vedie ďalších troch. S jedným z nich, M. Bizoňom, nedávno publikovali prácu *Antropológia normativity v myslení Pierra Teilharda de Chardin a Martina Bubera* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2016, 161 s.).

Prof. Plašienková je vedecká garantka študijného odboru 3. stupňa: Dejiny filozofie a predsedníčka odborovej komisie Dejiny filozofie. Je členka Vedeckých rád Filozofickej fakulty UK, Teologickej Fakulty Trnavskej Univerzity a Filozofickej Fakulty Masarykovej Univerzity. Je členka v redakčných radách zahraničných časopisov: *Философия и конфликтология* (v Sankt-Peterburgu), *Logos i Ethos*, *Polska Myśl Pedagogiczna a Studia z filozofii Polskiej* (v Krakove), *Journal of Ecology and Health* (v Katoviciach), *Quaerentibus: Teología y ciencias* (v La Plate, v Argentíne), a v časopise ÚSKI RAN. Je členka Akademického senátu UK a predsedníčka jeho Pedagogickej a vedeckej komisie. Zároveň zastupuje Filozofickú fakultu UK v Rade vysokých škôl. Už od roku 1985 je členka Slovenského filozofického združenia (SFZ) pri SAV, neskôr bola členka jeho výboru a jeho predsedníčka.

V rámci vedecko-výskumnej práce viedla, alebo bola zástupkyňou či riešiteľkou, viac ako 20 výskumných grantov VEGA, KEGA, APVV a viacerých zahraničných projektov podporených nadáciami *Templeton* a *Global Perspective in Science and Spirituality*. Celkový záznam v jej publikačnej činnosti je 239 titulov (od odborných štúdií, vedeckých prác, skript, kapitol v učebniciach či monografiách až po knihy) a počet citácií 250.

Za svoju pedagogickú a vedecko-výskumnú činnosť dostala v roku 2013 cenu rektora Univerzity Komenského.

Prof. Plašienková prednášala aj na Univerzitách vo Philadelphii, vo Washingtone, Buenos Aires, Pantnagare (štát Uttarakhand, India) a na viacerých univerzitách v Čechách. Na zahraničných univerzitách absolvovala aj mnohé dlhodobé i krátkodobé pedagogické a vedecko-výskumné pobyty. Mnohé z nich v Poľsku, na univerzitách v Łódži (1996), Olsztynie (1998), na Univerzite kardinála Stefana Wyszyńskiego vo Warszawe (2001/2002), na Jagellońskiej univerzite v Krakowe (2002), v Sankt-Peterburgu (2005 a 2015) a na Sliezskej univerzite v Katowiciach, kde pôsobila v rokoch 2002, 2004 a 2013. V roku 2014 práve táto univerzita udelila prof. Plašienkovej titul prof. h. c. (*profesor honoris causa*) za rozvinutie spolupráce s mnohými poľskými pracoviskami, najmä však s Inštitútom filozofie Sliezskej univerzity. V roku 2016 ju ocenila i Trnavská univerzita udelením medaily pri príležitosti 75. výročia Inštitútu sv. Alojza, v súčasnosti Teologickej fakulty TU.

Okrem tvorivej vedeckej práce a pedagogickej činnosti sa prof. Plašienková zapájala aj do spoločenských aktivít.

Od konca 90. rokov patrila do výskumného tímu sekcie pre vedu a vieru Ústredia Slovenskej kresťanskej inteligencie. Spolu s prof. Hajdukom, prof. Krempaským, prof. Tiňom, doc. Erdelskou, prof. Holecom a ďalšími získali viacero grantov od organizácií Renovabis a Metanexus. Projekt *Continuity and Change: Perspectives on Science and Religion*, pod vedením prof. Tiňa, reprezentovala na konferencii vo Philadelphii (Pensylvánia, USA), kde vystúpila s prednáškou *Teilhard's Evolutionary Theory from Spiritual and Ecological Perspectives: New Challenges for the Dialogue in Science and Religion*. ÚSKI zastupovala taktiež na konferencii Pax Romana v Strassburgu. V rámci projektov ÚSKI sa prof. Plašienková v obrovskej miere zaslúžila o šírenie interdisciplinárneho dialógu a ďalšieho vzdelávania kresťanských učiteľov, katechétov a študentov teológie na celom Slovensku.

Od roku 1995 je členka medzinárodnej *Spoločnosti pre vedy a umenia* (SVU) so sídlom vo Washingtone, DC. Ako členka výboru Bratislavskej pobočky SVU každoročne spoluorganizuje decembrové benefičné koncerty v Primaciálnom paláci v Bratislave pod záštitou primátora pre Resoty Antona Srholca.

V oblasti duchovného života ju významne formoval hlboko premýšľajúci teológ, jezuita Zdenko Homolka, ktorý jej dodával sily i chuť vytrvať pri hľadaní teilhardovského ducha vo všetkom, čo robí. Prof. Plašienková je vydatá a má dve deti. Manžel prof. RNDr. D. Plašienka, DrSc., pôsobí na katedre geológie a paleontológie Prírodoved-

deckej fakulty UK, syn Dušan vyštudoval fyziku a dcéra Alica prekladateľstvo a tlmočníctvo španielčiny a portugalčiny.

I keď k Vám o malú chvíľu laureátka ceny Fides et ratio prehovorí, dovolila by som si ukončiť laudatio na prof. Plašienkovú jej vlastnými slovami, ktorými uzatvára rozpravu o diele Teilharda de Chardin vo svojej knihe, kde píše: *„Pokúsila som sa mojimi očami uvidieť a priblížiť niečo z toho, čo v tejto veľkej epopeji vesmíru uvidel Teilhard. Pierre Teilhard de Chardin podal náčrt veľkej drámy vývoja vesmíru.... drámy, ktorá je aj drámou fenoménu človeka, ľudstva a moderného sveta, ale tiež kresťanstva. Na pozadí tejto drámy však vidieť cestu. Možno je to jedna z mála ciest, ktoré niekam vedú.*

RNDr. Mária Hajduková, PhD.

ČLOVEK NA POZADÍ VEDY A NÁBOŽENSTVA: NIEKTORÉ FILOZOFICKO-ANTROPOLOGICKÉ SÚVISLOSTI¹

A Human Being on the Background of Science and Religiosity: Some Anthropological Connections²

Zlatica Plašienková

*Mons. F. Rábek odovzdáva medailu a diplom
prof. Z. Plašienkovej
(Foto Mgr. A. Kulan, PhD.)*

Motto:

*„Pestovať vedu a nemilovať ľudí, je ako zapáliť fakľu a zatvoriť oči.“
„Len človek môže poslúžiť človeku pri dešifrovaní sveta.“*

Vaše excelencie, magnificencie, spektability, vážené kolegyne, vážení kolegovia, vzácní hostia, milí priatelia!

Prv, než sa s vami podelím o svoje krátke filozofické zamyslenie, dovoľte mi, aby som uviedla, že dnešné ocenenie prijímam nielen s pokorou, ale chápem ho aj ako novú výzvu, na ktorú v súčasnom zložitom svete je potrebné reagovať. Dnešný svet – ako s ľútosťou

¹ Prednáška laureátky pri udeľovaní ceny *Fides et ratio* 12. 9. 2018.

² Lecture of the laureate at receiving the *Fides et ratio* prize on 12th September 2018

musíme konštatovať – sa zmieta v neustálych menších či väčších konfliktoch. Je to svet, v ktorom sa stále viac roztvárajú nožnice medzi bohatými a chudobnými krajinami, ale aj ľuďmi, svet, v ktorom sa odohráva takpovediac nové stahovanie národov, no je to aj svet, v ktorom sme svedkami nových vedeckých objavov, nových a úspešných spôsobov liečby, ale tiež nových dehumanizačných procesov, ktorých dôsledkom je strata ľudskej dôstojnosti, upieranie ľudských práv a základných životných hodnôt.

Žijeme v takzvanej – baumanovsky povedané – *tekutej* dobe, v ktorej sa aj naše hodnoty prirýchlo menia, sú nestále (Bauman 2002). Je to doba prechavých zážitkov, priam bleskovo sa meniacich stratégií úspechov, ktoré „zaručujú“ okamžitý úspech a šťastie. Táto okamžitá, no tiež rýchlo pominuteľná životná radosť sa vyhlasuje za istotu, ktorá však stavia na veľmi krehkých ľudských vzťahoch a putách (Bauman 2003). V podstate je vlastne neistotou, ktorú nestálosť týchto pút vyvoláva. A daná neistota (či už v oblasti práce, hodnôt, a rozmanitých vzťahov) býva veľmi často sprievodným znakom straty zmyslu nášho života. Strata zmyslu niečoho je prejavom krízy, ktorá je často viditeľná aj dnes všade navôkol a v rôznych oblastiach našej reality. No je aj neviditeľná, skrytá, odohráva sa hlboko v nás, v našom vnútri, na úrovni nášho myslenia, cítenia, našej duchovnosti.

Myslím si, že jedna z takýchto kríz môže byť aj dôsledkom vnútorného konfliktu, ktorý moderný človek zažíva aj ako konflikt vedy a náboženstva, a často – aj keď právom – dosť zjednodušene interpretovaný ako konflikt rozumu a viery. Moderný človek tak stojí akoby nad priepasťou dvoch svetov. Vedeckého, technického, super moderného a dnes už aj digitálneho na jednej strane, a tradičného, náboženského, ba ešte aj fundamentalisticky interpretovaného na strane druhej. Pritom oba tieto svety sú súčasťou ľudskej kultúry. Porozumieť podstate tejto kultúry môže aj filozofia. No aj ona môže tento konflikt ešte viac rozduchávať alebo naopak, pokúsiť sa ho riešiť.

Ako filozofka som po určitom období dospela k názoru, že filozofia má síce viacero podôb a mnoho ciest, ale všetky vychádzajú z lásky k múdrosti a z údivu nad všetkým jestvujúcim bytím. No zároveň filozofia pri pestovaní múdrosti má na výber: alebo sa uzavrie do svojej krásnej slonovinej veže a zostane sa nadchýnať svetom abstraktných pojmov a čistej špekulácie, alebo sa otvorí aj inému poznaniu, tomu, s ktorým prichádza moderná veda, ale aj teológia a náboženstvo.

Nakoniec, keď známy veľký osvietenec Kant formuloval vo svojich prednáškach o *Logike* tri najzákladnejšie otázky: „Čo môžem poznať?“, „Ako mám konať?“ a „V čo smiem dúfať?“, vzápätí dodal, že všetky tri sa vzťahujú k štvrtej najdôležitejšej otázke: „Čo alebo kto je

človek?“ Mňa osobne táto Kantova otázka donútila uvažovať o človeku práve v kontexte vedy, teológie a náboženstva, aby som dospela k filozoficko-antropologickému poznaniu. A toto poznanie, ktoré osciluje okolo problémov človeka, podľa mňa, vyžaduje odpovedať na takú fundamentálnu otázku, ktorá je od človeka neodňateľná: je to otázka o zmysle jeho života.

Pri hľadaní odpovede na túto otázku tak filozofia môže plniť úlohu, ktorá ju stavia do akejsi meta-pozície, jednoducho povedané, do pozície, ktorá vyžaduje reflexiu vedy i reflexiu náboženstva, a ešte jednoduchšie povedané, do pozície mosta, ktorý je nad vedou aj nad náboženstvom. Most má totiž obyčajne dva konce, akoby oddelené brehy, medzi ktorými tečie rieka, v našom prípade rieka poznania. No most tieto dva oddelené brehy aj spája. Toto spojenie môže byť plytkejšie, ale aj hlbšie. Tak ako most: môže byť úzky, široký, labilný, ale aj pevný, ktorý niečo vydrží, môže byť nízky alebo vysoký s úžasným výhľadom. Pre správne pochopenie sveta a človeka v ňom, i zmyslu sveta a života človeka, potrebujeme aj pohľad zdola a z obidvoch brehov, ale aj zhora, z výšky, z nadhľadu.

Aj mne trvalo dlho, kým som sama pre seba túto úlohu pochopila. Zásľuhu má na tom nesporne vplyv diela francúzskeho mysliteľa, geológa, paleontológa, filozofa, teológa, kňaza a člena jezuitského rádu Pierra Teilharda de Chardin. Reflexii jeho diela som zasvätila už vyše tridsať rokov a som presvedčená, že každé nové čítanie jeho textov mi otvorí ďalší nový problém a horizont.

Niekedy zvyknem žartom hovoriť, že som s Teilhardom prežila jedno duchovné manželstvo, a tak ako to býva, prešla som v ňom rôznymi metamorfózami vzťahu: od obdivu, cez kritiku, odmietanie až po nové porozumenie, nové prijatie a obohatenie.

Aj pre tohto mysliteľa bolo najdôležitejšie pochopiť miesto človeka vo vyvíjajúcom sa vesmíre. Išlo o spojitost dvoch fenoménov: evolúcie vesmíru a evolúcie človeka. Toho, že chápanie vesmíru a jeho vedecké poznávanie musí vziať do úvahy aj chápanie človeka a naopak, že pochopiť a porozumieť človeku nemožno mimo ľudstvo, ľudstvo mimo život a život mimo vesmír, ktorý má podľa neho svoj finálny cieľ a vyústenie (Teilhard de Chardin 1955).

Ak sa ešte na chvíľu zamyslíme nad dejinami európskeho antropologického myslenia, môžeme nájsť niekoľko paradigmatických rámcov, ktoré sú spojené s určitými *obrazmi o človeku* ako bytosti, ktorá sa *pýta* na seba samu, ktorá *hľadá* odpovede, ktorá sa raz s nimi *uspokojuje*, inokedy ich *zasa odmieta*, ktorá *kráča*, ba priam *putuje* dejinami tak, že ich sama *tvorí*, ale často aj *deštruuje*, ktorá *obdivuje* seba a svoje vlastné dielo, ale sa mu aj *odcudzuje*, ktorá raz *nachádza*, inokedy *dáva* alebo *stráca* zmysel svojej existencie a bytia ako

takého. Je to človek, ktorý s touto existenciou a bytím *zápasí*, ktorý sa *búri*, *revoltuje*, *bráni*, ale tiež pokorne *prijíma*, *mlčí*, *odovzdáva sa*. Človek so svojimi *radosťami a starosťami*, *túžbami a snami*, *úzkosťou i nádejami*, *silou i bezmocnosťou*, ale tiež aj s jeho *geniálnosťou a primitívnosťou*. Jednoducho je to človek so všetkou *paradoxnosťou*, ktorá k nemu patrí (Plašienková 2010, s. 4).

Už Max Scheler upozornil na skutočnosť, že v európskej tradícii máme tri základné antropológie: filozofickú (ktorá zdôrazňuje predovšetkým našu racionalitu), teologickú (ktorá hovorí, že človek je aj bytosť veriaca, hriešna, ale stvorená aj na obraz Boží) a prírodovednú (ktorá poukazuje na evolučný pôvod človeka) (Scheler 1968). No napriek tomu, že máme tieto tri antropológie, nemáme podľa neho jednotnú ideu človeka. Sám sa tak svojou programovou koncepciou pokúsil vypracovať novú podobu filozofickej antropológie ako vedy o základnej štruktúre človeka. Dokonca bol presvedčený, že „v určitom slova zmysle sa všetky centrálné problémy filozofie dajú previesť na otázku, čo je to človek a aké miesto a postavenie zaujíma v celku bytia, sveta a Boha“ (Scheler 1993, s. 27).

A tak môžeme dodať, že antropológická problematika a východiskové určenie človeka (ktoré sa premieta do rozličných koncepcií človeka) je vždy prepojené s ontologickou i transcendentálnou reflexiou, s ontickými, epistemickými, etickými a axiologickými otázkami. Aj to je jeden z dôvodov, prečo nemôžeme obísť niektoré základné otázky, ktoré vypovedajú o človeku z aspektu univerzálne ľudského, z perspektívy jeho hodnotovej orientácie a mravných princípov či noriem. Patrí sem aj problematika ľudskej altruistickej alebo egoistickej orientácie, či frommovsky povedané biofilnej a nekrofilnej orientácie, a patrí sem aj chápanie mravných cností a ideálov, alebo jednoducho zameranie človeka na oblasť, ktorá ho evidentne presahuje a ktorú môžeme označiť za transcendentnú.

Vytvárame si tak rôzne obrazy človeka ako určitý systém výpovedí, predstáv a názorov, ktoré hovoria o tom, čo a kto je človek, aký je jeho pôvod a podstata, v čom spočíva zmysel jeho existencie. Tento systém výpovedí má viac-menej podobu vnútorne logicky previazaného myšlienkového konceptu a je prítomný prakticky vo všetkých ľudských kultúrach. Je výrazom *ducha* doby, je akýmsi *zrkadlom*, ktoré zviditeľňuje povahu človeka, postavenie vo svete a vzťahy človeka k nemu i k sebe samému. Ide o zrkadlo viacvrstvové, v ktorom sa odráža toľko vrstiev, koľko je uhlov pohľadu na človeka. Medzi nimi sú však minimálne tri zrkadliace vrstvy, ktoré osobne považujem za kľúčové: *biologická*, *historicko-dejinná* a *eticko-axiologická*. Všetky sú výrazom toho, čo sa považuje za najpodstatnejšie pri chápaní človeka, aj keď sa toto chápanie v každej dobe pochopiteľ-

ne výrazne líši. S istou dávkou zovšeobecnenia môžeme tieto obrazy súhrnne nazvať *antropologickými zrkadleniami* (Plašienková 2010, s. 27).

Biologické zrkadlo nám hovorí, že sme bytosti prírodné, z *mäsa a kostí*, že patríme do sveta prírody a radíme sa k iným biologickým druhom, aj keď sa od nich odlišujeme. Od niektorých viac, od iných menej. Naše konanie do istej miery analogicky popisujeme podľa skúmaní sociálne žijúcich živočíšnych druhov a nám najbližšie príbuzných primátov. Akým biologickým druhom naozaj sme, to zisťujeme aj na základe vedeckého poznávania, empirického skúmania a nových poznatkov z etológie a sociobiológie, ako aj evolučných náhľadov na človeka ako na biologický druh *Homo sapiens*.

Historicko-dejinné zrkadlo vypovedá o tom, akým spôsobom človek vníma seba v rámci sociálnych štruktúr a ukotvenia v spoločnosti, v ktorej žije. Zároveň ukazuje, že existuje istá dejinná kontinuita, aj keď často prerušená z aspektu odmietnutia niektorých typov spoločenského usporiadania, z hľadiska zmien, ktoré sa odohrali v sociálno-politickom živote, v revolúciách, ktoré pretrhli alebo celkom zrušili *staré poriadky* a nastoľovali nové, a vôbec nie vždy menej násilné, menej despoticke alebo zbavené teroru. A tak nás toto zrkadlo aj poučuje, vystríha pred opakujúcimi sa omylmi, nastoľuje či zrkadlí nové spôsoby a možnosti dokonalejšieho sociálneho poriadku, v ktorom má človek (bytosť sociálna a politická) žiť. Historicko-dejinné zrkadlo odráža možnosť pochopiť samotné ľudské dejiny ako pestré plátno, na ktoré ľudia premietli pluralitu svojich možností a mnohovárnosť svojho ľudstva.

Eticko-axiologické zrkadlo je úzko späté s pravidlami súžitia ľudí, ktoré nachádzajú svoj výraz aj v etickej a hodnotovej orientácii človeka. Všetky zvykové práva kmeňových spoločností, ich obyčaje a mravy, ako aj sociálne normy (právne i morálne) moderných štátnych útvarov, ktoré vyjadrujú *sociálny étos* spoločnosti, zanechávajú na jedincovi svoj nezmazateľný vplyv. Étos je totiž medzi ľuďmi, ukazuje sa v ich vzájomných vzťahoch a tie sa utvárajú v ich každodennom živote a v každodenných činoch. Je výrazom hodnoty, ktorá má svoje silné i slabé stránky. Nejestvujú spoločnosti, v ktorých by vládli dokonalé mravné zákony, aj keby si ich ľudia želali.

Relevantné je ale to, že uznávame ich potrebu a zasadzujeme sa za ne. Človek je tak bytosťou, pre ktorú je charakteristický *mravný spôsob života a súžitia*, a teda aj viera v mravné zákony a v mravný poriadok ako výraz elementárnej ľudskej potreby. To nič ale nemení na skutočnosti, že človek sa veľmi často správa nemorálne a že aj konanie v mene hodnôt môže byť plné antinómií. V mene hodnôt *umierame, obetujeme sa*, ale v mene hodnôt aj *zabíjame*, meníme sa na

kruté bytosti. V tom je naša *vznešenosť i tragickosť, sila i slabosť*. (Plašienková 2010, s. 27 - 29).

Opäť raz človek a jeho paradoxnosť, človek ako bytosť *tragická i komická, vznešená i nízka*. No každodenný ľudský život sa neodohráva iba na týchto póloch, ale aj v ich medzipriestore, kdesi celkom uprostred všednosti, bežnosti, a predsa osobnej výnimočnosti. A v tejto každodennosti objavujeme tiež našu potrebu - potrebu zmyslu života. Otázka o zmysle nášho života tak akosi vyplýva z bezprostrednej povahy nášho bytia, z našej ľudskej prirodzenosti, preto bytostne k človeku patrí. Strata kladenia tejto otázky sa dá považovať priam za stratu samotnej ľudskosti. A aj keď si túto otázku vo všeobecnosti nekladíme každý deň, nemožno ju vylúčiť z nášho vedomia. Možno na ňu len neodpovedať, ignorovať ju, alebo považovať dokonca za nezodpovedateľnú alebo za nezmyselnú. A predsa. Každý človek má svoju vlastnú predstavu o láske, šťastí, o naplnení svojho života a každý trpí, keď nemôže nájsť jeho zmysel, zmysel toho, čo robí, v čo verí a dúfa.

Kladenie otázky o zmysle života je vlastne prehlbovanie ľudskosti v nás, toho ľudského v nás, čo je v každom človeku prítomné, hoci sa prejavuje veľmi diferencovane v celom našom živote a našich životných skúsenostiach. Zvlášť relevantné je ale pochopiť to, že zmysluplnosť života možno nahliadať rovnako v malých, drobných, ako aj vo veľkých veciach (Plašienková 2015, s. 35 - 50).

Nazdávam sa, že zmyslom filozofických reflexií je tak pomenovať i to, čo nazývame našou ľudskou odpoveďou na výzvu bytia, na výzvu života, životnej situácie, v ktorej sa nachádzame. Slovo výzva možno chápať veľmi všeobecne, ale aj veľmi konkrétne. Vyzývať nás môže naše telo, jeho potreby, zdravotný stav, ale vyzývať nás môžu nielen telesné, ale aj duchovné potreby, vyzývať nás môžu naši blízki, tvár blížneho alebo toho Druhého - ako by to povedal filozof Lévinas -, toho, kto nás volá, lebo nás potrebuje, lebo čaká na našu odpoveď v podobe pomoci, v podobe slova, či jednoducho našej tichej a mlčanlivej blízkosti. A azda v živote ide aj o to, či tieto výzvy počujeme, či ich vnímame a či chceme na ne odpovedať, či chceme žiť s inými, žiť v dialógu a komunikácii. A tento dialóg a komunikácia sa týka aj vedy a náboženstva, ktoré k ľudskému životu patria. Rozum a viera (aj vo vede, aj v náboženstve) sa tak môžu navzájom v živote človeka dopĺňať, stať sa komplementárne bez toho, aby si zamenili svoje kompetencie.

Ak RNDr. M. Hajduková, PhD., končila *Laudatio* na moju osobu citátom z mojej knihy, dovoľte mi, aby som ja zakončila svoje zamyslenie citátom z Teilhardovej práce, ktorá sa vzťahuje k jeho chápaniu zmyslu života: „Čím sa v živote dostávam ďalej, tým viac cítim,

že skutočný pokoj je v tom, že sa človek ‚zriekne‘ seba samého a rozhodne pripustí, že byť v bežnom slova zmysle ‚šťastný‘ či ‚nešťastný‘ neznamená vôbec nič. Osobný úspech či uspokojenie si nezasluhujú, aby sa u nich človek zastavoval, keď sa dostavia, alebo aby sa trápil, keď neprídu alebo meškajú. Cenu má len verná činnosť pre svet – v Bohu. Kým to človek spozná a podľa toho začne žiť, musí prekročiť akýsi prah, zažiť akési odvrátenie sa od toho, na čo sú ľudia všeobecne zvyknutí. Len čo však k tomu dôjde, aká sloboda pre prácu a pre lásku!... Môj život je teraz plný tohto ‚zrieknutia‘, ktoré v sebe cítim rásť, zároveň ako rastie hlboká chuť k všetkému, čo je skutočné v hĺbke skutočnosti“ (Teilhard de Chardin 1970, motto, nestránkované).

Literatúra

- BAUMAN, Z. (2002): *Tekutá modernita*. Praha, Mladá fronta.
- BAUMAN, Z. (2013): *Tekutá láska. O krehkosti lidských pout*. Praha, Academia.
- PLAŠIENKOVÁ, Z. (2010): *Obrazy člověka z filozofické a eticko-axiologické perspektivy*. (1. část). Bratislava, Stimul [elektronický zdroj]. Dostupné na: http://stella.uniba.sk/texty/ZP_obrazy.pdf
- PLAŠIENKOVÁ, Z. (2015): Zmysel života a jeho problematizácia v horizonte transcencie a imanencie. V: Šlosiar, J., Palenčár, M., Duško, M. (eds.): *Osamelosť v kontexte zmyslu života*. Banská Bystrica, Belianum.
- SCHELER, M. (1968): *Místo člověka v kozmu*. Praha, Academia.
- SCHELER, M. (1993): K ideji člověka. V: Scheler, M.: *O studiu*. Praha, Mladá fronta.
- TEILHARD DE CHARDIN, P. (1955): *Le Phénomène Humain*. (Oeuvres, I.) Paris, Éditions du Seuil.
- TEILHARD DE CHARDIN, P. (1970): *Chuť žít*. Praha, Vyšehrad.

Prof. PhDr. Zlatica Plašienková, PhD.

Laudácio na prof. Ing. Eduarda Bublinca, CSc.

*Prof. Dr. Ing. V. Pichler – laudácio
na prof. Ing. Eduarda Bublinca, CSc.
(Foto Mgr. A. Kulan, PhD.)*

Vážená pani Bublincová, vážený pán profesor Bublinec, Vaše excelencie otcovia biskupi!

Pedológia (z gréc. pedon – pôda, logos – náuka, veda) alebo pôdoznalectvo je veda, ktorá sa zaoberá štúdiom pôdy, jej vznikom, klasifikáciou, fyzikálnymi, chemickými a biologickými vlastnosťami. Pôda vzniká procesmi premeny, akumulácie a transportu látok pochádzajúcich predovšetkým z hornín a vegetácie za pôsobenia energie, najmä slnečnej radiácie, a živých organizmov. Významnými podmienkami pôdotvorenia sú najmä reliéf a čas. Myslím, že práve táto fascinujúca kombinácia činiteľov a faktorov sveta prírody priviedla k štúdiu, výskumu a napokon aj výučbe pedológie tohoročného laureáta ceny Fides et ratio **prof. Ing. Eduarda Bublinca, CSc.** Doterajšie dielo oceneného bolo inšpirované hlbokou pokorou pred dielom Stvoriteľa, ktoré by ho akoby zaväzovalo k najvyššej zodpovednosti a vedeckej poctivosti pri odhaľovaní jeho tajomstiev. Nie však z len číreho vedeckého záujmu, ale aj v záujme ochrany a racionálneho využívania pôdy ako jednej z podmienok života na našej Zemi. V lesníckych vedách hovoríme, že pôda je základom lesnej produkcie, t. j. dodnes aj základom živobytia v odľahlých horských oblastiach. V tomto zmysle sa bdela pozornosť obrátená na prítomnosť stala v myslení a prístupe prof. Bublinca intenciou, keď Duch nielen pozoruje, ale aj očakáva, ako vo svojich prevratných úvahách o povahe času napísal Augustinus Aurelius. Práve dielo tohto filozo-

fa a svätca našlo v uvažovaní laureáta svoju tvorivú a prenikavú reflexiu. Jednou z jej podôb v diele prof. Bublinca je uznanie a rešpekt pred škálou času, na ktorej sa odohrávajú nielen prírodné procesy, ale aj pôsobenie Božej pedagogiky v histórii ľudstva, spoločnosti a každej osoby. Podobne, ako je na vznik pôdy potrebné dlhé obdobie, tak aj vedecká a pedagogická práca vyžadujú veľa času a trpezlivosti, napr. na formulovanie a overovanie hypotéz, konsolidáciu nových, hodnotných poznatkov, ale aj ich interpretáciu, prezentáciu a pochopenie. Ide o vzácnu vlastnosť, ktorá dnešnej dobe akoby chýbala, na veľkú škodu prírody aj človeka. Vzhľadom na charakteristiku a pomenovanie udelenej ceny tak možno plným právom konštatovať, že prof. Bublinec svojím životom prepojil a stále prepája kvality špičkového vedca a vysokoškolského pedagóga so svedectvom viery. Napriek veľkej skromnosti oceneného mi preto dovoľte, vážení ocenení a hostia, aby som vo svojom laudatii vyzdvihol zásadný prínos prof. Bublinca pre rozvoj a pokrok pôdoznalectva a ekológie lesa v národnom aj medzinárodnom rámci.

Po absolvovaní Lesníckej fakulty Vysokej školy Lesníckej a drevárskej vo Zvolene a základnej vojenskej služby prof. Bublinec pôsobil najskôr tri roky na Strednej lesníckej škole v Lipovciach a na lesných závodoch v Malackách, Šaštíne a v Bohuniciach v rámci úloh ekologického prieskumu a mapovania lesov. V roku 1965 nastúpil do zamestnania a vedeckej výchovy na Výskumnom ústave lesného hospodárstva (dnes LVÚ ako kľúčová súčasť NLC). Ťažiskom jeho pôsobenia ako vedeckého pracovníka bol výskum v oblasti lesných pôd, s dôrazom na ekológiu pôdy, procesy podzolizácie a vplyv imisí na pôdy. Vedeckú výchovu ukončil úspešnou obhajobou dizertačnej práce na tému: Podzolový pôdotvorný proces pod borovicovými porastami Záhoria. Podarilo sa mu v nej definovať dovtedy neobjasnenú rýchlosť a intenzitu podzolizácie, ktorá má nielen teoretický, ale aj značný praktický význam z hľadiska poznania vplyvu ihličnatých porastov na ekologicko-produkčné vlastnosti pôdy.

Ďalšou oblasťou, v ktorej sa stal priekopníkom, bol výskum vplyvu priemyselných imisí na vlastnosti pôd. V početných realizačných projektoch sa usiloval preniesť výsledky výskumu do lesohospodárskej praxe. Aktívne sa zapojil aj do výskumu v rámci medzinárodných projektov a programov, napr. International Biological Programme a program UNESCO Man and Biosphere.

Po 20 rokoch pôsobenia na VÚLH prešiel pracovať na novozriadené pracovisko Slovenskej akadémie vied - Pobočku pre výskum lesných ekosystémov vo Zvolene, kde sa stal vedúcim Oddelenia ekológie pôdy. Pod jeho vedením boli získané nové a zásadné poznatky o chemizme kyslých zrážok a ich vplyve na lesné porasty a ostatnú

biotu, ako aj o príčinách odumierania smrekových a dubových lesov a o ekologických dôsledkoch odberu celkovej biomasy z lesných porastov pri použití tzv. stromovej metódy. Po spoločenských zmenách v roku 1989 mu v nasledujúcom roku dali pracovníci svoju dôveru a prof. Bublinec prebral na svoje plecia funkciu riaditeľa Ústavu ekológie lesa SAV, ktorú zastával tri funkčné obdobia. V tomto období sa na Lesníckej fakulte Technickej univerzity vo Zvolene habilitoval na docenta (v roku 1992) a po úspešnom inauguračnom konaní bol v roku 1994 vymenovaný za profesora. V rokoch 1994 – 2004 pôsobil na Lesníckej fakulte ako vedúci Katedry prírodného prostredia. V tomto období bol aj predsedom celoštátnej spoločnej odborevej komisie v odbore Ekológia, gestorom študijného odboru Ekológia lesa, členom Predsedníctva grantovej vedeckej agentúry VEGA, predsedom redakčnej rady časopisu Folia oecologica a bol zvolený za čestného člena Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied. Za zásluhy v biologicko-ekologických vedách bol ocenený Zlatou plaketou SAV, Fándlyho medailou a ďalšími poctami.

Profesor Bublinec je stále mimoriadne aktívny. Po pôsobení vo funkcii riaditeľa Ústavu biológie a ekológie Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku naďalej prednáša na pôde fakulty. K bohatému zoznamu 534 publikovaných pôvodných vedeckých a odborných prác, referátov a monografií pribúdajú nové položky, v ostatnom období monografia Buk a bukové ekosystémy Slovenska, ktorej bol spolueditorom a spoluautorom viacerých kapitol. Táto monografia bola ocenená Cenou Slovenského literárneho fondu v odbore Prírodných a lekárskeho vied. Na publikované práce prof. Bublinca je evidovaných viac než 1300 ohlasov.

Kedže pán profesor je absolventom Lesníckej fakulty vtedy Vysokej školy lesníckej a drevárskej, dnes Technickej univerzity vo Zvolene, na ktorej som mal tiež tú česť študovať, zákonite som sa s jeho menom a napokon aj s ním osobne začal stretávať aj v odbornej oblasti. Dodnes som mu vďačný za to, že ma povzbudil uchádzať sa o miesto diplomanta u prof. Šályho, nestora lesníckeho pôdoznalcstva a veľmi náročného pedagóga, ktorý bol prv aj jeho učiteľom, ale aj za mnohé iné cenné rady počas štúdia, ako aj za jeho pomoc pri získavaní ostrôh v pedagogickej a vedeckej činnosti. Je pre mňa o to milšou príležitosťou a ctou, vážení hostia, že môžem predniesť laudáciu na prof. Bublinca, významnú osobnosť slovenskej vedy, excelentného pedagóga a skvelého človeka.

Prof. E. Bublinec sa síce narodil v Komárne, ale roky svojej mladosti prežil v Gáni, v čisto slovenskej dedine pri Galante. Pred 70 – 80 rokmi Gáň, takisto ako väčšina slovenských obcí, žila kresťanskými životnými zásadami. A tieto, okrem rodinného zázemia, for-

movali aj ich obyvateľov, predovšetkým deti. Základné životné princípy tu a takto nasával aj mladý Eduard. V Gáni absolvoval základnú, vtedy nazývanú ľudovú školu. Strednú školu a gymnázium navštevoval v Galante. V mladosti bol činný v miestnom amatérskom divadle, rád hrával futbal, volejbal, stolný tenis, hokej i šach. Ale neboli to len hry. Na dolniackych dedinách mala každá rodina čo len malé gazdovstvo. A okolo neho bolo treba robiť. Takže aj práca formovala už od malička nášho oslávenca a vštepovala mu pracovitosť a húževnatosť. A nielen to. Pri detských hrách a povinnostiach si našiel aj vyvolenú svojho srdca, sprievodkyňu na ceste životom, svoju manželku.

Po maturite v roku 1955 bol prijatý na Lesnícku fakultu vo Zvolene. Tu sa mu otvorili nové obzory. Medzi vysokoškolákmi boli už vtedy, povedané modernou terminológiou, „disidenti“. Existovali tu krúžky, kresťanské spoločenstvá podzemnej Cirkvi, ktoré viedli kňazi alebo rehoľníci, najmä saleziáni, ktorým bol odobraný štátny súhlas pre pastoráciu. Do tejto práce sa čoskoro po príchode do Zvolena zapojil aj mladý adept lesníckeho remesla. Bezpochyby vysokoškolské roky zanechali nezmazateľné znaky na jeho ďalšej životnej ceste. Organizoval nespočetné akcie na chatách, na „rančoch“, ako nazývali lazničke samoty v Podpoľaní i na turistických výletoch. Získané skúsenosti odovzdával a možno povedať, že ešte stále odovzdáva novým mladým generáciám vysokoškolských študentov.

Nemôžem obísť ani rodinné zázemie prof. Bublinca. S vyvolenou svojho srdca majú 4 deti, 12 vnúčat a na ceste sú už aj pravnúčatá. Deti a vnúčatá žijú v usporiadaných, sviatostných manželstvách a majú kresťanské rodiny. Zvlášť mi dovoľte spomenúť ich syna Mons. ThDr. Mariána Bublinca, PhD., farára v Krupine, známeho a obľúbeného kňaza, básnika, bývalého správcu a generálneho vikára BB diecézy, ale aj jeho vnuka, ktorý nesie meno p. profesora – Eduarda Bublinca mladšieho, t.č. študenta na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského. Rodinnú atmosféru u Bublincovcov azda najlepšie vystihujú slová ich syna - kňaza, ktoré povedal pri istom interview, keď na otázku novinára, čo odporúča z rodičovskej výchovy dnešným rodičom, odpovedal, že najkrajší dar, aký nám rodičia dali a aký môžu dať svojim deťom, je paradoxne to, že sa navzájom milujú. Vtedy sú deti najšťastnejšie. Keď vidia a zažívajú lásku rodičov. Tam sa aj učia, ako „chutí“ Boh... A za toto ďakujem svojim rodičom, povedal novinárovi Marián.

Pána profesora Bublinca som po prvý raz stretol azda ako 12-ročný chlapec na výlete do čarokrásnej prírody a lesov pohoria Vtáčnik. Vydali sme sa naň spoločne s mojím otcom, ktorý bol v tom čase kolegom prof. Bublinca na Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene. Cieľom túry bola nielen návšteva Kláštorných skál nad

obcou Klak a výstup na najvyšší vrch pohoria. Počas výstupu na vrchol Vtáčnika prof. Bublinec pútavo rozprával o zvláštnych pôdach tejto oblasti, vyznačujúcich sa vysokým obsahom humusu, čiernou farbou a nízkou objemovou hmotnosťou. Už vtedy som si zapamätal, že názov týchto pôd pochádza z japončiny – an do – čierna zem, t. j. andozeme. Vďaka tomuto výletu sa môj život v mnohom posunul ďalej. Získal som skvelých nových priateľov, Eda a Maroša, dvoch synov prof. Bublinca. Obaja boli odo mňa o čosi starší a veľmi priateľsky ma akceptovali ako svojho kamaráta. Toto priateľstvo pretrvalo dodnes a významne ovplyvnilo môj pohľad na svet, nakoľko obaja – Edo aj Maroš – sa na svojho otca i matku podali vlastnosťami ako priateľskosť, dobroprajnosť, srdečnosť, umeleckými vlohami, vnímavosťou a prirodzenou inteligenciou. Delili sa so mnou so svojimi skúsenosťami pred mojím vstupom na gymnázium, a neraz ma ako prváka aj navštívili. Návšteva starších priateľov z vyšších ročníkov mi, samozrejme, pridala medzi spolužiakmi – prvákmi na vážnosti. Azda táto zdedená črta najlepšie vystihuje osobnosť aj ich otca, pána profesora Bublinca – ochota a pripravenosť za každých okolností proaktívne pomáhať svojim priateľom, známym a všetkým, ktorých mu Pán Boh posielal do cesty.

Ad multos annos, profesor Bublinec!

Prof. Dr. Ing. Viliam Pichler

**VERBA MOVENT – EXEMPLA TRAHUT
ALEBO
MOJA CESTA K VIERE¹**

**Verba movent – exempla trahut
or
My Way to Belief²**

Eduard Bublinc

*Mons. F. Rábek odovzdáva medailu a diplom
prof. E. Bublincovi
(Foto Mgr. A. Kulan, PhD.)*

**Vážené slávnostné zhromaždenie, ctené excelencie
a honorácie, moji najmilší!**

Dovoľte mi, aby som v prvom rade poďakoval jeho spektakulárne p. prof. Dr. Ing. Viliamovi Pichlerovi, dekanovi Lesníckej fakulty TU vo Zvolene za laudáciu. Z neho som sa dozvedel veľa pekných vecí o sebe. Sľubujem, že sa budem usilovať tam, kde cítim medzery, ich vyplniť, a ak mi Pán Boh ešte nejaký rok k mojej 82-ke pridá, tak sa napraviť a polepiť.

Ďalej mi dovoľte, aby som podobne ako p. prof. Plašienková predniesol svoj príhovor. Na úvod by som chcel poznamenať, že naše

¹ Prednáška laureáta pri príležitosti udelenia ceny *Fides et ratio* 12. septembra 2018.

² Lecture of the laureate at awarding him the *Fides et ratio* prize on 12th September 2018.

ocenenie má názov Fides et ratio, podľa známej encykliky sv. Jána Pavla II. Názov ocenenia sa skladá z dvoch častí, z Fides – viera a Ratio – rozum, ktorý zahrňuje, reprezentuje aj vedu. Sú to dve krídla, ktorými sa ľudský duch povznáša k pravde. Aj môj príhovor sa bude skladať z dvoch častí, teda z Fides a z Ratio. Poprosil som Jána Pavla II. o dovoľenie a po jeho súhlase začnem najskôr druhou časťou, teda Ratiom a potom Fides – vierou. Vybral som si k tomu jednu aktuálnu a mne obzvlášť blízku tému. Pán prof. Pichler vo svojom laudáciu vyzdvihol môj vzťah k pôde. Budem teda hovoriť o nej, presnejšie o produkčnej funkcii pôdy a o probléme hladu vo svete. Dotknem sa aj populačnej explózie, ktorú prognózoval tzv. Rímsky klub (mimochodom jeho členmi okrem iných bol aj Václav Havel a Michail Gorbačov) takmer pred 60 rokmi v publikácii *Limity rastu*.

Produkčná funkcia pôdy a problém hladu vo svete

Z ekosystémových služieb viazaných na pôdu z hľadiska výživy ľudstva najväčší význam má zásobovacia služba. Patrí medzi produkčné funkcie pôdy. Ide v nej predovšetkým o pôdohospodársku produkciu v širšom slova zmysle. Z hľadiska výživy ľudstva je najdôležitejšia produkcia poľnohospodárskych plodín. Zo syntetizovanej fytohmoty človek spotrebuje na potravu len niekoľko desiatin percenta. Ukazuje sa, že vo vyspelých zemiach produktivita pôd, a tým aj výška úrod sa trvale zvyšuje. Na Zemi pre poľnohospodárstvo sa využíva len okolo 12 - 15 % terestrickej plochy. Avšak podľa materiálov FAO pre zásobovacu službu ľudstva, teda pre produkciu potravín, sa v súčasnosti môže využiť minimálne 25 % súše, teda prakticky dvakrát toľko. Produkcia potravín vo svete stúpa ročne približne o 4 %. Z tejto produkcie ľudstvo každý rok vyhodí 1,3 mld. ton hotových potravín, t. j. neuveriteľných 1 300 000 000 kg/rok (slovom: jedna miliarda tristo miliónov kilogramov!). Slováci podľa štatistík Eurostatu z roku 2015 sú doslova majstri v plytvaní jedlom. Na každého jedného z nás v tejto krajine od dojčiat až po dôchodcov pripadne 165 kg vyhodenej jedla ročne (Kohutiarová 2018). Pápež František nedávno povedal: Spytujte si svedomie, čo robíte s prebytkami potravín a potom chodte ku sviatosti zmierenia, ku spovedi. Ak podľa štatistík OSN vo svete trpí nedostatkom jedla 852 miliónov ľudí a porovnáme to z vyhodnenými potravinami (1,3 mld. ton), ľahko vy počítame, že na každého hladujúceho pripadne 1 526 kg jedla ročne, čo je 4,18 kg/deň. Ak pripustíme, že aj pri nedostatku jedla každý hladujúci má denne k dispozícii aspoň trochu jedla, dajme tomu 0,5 kg potravín a ak náš bohatý obed neprekročí 0,5 kg, tak z toho, čo ľudstvo každý rok vyhodí, by sa nasýtilo ďalších najmenej 3,5 miliardy ľudí. Ak súčasná populácia na svete predstavuje 7,5 mld., tak

by nás mohlo byť v pohode už teraz 11 miliárd. A ak k tomu pridáme ďalšiu, dosiaľ poľnohospodársky nevyužívanú pôdu, tak by naša Zem užívala približne 22 miliárd obyvateľov. Ale sú tu ešte ďalšie zdroje potravín, napr. z vodných, najmä z morských ekosystémov. Kde je teda kľúč k riešeniu hladu? Okrem organizačných, dopravných i finančných problémov, ako spravodlivo rozdeliť obrovské prebytky potravín na jednej strane a eliminovať hlad vo svete na strane druhej, systematické riešenie vidia experti FAO vo zvyšovaní poznatkov o pôde, v jej správnom obrábaní, hnojení, v eliminácii erózie, zavádzaní nových technológií, výkonných osív, ochranou pred škodcami, zabránení strát pri uskladňovaní atď. Viaceré príklady ukazujú, že investovaním do poľnohospodárstva sa darí krajinám aj s vysokou pôrodnosťou a vysokou hustotou obyvateľstva zabrániť hladu (napr. Filipíny „zelenou revolúciou“ pri pestovaní ryže, Čína, Japonsko, niektoré islamské krajiny, Južná Kórea atď.). Riešenie problému nedostatku potravín nie je teda v obmedzovaní pôrodnosti, lebo je nás veľa, v zabíjaní nenarodených detí a starých ľudí, v eutanázii, teda v kultúre smrti, ktorú propagujú niektoré medzinárodné organizácie, usilovne podporované svetovým kapitálom. Žiadna populačná explózia, ktorá by spôsobila katastrofu, nám nehrozí. Trvalé riešenie hladu vo svete nespočíva ani v potravinovej pomoci, ale v podporovaní vyššej produkcie potravín v postihnutých krajinách. Aj keď pomoc a solidaritu najmä pri prírodných pohromách by sme nemali vylúčiť. Sv. Matka Tereza sa pýta: Nesprávame sa k chudobným ako k našim smetiakom, kde dávame všetko, čo nepotrebujeme alebo nevládzeme zjesť?!

Vážení priatelia, dovoľte mi teraz, aby som povedal pár myšlienok k ďalšej časti z názvu nášho ocenenia, t. j. k Fides - viere.

Viera v mojom živote

Typickou vlastnosťou nás skôr narodených sú návraty do minulosti. Hodnotíme veci a udalosti, ktoré nás ovplyvnili a nasmerovali našu životnú cestu, naše putovanie, našu názorovú orientáciu. V útlej mladosti iste to bola v prvom rade rodina. Keď som sa už púšťal na vlastné krídla, keď som končil druhý stupeň základnej školy a načala ma puberta so svojimi pochybnosťami, veľmi ma ovplyvnil klobúk obľúbeného učiteľa. Na moje prekvapenie neváhal si ho účtivo podvihnúť, sňať z hlavy, keď sme išli okolo kostola. A to sa písali roky 1953 - 1955, teda azda najtvrdšie roky budovania socializmu a presadzovania marxisticko-leninského ateistického svetonázoru.

Nasledovala vysoká škola vo Zvolene. Tu sme mali viacerých skvelých učiteľov. Spomeniem len niektorých. Bol to napr. prof. Dr. Ing.

et Ing. et Ing. Ján Halaj, DrSc. Za 6 rokov stihol urobiť 3 vysoké školy a aj doktorát (on si tie tituly pred menom a za menom nikdy nepísal). U neho som robil v r. 1956 skúšku z matematickej štatistiky a neskôr sme na vtedajšom VÚLH boli kolegovia. Volali sme ho lesník s ružencom. Totiž na dlhších služobných cestách, keď sa už vyčerpali témy diskusií a rozhovor v aute viazol, vytiahol ruženec a k jeho modlitbe sme sa občas aj my pripojili. A predstavte si, tento človek ako bezpartajný, teda nečlen komunistickej strany, dostal ako jediný lesník najvyššie komunistické ocenenie, ktoré spravidla dostávali len inštitúcie, a nie jednotlivci, a to štátnu cenu Klementa Gottwalda! Keď som sa s ním občas potreboval poradiť, prekonzultovať nejaký odborný problém, pri rozlúčke mi nikdy nezabudol povedať: Súdruh inžinier (vtedy sa súdruhovalo), pracujte, usilovne pracujte a publikujte! Jeho hmotové tabuľky a hmotové krivky pre určovanie produkcie lesných drevín sa budú zrejme používať dovtedy, kým bude mať spoločnosť záujem o drevnú surovinu. Človek - legenda, medzi lesníkmi, pojem najvyššej kategórie. Verba movent - exempla trahunt!

Nemôžem nespomenúť p. prof. Štefana Korpeľa, DrSc., úprimne veriaceho človeka, nositeľa čestného doktorátu z ETH Zürich, teda z univerzity niekoľkých nositeľov Nobelovej ceny, alebo Dr. Ing. Dezidera Magica, ktorý neobstál v politických previerkach v r.1957 a ktorý pre svoj kresťanský svetonázor musel odísť z vysokej školy do tzv. výroby. Robil pomocného robotníka, „šichtníka“, pri murároch. Keď postavili vo Zvolene prvý 10-poschodový panelák, bola z toho veľká sláva. Prišiel redaktor z novín, urobil si fotografiu nového paneláka aj stavbárskej čaty. Potreboval si k nej doplniť ešte aj mená murárov. Keď mu Dezider Magic nadiktoval svoje meno, jeden z robotníkov povedal: Súdruh redaktor, ale napíšte si k Magicovi aj docent, aj doktor, aj inžinier! Takéto boli časy a takéto sme mali vzory.

Ak mi ešte dovoľíte, rád by som spomenul ešte jedného môjho učiteľa, ktorý ma veľmi ovplyvnil. Je to prof. Ing. Róbert Binder, vtedy vedúci Katedry lesných stavieb (jeho synovec Ing. Binder prehradil pri Gabčíkove Dunaj). Bol to vtedy už starší pán, ktorý študoval lesárinu ešte za monarchie, za Rakúska-Uhorska v Banskej Štiavnici. Pre spomienku naňho ma inšpirovalo podujatie, ktoré pripravuje na začiatok októbra t. r. pán dekan prof. Pichler pod názvom „Sliachske pohľadnutie“. O čo ide? Pred 62 rokmi, v r.1956, sa konala na Sliachi významná medzinárodná konferencia pod názvom „O výberkových lesoch na Slovensku“. Bez toho, že by som hodnotil jej mimoriadny význam, spomeniem, že na nej sa okrem iných zúčastnil aj lesnícky odborník svetového renomé prof. Dr. Hans Leibundgut zo spomínanej ETH Zürich. Na večernú diskusiu „pri čaši vína“ prizvali vtedy aj

elévov vedy, t. j. katedrálnych demonštrátorov, švočkárov a pomocné vedecké sily. V rámci tohto posedenia prof. Binder hovoril, ako začínal svoju kariéru za monarchie, pokračoval v nej za prvej Československej republiky, ako bol menovaný za Slovenskej republiky v rokoch 1939 - 1945 za vrchného lesného radcu v Banskej Bystrici a po fronte za profesora, za socializmu bol vo funkcii dekana a vedúcim katedry. Prof. Leibundgut možno aj s trochou irónie sa ho spýtal, ako dokázal toľkým pánom slúžiť. A prof. Binder odpovedal: „Pán kolega, veľmi jednoducho. Vždy som sa držal veľmi múdrej rady Ježiša Krista z evanjelia: dajte cisárovi, čo je cisárovo a Bohu, čo je Božie!“

Facit týchto mojich spomienok môže byť ten, že mladého človeka zrejme najviac formujú príklady. Mládež je našou budúcnosťou. Dávajme jej, kolegynje a kolegovia, dobrý príklad, lebo len dobrí mladí ľudia sú zárukou dobrej budúcnosti Slovenska!

Milí priatelia! Zo slov prof. Bindera som si prvýkrát uvedomil, čo to asi biblia je. V tom čase sme sa vybrali viacerí študenti na hrebeňovku Nízkyymi Tatrami, ktorá bola spojená s duchovným programom. Začal som tam rozmýšľať, aké motto, akú zásadu si zvoliť do života. Ako biologicky orientovanému človekovi, lesníkovi, veľmi sa mi zapáčila a páči stať z evanjelia, ktorú si Vám dovoľím voľne interpretovať. Ježiš v nej hovorí, aby sme sa nestarali príliš o to, čo budeme jesť, čo budeme piť, čím sa zaodějeme. Hovorí - pozrite sa na nebeské vtáky. Ani nesejú, ani nežnú, ani do stodôl a sýpok nezhrmažďujú a váš nebeský Otec ich živí. Nie ste vy viac ako oni? Alebo pozrite na poľné lalie. Nepradú, nešijú, a hovorím Vám, ani Šalamún v celej svojej sláve nebol krajšie odetý ako ktorákoľvek z nich. Čo sa bojíte maloverní, veď váš nebeský otec vie, že toto všetko potrebujete! Ale neleňošte: Proste a dostanete, hľadajte a nájdete, klopte a otvoria vám. Nestarajte sa príliš o zajtrajšok, každý deň má dosť svojho trápenia! Vy máte aj vlasy na hlave spočítané. Tieto slová, tieto myšlienky Ježiš Kristus potom zhrnul do jednej kľúčovej vety: Hľadajte najskôr Božie kráľovstvo a všetko ostatné sa vám pridá. Toto odporúčania som sa usiloval celý život držať. A nielen to, Bibliu, evanjelium beriem do ruky prakticky každý deň. Rozmýšľam, čo mi chce pre daný deň Ježiš Kristus povedať, čím sa mu mám odvdáčiť. Musím konštatovať, že múdrejšiu knihu nepoznám! Jej vďačím za vieru, pokoj a optimizmus i radosť zo života. Ak by som urobil bilanciu tejto Božej starostlivosti, môžem povedať, že Pán Boh mi veľa dal a ešte aj pridal. Tie nespočetné dobrodenia vymenovať nejdem. O mnohých sme nakoniec počuli v laudáciu pána prof. Pichlera.

Na záver môjho príhovoru budem trochu chválenkárom, narcisom. Prosím, aby ste mi to prepáčili. Ide o jedno výnimočné ocenenie, ktoré sa mi pred nejakými piatimi či šiestimi rokmi dostalo na

Katolíckej univerzite v Ružomberku. Skúšal som študentov. Bol to už posledný termín, ktorý som pred prázdninami vypísal. Ako to už u študentov býva zvykom, skúšku si niektorí odkladajú podľa možnosti až na koniec. Aj na tento termín ich bolo prihlásených dosť. Skúšal som teda aj po obede. Cez presklené dvere miestnosti som zaregistroval, že vyskúšaní študenti neodchádzajú a dokonca ich tam pribúda. Objavili sa tam totiž aj takí, čo už boli na skúške skôr. Chytilo sa ma nejaké nedobré tušenie a spytoval som si svedomie a rozmýšľal som, čo za tým zhromaždením môže byť. Moja predtucha ma nesklamala. Keď som vyskúšal posledného, otvorili sa na posluchárni dvere a do miestnosti sa nahrnuli študenti s vážnymi tvármi s pedelom ročníka (teraz už s Mgr. Jurajom Gregorom) na čele. Na tvárach študentov sa však zračilo niečo, čo sa podobalo skôr šibalstvu. Keď už boli všetci dnu, pedel ročníka predstúpil a vytiahol spoza chrbta veľké, krásne, takmer polmetrové perníkové srdce s nasledujúcim textom, venovaním: „Nášmu p. profesorovi E. Bublincovi za spolu prežitú krásne chvíle venujú študenti Katolíckej univerzity“. Tak teraz sa vás, priatelia, pýtam. Ktoré ocenenie by ste si viac vážili. Krásne špeciálne vyrobené perníkové srdce od študentov alebo Fides et ratio od Konferencie biskupov Slovenska? Ťažká otázka, ale ľahká odpoveď. Bez Fides, bez viery by nebolo Ratio a ani perníkové srdce.

Ďakujem Vám za to, že ste ma vypočuli, priatelia.

*Prof. Ing. Eduard Bublinc, CSc.
(Foto Mgr. A. Kulan, PhD.)*

RECENZIA

Zlatica Plašienková, Michal Bizoň: Antropológia normativity v myslení Pierra Teilharda de Chardin a Martina Bubera: Človek – príroda – Boh

Univerzita Komenského v Bratislave. 2016, 163 s.

Dielo mysliteľov Pierra Teilharda de Chardin (ďalej len Teilhard) a Martina Bubera (ďalej len Buber) sú známe. Autori recenzovanej knihy predkladajú veľmi zaujímavú a aj dnes veľmi významnú časť ich myslenia v oblasti medziľudských vzťahov, vzťahu človeka k prírode a k Bohu. Kniha sa nečíta ľahko, aj zložitý názov možno mnohých odradí pri rozhodovaní, či po nej siahnuť. Obsah (ako sa pokúsím ukázať) čitateľa odmení vynikajúcim spracovaním myšlienok tejto významnej oblasti ľudských vzťahov.

Aj keď Teilharda a Bubera mnohí poznajú, autori sa správne rozhodli oboznámiť čitateľa so stručným, ale výstižným predstavením týchto mysliteľov. Teilhard, jezuita a vedec (paleontológ, antropológ), vytvoril impozantné dielo; recenzovaná kniha obsahuje jeho teologicko-etické pohľady na človeka a na jeho miesto v spoločnosti a prírode. Buberovo dielo je známe hlavne zameraním sa na medziľudské vzťahy a vzťah človeka k prírode a k Bohu. Čím ma táto kniha zaujala?

Pohľad na človeka. Ide, samozrejme, o duchovný rozmer. Konštatovanie, že „Človek je bytosť, ktorá vie, že vie“ je možno všeobecne známe, ale autori v duchu Teilharda a Bubera rozvíjajú túto myšlienku ďalej. Myslenie je úžasný jav, ktorý spôsobil prevrat na Zemi. Človek sa tak ocitol na hlavnej osi vývoja. Z toho vyplýva jeho postavenie vo vesmíre a následná otázka, prečo ho neurobiť kľúčom k vesmíru? To Teilhard urobil.

V ďalšom sa autori venujú vnútru človeka, v rámci čoho sa diskutujú dva základné rysy: individualita a personalita. Individualita je výsledkom procesu individualizácie – človek sa snaží oddeľovať sa od druhých, zaoberá sa samým sebou, druhých berie len ako predmet. Nachádza sa vo sfére bytia pre seba. Personalizácia je snaha o dosahovanie vnútorného zjednocovania, vnášanie jednoty do našich citov, myslenia a konania. Autori uvádzajú tri fázy personalizačného procesu: a) centrácia – sústredenie (nie egocentricky) na seba, a to hlavne intelektuálne a morálne; snažiť sa, aby sme boli sami sebou. Byť znamená uskutočňovať sa, hľadať sa; b) sústredenie na iných ľuďoch cestou lásky, lebo ak nevystúpime zo seba a nezjednotíme sa s druhými, nemôžeme dôjsť k svojmu cieľu; c) sústredenie sa na Boha, zjed-

notenie sa s ním. Tak dochádza k zavŕšeniu osoby. Autori jednoznačne konštatujú, že ideálom je personalita, lebo len ona je zárukou vnútorného rastu človeka.

Vzťahy. To považujem za jadro knihy, lebo všetky úvahy nutne nadväzujú na správne pochopenie vzájomnosti (sem, samozrejme, patrí aj rozlišovanie medzi individualitou a personalitou). Buber pod vzájomnosťou rozumie vzájomné pôsobenie Ja na Ty a Ty na Ja. Vo všeobecnosti ide o kontakt jednej pôsobiacej existencie s druhou pôsobiacou existenciou. Náprotivkom môže byť prírodné bytie, druhí ľudia, formy ducha a večné Ty – Boh. Pritom sa vychádza z toho, že ľudská bytosť má v sebe inherentnú potrebu vstupovať do vzťahu so svetom a túto potrebu sa usiluje realizovať. Poznávam, že táto časť je veľmi podrobne a pútavo rozoberaná s dôrazom na to, že do procesu sa má vstupovať celou bytosťou.

Láska. Ak ľudia vstupujú do vzťahu láskavým a produktívnym spôsobom, tým podľa Teilharda nielenže jednotlivci sa obohacujú a rozvíjajú svoje schopnosti, ale ich jednota sa tým stáva tretím Ja, ktoré Teilhard nazýva „psychickou jednotou“ alebo „vyššou dušou“. Také vnútorné zjednocovanie, vnášanie jednoty do našich citov, myslenia a konania pomáha k vnútornému rastu. Skutočná jednota nepohlcuje rozlišovanie, ale ho posilňuje. Čím viac niekto dáva seba v tvorivej jednote niekomu inému, tým viac sa stáva sebou. Pre kresťana sa to nádherne odzrkadľuje vo Svätej Trojici – dokonalé prijímanie a dokonalé dávanie medzi tromi, a predsa každý z nich je úplne a dokonale sám sebou.

Autori knihy si kladú otázku, či je možné Boha milovať aj inak, ako len prostredníctvom bytostných vzťahov – konkrétne, môže byť samota bránou k Bohu? Je zaujímavé sledovať úvahu ako odpoveď na túto tému. Princíp pochopenia súvisí s rozlišovaním pojmu samota. Buď je to opustenie druhých, odvrátenie sa kvôli samoúčelnému utváraniu seba samého, čo nevedie k láske, alebo samota ako miesto očisty a posily na opätovné nadväzovanie vzťahov s ľuďmi, svetom a Bohom. Keď sa človek izoluje od druhých ľudí, nie je odrezaný len od života v spoločenstve, ale aj od života s Bohom.

Je známe, že Teilhard bol zanietým zástancom pozitívneho vzťahu k prírode. Autori knihy to uvádzajú s patričným dôrazom. Vzťah k Bohu sa nevytvára cez vynechávanie sveta, ale naopak, prostredníctvom toho, že sa človek na ňom zúčastňuje. Človek ako stvorená bytosť je súčasťou celého Božieho stvorenia. A tak, stvorenie nie je prekážkou na ceste k Bohu, ono samo je tou cestou. Je to v súlade s Teilhardovým a Buberovým presvedčením, že láska k bytiu (svetu,

hmote, vesmíru) a k Bohu sa nedá nikdy oddeliť. V láske k vesmíru sa dotýkame Boha.

Modlitba. Autori na mnohých miestach poukazujú na dôležitosť vzťahov. Osobitne pre Teilharda je typické, že všetko vníma vo vzájomných súvislostiach a vyhýba sa formalizmu, opieraniu sa o naučné formulky. Vyznáva, že modlitba nás spája s Bohom a inými ľuďmi, je účasťou na Božej láske. Obracia sa k nemu ako k živému Bohu skutočnosti, ktorá sa tvorí, i tej, ktorá zaniká. Oslavujúc Boha v modlitbe, prihovára sa zároveň k celému svetu, a naopak, prihovárajúc sa svetu, oslavuje Boha. Autori uvádzajú jednu z jeho modlitieb, ktorá dobre vystihuje jeho vnímanie vzťahov: „Pozri, Pane, usilujem sa zachytiť v sebe, a Tebe odovzdať všetko, čo dnes vo svete vzrastie, i to, čo sa umenší, ba i to, čo celkom odumrie“. Autori takto zvýrazňujú Teilhardov odkaz, že modlitba je vnútorná cesta, ktorá umožňuje zažívať v sebe vieru, nádej a lásku, pretože modlitba, viera a láska sú pre neho neoddeliteľné.

Etika. Svojmu vlastnému konaniu a konaniu druhých pripisujeme mravnú hodnotu a predpokladáme, že každý vie, čo je dobré, čo je zlé a že dobro treba konať a zlo nekonať. Autori zdôrazňujú, že viera nepredstavuje súbor univerzálne platných inštrukcií, ako má človek v tej či onej situácii konať, ale že musí na ňu odpovedať tým, že uskutočňuje tie možnosti, ktoré sa jeho náhľadu zdajú ako správne. Vnútorným orgánom, ktorý sa zaoberá rozlišovaním medzi správnym a nesprávnym konaním, je svedomie. Autori zdôrazňujú, že svedomie nepredstavuje zástupnú inštanciu nejakého božského alebo sociálneho zákona. Je to vnútorný hlas, ktorý sa v človeku ozýva vtedy, keď nevykoná to, čo mal vykonať. Ale treba si uvedomiť (ako to zdôrazňuje aj Ratzinger v knihe *Chváloreč na svedomie*), že Božia láska nezávisí od disciplíny, ktorá nám bola stanovená zvonku, ale je do nás konštitutívne vpísaná ako schopnosť a nevyhnutnosť našej rozumovej prirodzenosti. Autori správne uzatvárajú, že z perspektívy etiky človek nemôže vytvoriť absolútne pre svoju stupnicu hodnôt, pretože absolútna povaha etických súradníc môže vziť iba z osobného vzťahu k absolútnu, t. j. k absolútnej povahe Boha.

Na oblasť etiky nemožno nahliadať len ako na systém pravidiel, ktoré by človeku predpisovali, ako má konať vo vzťahu k druhému, len na dodržiavanie morálnych pravidiel, ale v tom, že sa s druhým stretáva celou svojou bytosťou, zdôrazňujú autori. Byť vinný znamená niečo oveľa hlbšieho, znamená zostávať u seba. Pritom nejde len o zaoberanie sa sebou samým, ale znamená nebyť tu prítomný celou svojou bytosťou. Morálna vina teda nie je len dôsledok porušenia mravnej normy, je to zlyhanie na úrovni stretnutia sa s druhým.

Pozornosť si zaslúži časť publikácie, ktorá poukazuje na dva druhy morálky – dynamickú a statickú. Umožňuje to pochopiť neblahý dosah konania ľudí, ktorí sa riadia statickou morálkou – morálkou rovnováhy. Dynamická morálka vyžaduje od človeka a celého ľudstva aktívne zapojenie do tvorby a budovania Zeme a zvyšovania nárastu globálnej duchovnosti a do spolupráce na diele zvršenia sveta. Úlohou statickej morálky je ochrana existujúcich mechanizmov spoločenského života za účelom obrany jednotlivca a spoločnosti. S touto morálkou je spojená viditeľná strata, hatenie a márnenie duchovnej energie. To, čo má byť najdôležitejšou hodnotou statickej morálky, stáva sa jej najpodstatnejším hriechom: izolacionizmus, únik pred rizikom, ignorancia vo vzťahu človeka k životu – tu sa nerešpektuje mravný imperatív života: byť viac, viac vedieť, viac sa zjednocovať, viac milovať, viac adorovať.

Upozornil som na niekoľko momentov z bohatstva knihy, ktorá čitateľa určite vtiahne do veľmi zaujímavej a v súčasnosti nie veľmi preferovanej spirituálnej oblasti človeka. Je to na škodu, lebo práve táto orientácia chýba svetu, aby nažíval v pokoji, a jednotlivcom, aby nachádzali cestu k šťastiu. Upozorňoval som na nároky knihy na čitateľa, ale po vhlbení sa do obsahu sa náročnosť vytráca a čitateľ postupne vstrebáva múdrosť velikánov minulého storočia, ktorých autori veľmi kvalifikovane predstavili.

Prof. RNDr. Jozef Tiňo, DrSc.

ZO ŽIVOTA ÚSKI
Čestný doktorát pre
RNDr. Františka Mikloška

Príhovor laureáta

RNDr. František Mikloško, jeden z najzásadovejších ponovembrových slovenských politikov, získal 13. novembra 2018 Doktorát honoris causa. Pri tejto výnimočnej udalosti mu srdečne blahoželáme a prinášame jeho príhovor v plnom znení:

**Vážený pán rektor Trnavskej univerzity prof. Marek Šmid,
Vaše magnificencie, spektaklarity, honorability, milí priatelia!**

S opravdivým pohnutím pristupujem k mikrofónu, aby som predniesol svoj inauguračný prejav a poďakoval sa za udelenie čestného doktorátu Trnavskej univerzity.

Pamätám si na jednu návštevu v roku 1988 u tajného biskupa Jána Chryzostoma Korca v jeho petržalskom byte. Ukázal mi nové Dejiny slovenskej literatúry, ktoré práve vyšli vo vydavateľstve Tatran a s pátosom rozhorčeného vzdelanca mi povedal: „Kniha má 623 strán. Historické Trnavskej univerzite je v nej venovaných päť riadkov.“

Tvár tohto vzdelaného jezuitu, trpiteľa za cirkev a muža historickej kontinuity mi z tohto stretnutia zostala v pamäti a s ňou i bázeň k ustanovizni, ktorá sa kedysi hrdila názvom: Trnavská univerzita.

Preto, keď v prvom ponovembrovom volebnom období prišli do slovenského parlamentu trnavskí aktivisti s myšlienkou, aby sa v Trnave obnovila Trnavská univerzita, ako predseda parlamentu som pocítil tú istú bázeň, ako vtedy v byte pána biskupa Korca. Trnavská univerzita sa zrodila v roku 1992 ako prvorodené, slobodné dieťa začínajúcej ponovembrovej éry. A od svojho zrodu nesie na sebe znaky, problémy i zodpovednosť odkazu novembra 1989.

Trnavská univerzita sa od svojho vzniku hlásila k hodnotám kresťanstva a k pokračovaniu svojej historickej predchodkyne. Bolo preto správne, že jej prvým rektorom sa stal výnimočný vedec, astronóm a nekompromisný kresťanský vyznávač z čias komunizmu Anton Hajduk. Ale práve na jeho zásadovosti bola táto univerzita vystavená prvej, existenčnej i ideovej skúške. Zápas trnavskej univerzity s novou vládou, ktorá chcela rektora Hajduka hneď odstaviť, vytvoril základ jej smerovania do budúcnosti. Ak platí to masarykovské, že národy a štáty žijú z ideí, na ktorých vznikli, tak Trnavská univerzita vznikla v zápase o kresťanské hodnoty, o akademickú slobodu,

o hrdosť a nepodkupnosť voči mocným, a tento odkaz ju už navždy zaväzuje.

Na tomto mieste si dovoľím dodať, že ten zápas by bolo ťažké vybojovať, keby sa v ňom neangažovali vtedajší arcibiskup Ján Sokol, predstavitelia mesta, vedenie Trnavskej univerzity, kresťanskí i sekulárni politici a intelektuáli z novembrovej éry a zastupiteľstvá cudzích štátov. Pamätám si na uvedenie rektora Hajduka do funkcie v Univerzitnom kostole sv. Jána Krstiteľa v Trnave. Boli tam rektori slovenských vysokých škôl a prišli tam všetci rektori českých a moravských univerzít. Bola to solidarita ľudí, ktorých spájal étos novembra 1989.

Ak som povedal, že Trnavská univerzita nesie v sebe znaky duchovného zápasu na Slovensku, tak to ju sprevádzalo aj ďalej. A paradoxne, bol pri tom znovu Ján Chryzostom Korec, vtedy už nitriansky sídelný biskup a kardinál. Po tom, čo symbolicky práve 17. novembra 1992 vláda kapitulovala, my všetci sme boli nadšení a slávili sme toto víťazstvo, kardinál Korec zostal vo vzťahu k tejto univerzite rezervovaný. Sekulárne zastúpenie na pedagogických postoch univerzity ho robilo zdržanlivým.

Európa i Slovensko nesú v sebe kresťanský a sekulárny vektor, ktoré ich posúvali dejinami. Tieto dva vektory prechádzajú u nás mnohými premenami. Keď hľadáme na slovenské dejiny, hnutie bernolákovcov, potom štúrovcov, i politický pohyb na Slovensku v prvých desaťročiach 20. storočia na čele s Andrejom Hlinkom zohrali nezapustiteľnú úlohu v emancipačnom napredovaní Slovákov. Dominancia kresťanských síl v slovenskom národe sa však počas vojnovjej Slovenskej republiky vyčerpala, alebo až zrútila. Nevieam, či v dôsledku nedostatočnej reflexie a pokánia, alebo jednoducho doba sa posunula, ale v ďalšom vývoji moderných dejín Slovenska: vo voľbách 1946, v disente, v novembrových dňoch roku 1989, alebo vo voľbách v roku 1998, kľúčovú rolu v zápase o demokratický charakter Slovenska hrala spolupráca demokratických kresťanských a sekulárnych síl. Treba však dodať, že keď sledujeme svetonázorový vývoj vo svete i doma, nemožno vylúčiť, že tieto dva vektory sa v budúcnosti môžu ocitnúť pre zmenu znovu v ťažkom zápase.

Pavol Strauss (1912 - 1994), židovský konvertita, lekár, spisovateľ, mysliteľ, si 9. februára 1992, kedy sa na Slovensku začínala dvíhať nacionalistická vlna, do svojho denníka zapísal: „Kedy môže byť národ šťastný? Keď sa cíti byť slobodný, voľný vo svojom rozbehu, keď má svojich cenných reprezentantov v oblasti rozumu a umenia, keď má pred sebou perspektívu a schopnosť zveľadiť plody ducha“.

Bolo šťastím, že v čase komunizmu žili u nás na poli viery a kultúry ľudia, ktorí boli takými to reprezentantmi. Sme vďační, že Trnavská

univerzita zvečnila mnohých z nich titulom doctor honoris causa: Jozef Porubčan, Anton Neuwirth, Silvester Krčméry, Vladimír Jukl, Anton Srholec, Anton Hajduk, Ján Chryzostom Korec, Emil Krapka, Emil Váni, Hadrián Radváni, Július Pašteka a ďalší, to boli kľúčové osobnosti, o ktoré sme sa mohli oprieť a ktoré boli nositeľmi slobody a duchovného rozletu v čase komunizmu. Veríme, že aj dnešná doba zrodí angažované elity na Slovensku, bez ktorých nemôže žiaden národ kráčať dejinami a o ktoré sa budeme môcť v tejto dobe oprieť.

Pomaly sa končí okrúhly, osmičkový rok, ktorý nám pripomenul významné medzníky novodobých česko-slovenských dejín. Ale nielen pripomenul. Hneď na jeho začiatku došlo u nás k brutálnemu zavraždeniu mladého investigatívneho novinára internetového portálu Aktuality.sk Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej. Boli to mladí ľudia, ktorí potom v Bratislave a na celom Slovensku i v zahraničí priviedli na námestia desiatitisíce ľudí, ktorí spolu volali „Chceme slušné Slovensko“. Aktívne som sa ich zúčastnil. Tie demonštrácie priniesli zakrátko svoje politické plody, keď v dôsledku nich padla na Slovensku vláda, ktorá stratila dôveru občanov. Marec 2018 sa už navždy zapíše do novodobých dejín Slovenska. Čo nesie v sebe dnes výkrik „Chceme slušné Slovensko“?

Profesor Peter Zajac o slušnosti hovorí, že má svoj povrch a vnútro. Na povrchu sa prejavuje ako slušné správanie a dnes, v časoch nevkusného vykrikovania a provokovania, je to dôležitejšie ako kedykoľvek predtým. Vo vnútri, pokračuje Zajac, je však slušnosť aj niečím iným – je to schopnosť robiť v správnom čase správne veci. Inak povedané, vedieť rozoznať znaky časov a mať odvahu ich naplňať, aj za cenu obetí. Aké sú v našom prostredí znaky čias? Len stručne niečo načrtnem.

Ludovít Štúr v roku 1845 písal o slovenskej a slovanskej nedvižnosti nad rámec rodiny a obce, potrebe rovnováhy medzi pospolitostou a jednotlivosťou a dodal: „kým ale toto príde, neslúchať veľká práca sa na to vinaložiť musí a veľmi dlhý tok času v namáhaní tomto vzájomného sa virovnaňja ubehne“. Odvtedy ubehlo vyše 170 rokov a my dnes musíme konštatovať, že na Slovensku stále nie sme schopní nezištne sa angažovať nad rámec svojej rodiny, obce, v lepšom prípade regiónu. Nemáme na Slovensku vôľu trpezlivo sa starať o vzdelanie, kultúru, pamäť a vzájomnú ohľaduplnosť a na týchto atribútoch budovať hlbšie a trvácnejšie jednotu slovenskej pospolitosti. Naopak, stále badáme snahy vytvárať túto jednotu ľahšou cestou, na obraze nepriateľa, a vidíme, že miesto jednoty prichádza ešte väčšia polarizácia spoločnosti.

Toto má potom ďalšie dôsledky. Verejnú mienku na Slovensku dnes ovplyvňujú viaceré faktory. Na jednej strane, prostredníctvom

internetových portálov alebo iných médií tu vyrastá myšlienka tzv. všeslovanskej vzájomnosti, ako protiváhy voči morálne zdevastovanému Západu. Na druhej strane, západný svet nám podsúva tzv. politickú korektnosť, čo v dôsledkoch vytvára rovnako fiktívnu realitu života, ako je fiktívnou realitou chiméra o všeslovanskej vzájomnosti. Do tohto radikálne vstupuje problém migrácie, pred ktorý sme v Európe všetci postavení.

Slovensko vyše tisíc rokov patrí dejinami, náboženstvom, kultúrou a osudom do západnej civilizácie. Bolo súčasťou jej duchovnej i materiálnej sily, jej skúšok i zlyhaní. Ak je Európa kontinentom národov, ktoré ju obohacujú a zároveň z nej čerpajú, tak tadiaľto vedie cesta aj pre nás. Na Slovensku potrebujeme budovať dve identity: slovenskú a európsku. Slovenskú, v ktorej chceme zostať verní svojej tradícii, veriaci ľudia svojej viere; identitu, ktorá obsahuje racionalitu Západu, ako aj emocionalitu Východu a v ktorej si chceme podržať to, čomu sa ľudovo hovorí zdravý sedliacky rozum. Na druhej strane európsku, ktorá nás učí presahovať naše duchovné i fyzické hranice, ktorá nás učí solidarite a vzájomnej ohľaduplnosti a ktorá nás stále robí účastnými všetkých výdobytkov i zápasov tohto kontinentu. Tu hľadáme cestu z našej uzavretosti, nášho postoja k rôznym ideologickým i politickým trendom, a rovnako k zložitému problému migrácie.

Pozrime sa v tomto kontexte na historickú Trnavskú univerzitu. V čase, keď Európu sužovali osmanské výboje, v Trnave prednášali a študovali ľudia z celej Európy. Vychádzali tu knihy v mnohých jazykoch. Z tohto prostredia vyrástlo nakoniec bernolákovské hnutie, ktoré postavilo základy slovenskej jazykovej identity a literatúry. Aké nevyspytateľné sú cesty dejín?! V čase všeobecného ohrozenia Európy sa vtedy v multikultúrnej Trnave rodili základy moderného slovenského národa.

Žijeme dnes zvláštny čas. Budúci rok budeme sláviť tridsať rokov od Nežnej revolúcie v Česko - Slovensku. Bol to čas obrovského spoločenského i politického vzopätia národov Európy. Bol to čas veľkej radosti a nádeje. Hlavným znakom vtedajších čias bolo zjednocovanie sa. Takto sa aj naše krajiny znovu vrátili do rodiny demokratických krajín starého kontinentu i sveta.

Dnes pozorujeme, že hlavnými znakmi týchto čias v Európe je nárast radikalizmu a trieštenie. V politike, spoločnosti, v cirkvi. A vo svete zúfalstvo a pochody miliónov ľudí. Nikto nevie, kde celý tento pohyb skončí. Ale to kľúčové je, že pre tento čas sme sa narodili a máme v ňom podať svedectvo. Takýto čas si žiada statočných a verných ľudí. Je radostnou nádejou, že takýchto ľudí aj dnes doma, v Európe i vo svete stretáme.

Hneď na začiatku svojho príhovoru som zdôraznil, že čestný doktorát Trnavskej univerzity som prijal s ozajstným pohnutím. V tomto príhovore som sa pokúsil odôvodniť, v čom je táto univerzita pre mňa tak osobitá. Premýšľať o dávnej i novodobej histórii Trnavskej univerzity znamenalo premýšľať o dávnych, ale najmä novodobých zápasoch o duchovnú a demokratickú tvár Slovenska, na ktorých sa naša generácia, a ak môžem skromne dodať i ja, so všetkým nasadením podieľali. Bolo by popretím všetkých týchto zápasov, keby sme ich dnes nebrali ako veľkú výzvu do najbližšej i vzdialenej budúcnosti Slovenska. Želám Trnavskej univerzite do budúcnosti hodne síl a energie. Želám Vám, pán rektor Šmid, magnificencie, spectability, honorability a priatelia, veľa zdravia, radosti a osobných úspechov.

Trnava, 13. 11. 2018

RNDr. František Mikloško, Dr. h. c.

Salzburger Hochschul-Woche 2018, ústredná téma: STRACH?

Aj tento rok mohlo ÚSKI vyslať štyroch študentov na konferenciu SHW 2018 aj s finančnou podporou našej spriatelenej nemeckej organizácie CHRISTOPHORUS – Gemeinschaft Katholischer Studierender und Akademiker.

Prostredníctvom Bratislavského arcidiecézneho centra mládeže sa prihlásili tri študentky:

Monika Michalcová – politológia, UK Bratislava;

Martina Zimenová – matematika, fyzika, informatika, UK Bratislava;

Mária Pošteková – pedagogická fakulta, Trnava.

Prinášame esej účastníčky.

Odkaz z konferencie Salzburkej univerzity na tému strach Salzburger Hochschul-Woche 2018, Angst?

Báli ste sa niekedy? Snáď je vhodnejšie pýtať sa, kedy naposledy? Všetci máme svoje strachy, svojich osobných strašiakov, ale zdieľame aj isté kolektívne obavy spoločnosti, do ktorej patríme. A tak sa bojíme sami i spoločne, situačne, dlhodobo, vedome, podvedome. Pra-

mene týchto strachov sú nespočítateľné. Oznamy „fóbií“ sa stále predlžujú. Teda pri akejkolvek interakcii ľudí pri práci s nimi, či analýze spoločnosti ako celku nesmie strach ako fenomén zostať nepovšimnutý. V duchu tejto tézy organizovala Teologická fakulta Salzburgskej univerzity v spolupráci s Konferenciou biskupov Rakúska konferenciu Hochschul-Woche na tému Angst? (Strach?), ktorá sa konala od 29. júla do 5. augusta 2018 v Salzburgu.

Uskutočňovanie tohto podujatia má v meste s arcibiskupským sídlom dlhú tradíciu. Už od roku 1931 sa každoročne schádza akademická i laická verejnosť za účelom diskutovať aktuálne a zároveň nadčasové témy na pôde 396-ročného univerzitného kampusu. Téma zvolená na tento rok prilákala opäť stovky účastníkov rôznych vekových kategórií, národností, úrovne vzdelania a odborného zamerania. Medzi pozvanými hosťami boli osobnosti, renomovaní akademici, najmä z rakúskych a nemeckých univerzít. Príležitosť zúčastniť sa dostali prostredníctvom Bratislavskej arcidiecézy v spolupráci s Ústredím slovenskej kresťanskej inteligencie aj s finančnou podporou rímsko-katolíckeho spoločenstva Christophorus aj niekoľkí študenti a študentky zo Slovenska. Spolu s ďalšími členmi a členkami konferencie, najmä zo strednej a východnej Európy, absolvovali bohatý program zahŕňajúci interdisciplinárny prístup k tohtoročnej téme strachu. Základom programu boli prednášky a panelové diskusie. Súčasťou boli aj workshopy v anglickom jazyku určené najmä mladším návštevníkom konferencie, študentom vysokých škôl, najčastejšie z Rakúska, Slovenska a Nemecka. Prostredníctvom práce v malých skupinách nadobudli nielen teoretické vedomosti o tom, čo strach je a čím je spôsobený z perspektívy teológie a sociálnych vied, ale aj praktické zručnosti v oblasti vypradávanania sa s ním. Hovorilo sa o tom, ako môže strach dávať príležitosť naučiť sa vysporiadať sa s inakosťou, alebo ako čeliť úzkostiam v každodennosti ľudského života. Samotný program konferencie dotvárali spoločné večerné aktivity. Okrem spoznávania historického mesta a kultúrneho vyživanja sa v ňom dávali príležitosti na tzv. networking, sieťovanie alebo spoznávanie sa navzájom, budovanie kontaktov a upevňovanie už existujúcich vzťahov medzi jednotlivcami, ale aj všeobecnejšie, medzi akademickou obcou a cirkvou, medzi vedou a vierou. Prirodzene nemožno nespomenúť príležitosť zažívať sväté omše v skutočne úctyhodnom počte prekrásnych historických Božích príbytkov mesta Salzburg. Kostoly a katedrály neboli a nesmú byť len turistickými atrakciami, ale súčasťou miesta konania konferencie. Konferencia samotná bola zakončená slávnostnou nedeľnou svätou omšou v Katedrále svätého Ruperta a svätého Virgila celebrou Salzburgským arcibiskupom Mons. Franzom Lackenerom OFM za koncelebrácie

viacerých biskupov a kňazov. Slávnostná atmosféra bola dotvorená hudobným spracovaním omše podľa Wolfganga Amadea Mozarta, rodeného Salzburgčana. Tento symbolický výber bol v podaní sólistov a orchestra Salzburgskej katedrálnej hudby pod taktovkou dirigenta Czifra nezabudnuteľným hudobným, ale predovšetkým duchovným zážitkom. Takýmto spôsobom sa účastníčky, účastníci, organizátorky a organizátori poďakovali za požehnaný týždeň akademickej, ale predovšetkým priateľskej a nebojácnej rozpravy na tému strach.

Jedným z najzákladnejších, ale aj najdôležitejších a nepochybne nás všetkých dotýkajúcich sa odkazov pretrvávajúcich aj po skončení Hochschul-Woche, je nutnosť uvedomenia si prítomnosti strachu, čo je prvým krokom pre nájdenie jeho zdrojov a vysporiadanie sa s nimi, a tak aj so strachom samotným. Práve tento prvý krok je nesmierne ťažké vykonať. Totiž bojíme sa čo i len na naše strachy pomyslieť a nieto ich ešte skúmať a postaviť sa im tvárou v tvár. Strach zo strachu je živnou pôdou pre ešte intenzívnejšie pocity úzkosti a agresie. Ustráchaný postoj k ľudským strachom je zneužívaný aj politickou scénou a odráža sa v náraste extrémistických a populistických stratégií. Úpadok demokracie kvôli občianskej pasivite, zdráhavý postoj k dodržiavaniu ľudských práv či zanedbávanie ochrany životného prostredia zo strany občianskej spoločnosti i politických elít alebo ekonomické komplikácie sú priamymi následkami tohto procesu.

Vážené čitateľky a čitatelia, nenechajme v sebe živiť strach vlastnou ľahostajnosťou a lenivosťou, alebo vonkajšími vplyvmi z politickej, ekonomickej a akejkolvek inej oblasti. Napokon, nielen Hochschul-Woche Salzburgskej univerzity, ale i samotné Sväté písmo nás vyzýva (nielen) v Dávidovom žalme číslo 27: „*Pán je moje svetlo a moja spása, koho sa mám báť? Pán je ochranca môjho života, pred kým sa mám strachovať?*“

Monika Michalcová
študentka politológie Univerzity Komenského v Bratislave

Inštrukcie pre autorov

Príspevky do časopisu RAN so zameraním, ktoré je uvedené na druhej strane obálky, zasielajte na e-mailovú adresu redakcie: ran@uski.sk. Články sa recenzujú.

V časopise RAN sa počíta aj s možnosťou uverejnenia aktuálnych informácií z popredných svetových časopisov a s recenziami nových knižných publikácií so zameraním zodpovedajúcim RAN-u.

Rukopisy (zvyčajne v rozsahu do 20 normostrán, t. j. 36 000 znakov) v elektronickej podobe v MS WORD-e (v bežnom formáte *.doc alebo *.docx) možno zasielať priebežne. Uzávierky sa konajú dvakrát ročne, 15. apríla a 15. októbra.

Autori uvedú: meno, priezvisko, akademické tituly, pracovisko s adresou, stručnú osobnú charakteristiku – odborné pozadie, a stručný abstrakt článku v slovenskom a v nemeckom alebo anglickom jazyku (súčasťou abstraktu je aj preložený názov článku).

Citovanie literatúry

Redakčná rada RAN-u v novembri 2015 zmenila spôsob písania citovaných prameňov. Pre RAN sa odkazy uvádzajú takto:

V texte článku (nie ako poznámka pod čiarou) sa v okrúhlej zátvorke uvedie priezvisko prvého autora a rok uverejnenia práce; v prípade potreby aj konkrétna citovaná strana. Keď je autorov viacej, odporúčame uviesť priezvisko prvého autora nasledované „a i.“; ak sú iba dvaja alebo traja autori, je možné uviesť obidvoch alebo všetkých troch. Ak rovnaký autor publikoval v jednom roku viac ako jednu citovanú prácu, je potrebné tieto práce odlíšiť pridaním malého písmena za rok, čiže napr. „(Einstein 1905b)“ a pod.

Na konci príspevku sa uvedie zoznam citovanej literatúry v abecednom poradí so všetkými potrebnými údajmi; použitie skratky „a i.“ je dovolené iba v prípade štyroch a viacerých autorov. Nižšie uvádzame vzory pre najčastejšie používané typy prameňov.

- Monografie

ABEL, K. a i. (1989): *Pýcha na ulici*. Pezinok, Dobrá kniha.

MLYNÁROVÁ, V., NOSNÁ, H. (2002): *Moderné metódy: Riadenie*. Ilava, Ars.

- Články v časopise

KONÍN, W., KAMEŇ, J. (1989c): Rizoto. V: *Československá astronómia*, roč. 2, č. 3, s. 3 – 9.

- Príspevky v zborníkoch

KMÍN, W. (1999): Parish register. V: Salin, D. (ed.): *National Index*. Modra, Travos, roč. 3, s. 15 – 18.

- Elektronické dokumenty

DODO, C. (2011): *Alicine dobrodružstvá* [online]. Infoere ed. 2.1. [Amiens (France)]. <http://www.france.eu.net/books/dodo.html> (16. 11. 2011).